Λ012

ΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΛΟΓΙΟΙ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΑΥΤΩΝ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΚΑΙ ΟΙ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟ

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ, Δ. Φ.

ΕΠΙΜΕΛΗΤΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ, ΒΙΒΛΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡ. ΜΟΥΣΕΙΩΝ,
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΕΝ ΤΗ Μ. ΤΟΥ Γ. ΣΧΟΛΗ
ΚΑΙ ΜΕΛΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΟΦΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ.

Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε.
ΛΟΥΚ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1907

ΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΛΟΓΙΟΙ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΑΥΤΩΝ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΚΑΙ ΟΙ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟ

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ, Δ. Φ.

ΕΠΙΜΕΛΗΤΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ, ΒΙΒΛΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡ. ΜΟΥΣΕΙΩΝ,
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΕΝ ΤΗ Μ. ΤΟΥ Γ. ΣΧΟΛΗ
ΚΑΙ ΜΕΛΟΥΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΟΦΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ.

Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε.
ΛΟΥΚ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1907

Ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»
1906 — 1907
ἐν 300 ἀντιτύποις

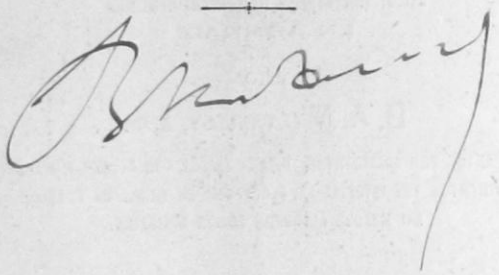

معارف نظارت جليله‌سنك ٧٤ و ١٥٦٦ نومرولى و ٥ مايس ٣٢٣
تاريخلى رخصتنامه‌سيله طبع اولنمشدر

ΤΗ

ΙΕΡΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ὁ σεβαστὸς διδάσκαλος ἡμῶν κ. D. Schäfer, καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης, νῦν δὲ ἐν τῷ τοῦ Βερολίνου κατὰ τὴν ἐκ τῆς γηραιᾶς καὶ περικλεοῦς τῆς Βυρτεμβέργης πόλεως ἀναχώρησιν ἡμῶν ἀπέτεινεν ἡμῖν καταφιλοῦσι τὴν δεξιὰν αὐτοῦ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

bleibe gesund
und treu der Wissenschaft.
μένε ὑγιὴς
καὶ τῇ Ἐπιστήμῃ πιστός.

Κύριος γινώσκει, ἐὰν δὲν ἠκολουθήσαμεν κατὰ δύναμιν ταῖς συμβουλαῖς αὐτοῦ.

Τοῖς ἐντευξομένοις,

Καίτοι ἐγινώσκομεν, ὅτι ἀσφαλὲς τὸ σιγᾶν, οὐχ ἧττον δὲν ἠδυνήθημεν ἵνα σιγήσωμεν, ὡς σιγῶσιν ἄλλοι καιροσκόποι, λέγοντες καὶ μὴ λέγοντες, ὁμιλοῦντες καὶ μὴ ὁμολογοῦντες, ἐπὶ τῇ ἐπισήμως ἀπὸ τῆς ἕδρας διαλαληθείσῃ κατὰ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος λογίων μομφῇ τοῦ κ. Σπ. Λάμπρου (πρβλ. σ. 3, 33, 54, 109 κλ,) φέροντος μάλιστα καὶ τὸ πρυτανικὸν ἀξίωμα. Θὰ περιοριζόμεθα μάλιστα εἰς ὀλιγώτερα, ἐὰν μὴ ὁ κ. Λαμπρίδης, ὁ τοῦ **Ἀγῶνος,** προσεπάθει ἵνα τ' ἀδικαιολόγητα δικαιολογήσῃ καὶ τὸν **ἐλέγξαντα** (sic) κ. Λάμπρον ὑπερασπίσῃ ἐν τῷ ἀλησμονήτῳ φύλλῳ τῆς 26 Ὀκτωβρίου π. ἔ. σπεύδων πολὺ κατὰ τὸ κοινὸν σύστημα ἀλογίστως καὶ ἀνεξετάστως ἵνα καλέσῃ ἡμᾶς μὲν **Μυστακίδην τινὰ,** τὴν δὲ ἡμετέραν ἐργασίαν **ἀηδεστάτην καὶ λογοκοπικὴν** . . . μωρὸν δὲ καὶ κοῦφον ἀνάγνωσμα». Καὶ ὅμως ὁ μὲν γράφων ταῦτα ἔχει, δόξα τῷ Θεῷ, ταὐτὰ κατὰ τὸ ἐπιστημονικὸν δίκαιον προσόντα, οἷα ὁ προστατευόμενος αὐτοῦ κ. Λάμπρος, καὶ ἄλλους ἔτι τινὰς ἀξίους τίτλους, τὸ μόνον δὲ ἀτύχημα ἀνεπαρκὲς τὸ βαλλάντιον πρὸς ἔκδοσιν ἔργων. Εὐτυχῶς κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν, ἡμῶν ἀγνοούντων, εἰς τὸ περίπυστον δημοσίευμα τοῦ **Ἀγῶνος,** ἀπήντησεν ἐρρυθμισμένῃ τῇ γλώσσῃ

(σ. 584 π. ἔ.) ἡ **Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια,** δι' ἧς ἐγνώσθη καὶ τὸ πολὺ τοῦ **κούφου** ἡμῶν τούτου δημοσιεύματος, τὸ τὴν **κουφότητα** τῶν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς ἕδρας καὶ ἀπὸ τῆς ἐφημερίδος διδασκόντων φωράσαν. Περιωρίσθημεν εἰς ὀλίγα δυνάμενοι καὶ ἄλλα ἵνα προσθέσωμεν καὶ καταδείξωμεν εἰς πάντας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κ. Λαμπρίδην ὅτι ἠδίκησεν ἑαυτὸν καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ γράφων ὅ,τι ἔγραψεν. «Οὐδεὶς ὅμως ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει». Ἡμεῖς μετὰ λόγου ἐπιχειρήσαντες ἵνα καταστήσωμεν γνωστὴν τὴν κακίστην ἐνίων Ἀθηναίων θεωρουμένων σοφῶν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπράξαμεν τοῦτο τοῦ «**μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσωσι**» καὶ ἵνα οἱ ἐν Εὐρώπῃ μάθωσιν ὅτι οἱ **ἔνιοι** οὗτοι ἑκόντες ἢ ἄκοντες, ἀποσιωπῶντες τὰς ἡμετέρας ἐργασίας, ἀποκρύπτοντες αὐτὰς, περὶ παντὸς γνωματεύοντες, ἀσυρῶς κακολογοῦντες, πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς ἀσεβοῦσιν. Ἀγνοοῦσιν ὅτι οὕτω συμπεριφερόμενοι «τὰ οἰκεῖα χεῖρον τίθενται» αὐτοὶ μὴ ὄντες ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑγιασμένοι. Πρὸς κύρωσιν τῶν ἡμῖν λεχθέντων ὡς ἀπὸ μηχανῆς προσῆλθον κατὰ Ἰανουάριον αἱ ὀξύταται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Νομοθ: Σώματι συζητήσεις καὶ ἀγορεύσεις, οἱ δοθέντες τοῖς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδάσκουσι παρὰ

σπουδαίων ἀνδρῶν πάσης ἀποχρώσεως κοσμητικοὶ τίτλοι καὶ ἡ ὑπὸ οὐδὲ ἑνὸς στόματος ἐν αὐτῷ ὑπεράσπισις αὐτῶν. Ἡ δὲ χλιαρὰ τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ κ. Πρυτάνεως ἀπάντησις κατέδειξεν ὅτι ἡ ἀνοχὴ «ἐν πολλοῖς τὸ μεῖζον κατεστρέψατο κλέος».

Τοῖς φίλοις ἀναγνώσταις ἡμετέροις τε καὶ ξένοις δηλοῦμεν ὅτι οὐδὲν τῶν προσώπων, περὶ ὧν αἱ ὀλίγαι ἡμῶν κρίσεις, ἐγνωρίσαμεν, μετ' οὐδενὸς γραφῇ ἐπεκοινωνήσαμέν ποτε, πλὴν τοῦ κ. Λάμπρου, ὅστις δὲν ἀρνεῖται ὅτι πάντοτε αὐτῷ εὐπειθεῖς φίλοι καὶ ἀφιλοκερδεῖς ἐδείχθημεν. Καὶ ὅμως, διατί ἡμεῖς, καὶ μόνοι ἡμεῖς, ἠγείραμεν τὸν κάλαμον; διατί ἡμεῖς μόνοι ἐθίγημεν; διατί ἡ ἀσύνετος ἀμετροέπεια τοῦ κ. Λ. μόνον τὴν ἡμετέραν ὑπερευαισθησίαν ἐξήγειρε; Δὲν γνωρίζομεν τὸ **διατί**· οἱ ἀναγινώσκοντες τὸ τεῦχος τοῦτο ἐννοήσουσι, δικαιώσουσι δὲ, νομίζομεν, ἡμᾶς, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ ἐπὶ ἕτερα τραπέντες, συνελέξαμεν μ' ὅλα ταῦτα τὰς παρατηρήσεις ταύτας. Εὐχόμεθα ὅπως οὐδεὶς τῶν λογίων συγγράφῃ ὑφ' οἵους ἡμεῖς ὅρους συναπηρτίσαμεν τὴν ἐξ ἁπλῆς διατριβῆς πραγματείας μορφὴν λαβοῦσαν ἐργασίαν ἡμῶν, ἥτις ἐνιαχόθεν μὲν ἐρραδιουργήθη, πολλαχόθεν ὅμως ὑπὸσοβαρωτάτων ἐξετιμήθη προσώπων. Ἐπιστήμη εἶναι ἀλήθεια, Ἱστορίας δὲ ψυχὴ ἡ ἀλήθεια·

διὰ τοῦτο δὲν ὑπεχωρήσαμεν, δὲν ἐπτοήθημεν, θυσιάσαντες καὶ φιλίας καὶ γνωριμίας δαψιλεῖς, πολλὰς ἴσως καὶ προσποιητάς. Ἡμεῖς προκληθέντες οἰκείᾳ βουλῇ ἐγράψαμεν ὅ,τι ἐγράψαμεν βλέποντες οὐχὶ «εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων» ἀλλ' εἰς τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην, ἄλλοις ἄλλα ἐπαφιέντες. Τόρα καὶ ἡμεῖς προκαλοῦμεν ἵνα διαψεύσωσιν ἡμᾶς εἰς ὅ,τι γράφομεν (πρβλ. σ. 56). Ἄλλως ἀποδοθήτωσαν ἡμῖν «τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». «Τὸ σὺν ἀμαθίᾳ δὲ κεκτῆσθαι καὶ τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν χαλεπὸν καὶ ἐπίμωμον καὶ συγγνώμης πάσης ἀνάξιον, καὶ μείζονος, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄκρας ἀμαθίας τεκμήριον», κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνόν. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη ἡμῶν ἄνευ παρακαμπῶν λεγομένη. Ταύτην προυκάλεσε, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ μεγαλομανία (σ. 65) τοῦ κ. Λάμπρου, οὗ ὁ **Ν. Ἑλληνομνήμων** μενεῖ μνημεῖον τῶν γνώσεων αὐτοῦ. Αὐτὸν αἰτιάσθωσαν οἱ ἄλλοι καὶ πάντες, οὐχὶ ἡμᾶς, οἵτινες μέχρι σήμερον διὰ σιδηρᾶς ὑπομονῆς συγκρατούμενοι οὐδενὶ ἐδώκαμεν παραπόνων ἀδίκων ἢ δικαίων ἀφορμήν. Ἀλλ' ὑπερεπλυρώθη τὸ ποτήριον, ὅπερ οὕτως ἔχον ἠναγκάσθημεν ἵνα ῥίψωμεν κατὰ πρόσωπον τῶν αἰτίων.

Ἐν Φαναρίῳ Κ]πόλεως
κατὰ Φεβρουάριον λήγοντα τοῦ 1907 σ: ἔτους.

ΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΛΟΓΙΟΙ

Ἐργασίαι αὐτῶν, Ἐπιστημονικὸς βίος, Γεωγραφία, Ἱστορία, Παλαιογραφία, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία· καὶ οἱ τῶν κλάδων τούτων ἀντιπρόσωποι ἐν Ἀθήναις

Τάδε λέγει Κύριος: μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ.... ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος συνιεῖν καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ ποιῶν ἔλεος καὶ κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ γῆς, . . .

Ἱερεμ. Θ', 23—24.

μέγας μὲν οὗτος καὶ καλῶς καυχώμενος, ὃς ἐν τούτῳ καυχᾶται, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον — ταπεινὸς δ' αὖ ἐκεῖνος καὶ ἀγενὴς ὁ ἐπὶ πλούτῳ ἢ σοφίᾳ ἢ δυνάμει καυχώμενος.

Μιχ. Ἀκομ. τ. Α' 121.

§ 1.

Ἀρχόμεθα τοῦ μακροῦ τούτου ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν συντομῇ συνταχθέντος δημοσιεύματος κατὰ κεφάλαια τῆς Ἐπιστήμης διηρημένου καὶ κατὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἐπιστήμης ἐν Ἀθήναις ἡρμοσμένου, ὑπείκοντες ἐνδομύχῳ ἡμῶν ὑποβολῇ. Ἐν λελογισμένῃ κρίσει, ἀλλὰ καὶ ἐν ὑποκαρδίῳ λύπῃ συνεπτύξαμεν πολλά, ἵνα ἁπλῶς ὑποδείξωμεν ἡμεῖς οἱ μικροὶ καὶ ἀφανεῖς

τοῖς ἐν τῷ ἄστει τῆς Παλλάδος συναδέλφοις, ὁποῖος τις ἔπρεπεν ἵνα ὑπάρχῃ ὁ εὐμενείᾳ Θεοῦ καὶ τύχης κληρος αὐτῶν καὶ ὁποῖος ὁ τρόπος αὐτῶν καθόλου πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐργαζομένους ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων, οἵτινες οὔτε καινόν τι ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἢ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς εἰς τὰ ἅγια τῆς Ἐπιστήμης εἰσφέρομεν, οὔτε ταῖς ἐξουσίας, ἐπαιρόμεθα, οὔτε ἀθάνατα διανοούμεθα περὶ τῶν οὐκ ἀθανάτων. Οἱ σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι, οἱ σοφισταὶ καὶ καθηγηταὶ, οἱ τῶν δημοσίων κρότων θηρευταὶ, ἀγνοοῦμεν πῶς ἂν αὐτοὺς σοφοὺς ἀποκαλεσωμεν, πρέπει ἵν' ἀφήνωσιν ἡμᾶς ἡσύχους ἀφ' οὗ τὸν πρῶτον λόγον ἐν παντὶ δὲν ἔχουσι, οὐδὲ δύνανται ἵνα στηρίξωσιν ἡμᾶς ἐν παντὶ ἐπιστημονικῷ κλάδῳ, αὐτοὶ ἀστήρικτοι ὄντες καὶ σθενώσωσι τοῖς ὑγιαίνουσι λόγοις, αὐτοὶ ἀσθενεῖς ἐν πολλοῖς ὄντες, ὡς ὁ λόγος προϊὼν δείξει.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ αὐτῆς τῆς χρυσῆς ῥήσεως τοῦ Ἀθηνῶν Ἀκομινάτου, ἣν ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας καὶ Γραφογνωσίας (=Παλαιογραφίας) κ. Σπ. Λάμπρος διέστρεψεν ἄκων, ἀγνοήσας τήν τε προέλευσιν τὴν γραφὴν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ προφητικοῦ χωρίου· διότι ὁ σοφὸς ἐν Ἀθήναις συνάδελφος μετέγραψεν ἄνευ λόγον τὸ σννιεῖν εἰς σννιέναι ἅτε μὴ συνεὶς τὸν νοῦν τοῦ χρυσοῦ ἔπους, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐν

δι' ἑτέρας, τῆς ἐπὶ, ἀντικατέστησεν (ὁ **ἐν** πλούτῳ, ὁ **ἐπὶ** πλούτῳ) ἵνα μᾶλλον ἀκριβώσῃ τὴν ἄγνοιαν τοῦ σημαινομένου ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου!

§ 2.

Ἀπὸ πολλοῦ μὲν ἀλλ' ἀπὸ ἔτους ἀκούομεν ἐξ Ἀθηνῶν φωνὰς καὶ λυγμοὺς ὅτι «**οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι δὲν ἐργάζονται**». Φοιτηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, τέως μαθηταὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῶν καὶ δὴ ἀπόφοιτοι τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, σεβόμενοι ἑαυτοὺς καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτῶν, μετά τινος ὑποκαρδίου πικρίας ἤκουον τοῦτο. Τελευταῖον ὁ τῆς Ἱστορίας καθηγητὴς κ. Σπ. Λάμπρος, ὁ πολὺς υἱὸς τοῦ πολλοῦ Παύλου Λάμπρου, **Ἱστορίαν** καὶ μάλιστα **Παλαιογραφίαν** (τὴν κατ' αὐτὸν **Γραφογνωσίαν**) διδάσκων βρενθυόμενος ἐπανέλαβε τοῦτο· Ἐνεθουσία ὁ σεμνὸς συνάδελφος ἐν τῇ ψυχικῇ αὐτοῦ καλλονῇ, ὡς ὁ Νάρκισσος ἀποθαυμάζων, τὴν ἑαυτοῦ μορφὴν ἐν ταῖς πηγαῖς τῶν χειρογράφων καὶ ἠβρύνετο ὅτι ἀνεκάλυψεν αὐτὸς πρῶτος κώδικά τινα ἢ διεῖδε γραφήν τινα, κατεμέμφετο δ' ἡμῶν τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ λογίων καὶ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐπὶ ἀμελείᾳ καὶ ὀκνηρίᾳ. Οἱ ἐνταῦθά τε καὶ οἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει λόγιοι κατεκρίθημεν

δημοσίᾳ ἐπὶ παραδόσεως οὐχὶ ἴσως ἐπὶ ἀνεπιστημοσύνῃ ἀλλ' ἐπὶ ραθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ, διότι ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς βιβλιοθήκας καὶ χειρόγραφα δὲν ἐργαζόμεθα, δὲν πλουτίζομεν τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν Ἱστορίαν, ὡς πλουτίζει βεβαίως αὐτὸς ἐργαζόμενος. Κατ' ἀκολουθίαν ἡμεῖς, ἅτε ἀμελείᾳ καὶ ραθυμίᾳ χρησάμενοι, δὲν εἴμεθα ἄξιοι συγχωρήσεως παρὰ τῷ κ. Λάμπρῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτόν. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους αὐτοῖς καταλείπομεν τὴν φροντίδα, ἵν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν μομφὴν τοῦ σοφοῦ συναδέλφου ἀναδημοσιεύοντες ὅ,τι πρὸ εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν αὐτὸς περὶ αὐτῶν ἔγραφε καὶ γερμανιστὶ, ἂν μὴ ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ μνήμη, ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει λογίους, τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀντὶ πολλῶν μετὰ τοῦ προσήκοντος ἀδελφικοῦ σεβασμοῦ αὐτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ὑποτάσσομεν, ἄλλοις ἐπαφιέντες ἄλλα.

§ 3.

Ὁ κ. Λάμπρος λέγει ἢ μᾶλλον κηρύττει ὅτι δὲν ἐργαζόμεθα καὶ δὲν πλουτίζομεν τὴν Ἱστορίαν διὰ τῶν μελετῶν ἡμῶν . . . . . ἔσωθεν δὲ ὑποδηλοῦται καὶ ἔξωθεν ἐννοεῖται τὸ «ὡς αὐτὸς». Ἀλλὰ σκοπουμένου τοῦ χρόνου, τῶν πόρων, αὐτῶν τῶν βοηθημάτων, ἅτινα οἱ ἐν

Ἑλλάδι λόγιοι καὶ δὴ οἱ περὶ τὸν κ. Λάμπρον ἔχουσιν ὑπὸ τὴν διαταγὴν αὐτῶν καὶ τὴν διάθεσιν, ἡμεῖς οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πράττομεν καὶ δημοσιεύομεν πολλὰ περισσότερα ἢ οἱ συνομήλικες ἡμῖν διδάσκαλοι τῆς ἑλληνικῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης, καίπερ πολλαῖς ἀσχολίαις καὶ δὴ καὶ δυσθυμίαις περιαντλούμενοι. Καὶ ὁ μὲν φίλος κ. Λάμπρος πλουτίζων τὴν Ἱστορίαν, ὡς πλουτίζει αὐτὴν, πλουτεῖ αὐτὸς, ἡμεῖς ὅμως, ἐὰν πλουτίσωμεν τὴν Ἱστορίαν ἢ διασαφήσωμέν τι τοῦ σκοτεινοῦ αὐτῆς πεδίου οὐ μόνον δὲν πλουτοῦμεν, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὸν τελευταῖον πατρικὸν ὀβολὸν ἀποβάλλομεν καὶ δὴ ὀβολὸν, οὗπερ ἔχομεν ἀνάγκην ἵνα ζήσωμεν ἁπλούστατα ἡμεῖς τε οἱ γονεῖς ἡμῶν καὶ τὰ τέκνα, ἔστω καὶ ὑπὸ τὰς ἀρὰς τῆς σοφίας τοῦ φίλου ἡμῶν καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν ὁμίλου. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐργάζεται καὶ ἀβρύνεται ἐπὶ εὑρήμασι μεσαιωνικοῖς καὶ διορθώσεσι χειρογράφων κωδίκων καὶ ἀναγνώσεσιν αὐτῶν, ἐλέῳ πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων καὶ Βιβλιοθήκης τοῦ τε Πανεπιστημίου, τῆς Βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων ἱδρυμάτων καὶ δὴ καὶ χρήμασι τοῦ δημοσίου, ἐθνικοῦ τε καὶ μὴ τοιούτου· ἡμεῖς δὲ ἐστερημένοι ὅλων τούτων τῶν μέσων ἐργαζόμεθα πονοῦντες καὶ δαπανώμενοι, κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἐργαζόμεθα. Καὶ δὲν ἐργαζόμεθα

οὐχὶ διότι δὲν δυνάμεθα, οὐχὶ διότι δὲν ἔχομεν τὰ ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης προσόντα, οὐχὶ διότι ἡμεῖς ὑπολειπόμεθα καθόλου τε καὶ ἐν μέρει τῶν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ Ἐπιστημονικῶς ἐργάζεσθαι, οὐχὶ διότι ἀγνοοῦμεν τὴν μέθοδον τοῦ ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ διότι ὑπὸ διαφόρους βιοῦμεν συνθήκας κινήσεως, ἢ ἐκεῖνοι, διότι βασιζόμεθα ἐν πᾶσιν ἐπὶ τῶν ἰδίων ἡμῶν πόρων ἢ ἐπαιτοῦμεν τὸν ἔλεον τῶν συνδρομητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπανιώτατα εἴδομεν καταστασσομένους τοὺς ἐν Ἑλλάδι, οὐδέποτε δὲ τὸν πολυτάλαντον φίλον κ. Λάμπρον, ἢ τοὺς περὶ αὐτόν. **Δὲν ἐργαζόμεθα,** ὡς ἀπαιτεῖ ὁ κ. Λάμπρος καὶ δὲν παράγομεν ἐπὶ τέλους **κατὰ ποσὸν** τοσαῦτα ἔργα, ὅσα οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ διατί; διότι πρὸς ἄλλοις λόγοις καὶ ὅροις διάγομεν ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ βιβλιοθηκῶν ἐπαρκῶν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν περί τι ἀσχολουμένων. Ἐπιτραπήσεται δὲ ἡμῖν ἵνα μνησθῶμεν δύο μόνον παραδειγμάτων ἵνα γνωρίσωσιν οἱ τῶν Ἀθηνῶν σοφοὶ ὅτι ἠναγκάσθη εἷς μὲν τῶν συναδέλφων ἀσχολούμενος εἰδικῶς περὶ τοὺς λυρικοὺς καὶ δὴ τὸν ὑψιπέτην Πίνδαρον ἵνα δαπανήσῃ ποσὸν ὑπερχιλίων φράγκων καίτοι πάντες καὶ ἡμεῖς πρώτιστα πολλὰ ἐδώκαμεν ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ βιβλία καὶ σχετικὰ καὶ αἱ Βιβλιοθῆκαι τοῦ **Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ**

Συλλόγου κλ. ἡμεῖς δὲ ἐν Καισαρείᾳ μόνον πρὸ 15 ἐτῶν διατρίβοντες πλὴν ἄλλων ἐδαπανήσαμεν, φεῦ τῆς ἀπρονοησίας! πλείονα ἵνα καταρτίσωμεν σειρὰν Γεωγραφικῶν χαρτῶν μάλιστα τῆς Μ. Ἀσίας ἕνεκα γεωγραφικῶν μελετῶν πρὸς ἔκδοσιν τῆς μεγάλης διτόμου ἡμῶν Γεωγραφίας, ἧς εἶχεν ἀνάγκην ὁ φιλομαθὴς μικρασιατικὸς μικρόκοσμος· διότι δὲν ἔπρεπεν ἵνα διδάσκηται ὁ κόσμος οὗτος πράγματα ἀσύντακτα ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τετυπωμένων καὶ βασιλικῷ διατάγματι **ἐπιβεβλημένων** βιβλίων, ἐν **δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ** ἐκδόσει ἢ ἀνατυπώσει προσκομιζομένων ἡμῖν.

§ 4.

Ἐν ταῖς Γεωγραφίαις ταύταις π. χ. Ἡ **Καισάρεια,** μητρόπολις τῆς Καππαδοκίας, ἐσημειοῦτο «Κ. ἐπὶ τοῦ Ἅλυος, πατρὶς τοῦ μεγάλου Βασιλείου «κώμη νῦν μικρὰ καὶ ἐρειπωθεῖσα τῷ 1832 ὑπὸ σεισμοῦ». Ἡ Καισάρεια κώμη! ἡ ἔχουσα τοὐλάχιστον 55,000 (πεντήκοντα καὶ πέντε χιλιάδας) Κ, παρ' ἣν ἡ κωμόπολις, **Ζινδζίδερε,** ὅπου ἡ **Ἱερατικὴ Σχολὴ** ἀνεγνωρισμένον κλ· γυμνάσιον, κλ. Τὸ (Δορύλαιον) **Ἐσκὶ Σεχὶρ** παρελείπετο, τὸ δ' ἀναφερόμενον **Κοτυάειον** ἐλέγετο « **Κιουτάγια**» καὶ τὰ **Ἄδανα,** ἡ ἕδρα τοῦ

ὁμωνύμου βιλαγιετίου (νομοῦ) «**Ἅδεν** καὶ **Ἄδενα**! καὶ ἐπὶ τοῦ **Πυράμου**!». Ταῦτα ἔπρεπεν ὁ κ. Λάμπρος ὁ καὶ **πρόεδρος** ἄλλοτε χρηματίσας τῆς πρὸς κρίσιν Γεωγραφιῶν ἐπιτροπείας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν νὰ διϋλίσωσι καὶ τὰ ὀρθὰ νὰ διδάξωσι τοὺς ἑλληνόπαιδας καὶ προσέχοντες ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν ἔτι δημοσιευμένοις, ἅτινα εἰ **κατὰ ποσὸν** ἧττονα, **κατὰ ποιὸν** ἐν πολλοῖς εἶναι ἀνώτερα, λαμβανομένων μάλιστα ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν ὅρων τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν **ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ** ἀνώτερα. Ἦτο ἀνάγκη νὰ μὴ δίδωται πίστις εἰς ἀνούσια ἐκ γερμανικῆς χύτρας ἀτέχνως καὶ ἀνεξετάστως μετακενούμενα, ὡς ἀπέδειξεν εὐσχημόνως συνάδελφος τοῦ κ. Λάμπρου ὁ κ. Κ. Μητσόπουλος, ἀνὴρ ὡς φαίνεται, τῆς ἐργασίας καὶ οὐχὶ τῆς ἐπιδείξεως πρὸς κατάπληξιν τῶν ἡμιμαθῶν καὶ τῶν δημοσιογραφούντων παίδων, οἵτινες ἄλλοτε τὸν «Νόμον τῆς Γόρτυνος» περὶ οὗ βιβλιοθῆκαι ὅλαι ἐγράφησαν ὁ δὲ Dareste ἔλεγεν ὅτι πρὸς μελέτην αὐτοῦ ὑπάρχει ἐρνασία ἐπὶ γενεὰν ὅλην φιλολόγων καὶ νομομαθῶν «Νόμον καὶ τῆς Γορτυνίας» ἀπεκάλεσαν συγχέαντες «Γόρτυνα τὴν ἐν Κρήτῃ πρὸς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ»!

Ἀλλά. . . . . .

Κρίμασιν, οἷς Κύριος οἶδε, ἐπί τινα χρόνον

μέλος διατελέσαντες τῆς Π. Κ. Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπῆς καὶ τὰ διάφορα ἔξωθεν εἰσκομιζόμενα βιβλία παρατηρήσαντες, ὑπὸ ἀθυμίας κατελήφθημεν ὅτε παρετηρήσαμεν τὸ ἀγεωγράφητον τῶν ἐν Ἑλλάδι. **Ἐθαυμάσαμεν** τὴν ἀκρισίαν τῶν κριτῶν, οἵτινες, ἐπὶ τῇ θέᾳ κεχρωματισμένων χαρτῶν καὶ σχετικῆς τυπογραφικῆς φιλοκαλίας ἀπεκάλεσαν τὴν **Γεωγραφίαν—Ἄτλαντα** τοῦ κ. Μεταξᾶ **παράδεισον,** ἐν τοῖς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὅμως ἀπηγορευμένοις καρποῖς τοῦ ὁποίου μέλλουσιν ἵνα ἐντρυφήσωσιν οἱ τῆς πατρίδος παῖδες· διότι ἡ Γεωγραφία αὕτη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας ἐπιβάλλεται ἐπὶ πενταετίαν ὡς **τὸ μόνον κατάλληλον** διδακτικὸν βιβλίον, ὑποστηριχθὲν χρηματικῶς καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρωγοῦ τῆς ἐθνικῆς παιδείας Ἐξοχωτάτου Μαρασλῆ, χάρις εἰς τὸν Σύλλογον τοῦ **ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ** τῶν ἀθηναίων σοφῶν. Πράγματι κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπείας τῆς κρινάσης τὸ ἔργον «οἱ μαθηταὶ θὰ μάθωσιν ἐν ὀλίγῳ » χρόνῳ καὶ θὰ διατηρήσωσιν ἐν τῇ μνήμῃ » αὐτῶν» πολλὰ τὰ **ἀγαθά**!! ἅτινα ὑπεδείχθησαν μὲν τῷ συγγραφεῖ ἐν **δευτέρᾳ** ἐκδόσει καὶ **τρίτῃ, ἐντεῦθεν,** ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀθήναις διὰ τεύχους ἀξιολόγου πονηθέντος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ὀρυκτολογίας καὶ Γεωλογίας κ. Κ. Μητσοπούλου, ἀνδρὸς ἀληθοῦς ἐπιστήμονος. Ο

Foncin κατεσπιλώθη ἐκ τῶν ἀώρων μεταφράσεων, ἐκ τῶν ἀκαταλήπτων φράσεων, ἐκ τῶν ἀντιφάσεων, ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνακριβειῶν, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς πράγματα καὶ αὐτὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐν πολλοῖς διεστράφησαν. Γεύματος χάριν ἐκ τῆς **δευτέρας** ἐκδόσεως τοῦ εὐλογίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας καὶ χρήματι μαρασλείῳ ἐπιβληθέντος ἀληθοῦς **Ἄτλαντος** ἐπὶ ἁμαρτίαις, παρατιθέμεθα δύο, τρία παραδείγματα τῆς Γεωγραφικῆς τῶν κριτῶν δυνάμεως, παραπέμποντες διὰ τὰ ἄλλα εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐξονομασθὲν ἔργον τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ συναδέλφου κ. Κ. Μητσοπούλου.

Οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ **παραδείσῳ** τούτῳ (**ἔκδ. Β'.** 1902) § 147 ὅτι « ὁ Μαλέας (γράφε ἡ Μαλέα ἢ αἱ Μαλεαὶ) ὁ κάβο Μαλιᾶς εἶναι ἡ **νοτιωτάτη ἄκρα τῆς Πελοποννήσου**» ἐνῷ εἶναι τὸ **Ταίναρον,** ὅπερ ὅμως εἶναι κατὰ τὸν κ. Μεταξᾶν, ἐπινευόντων τῶν πανσόφων κριτῶν «ἡ νοτιωτάτη ἄκρα τῆς Μάνης»· ἀφ' ἑτέρου πάλιν ἐν ἑτέρᾳ παραγράφῳ, τῇ 124ῃ, διδάσκεται ὅτι τὸ **Ταίναρον** εἶναι τὸ νοτιώτερον τῆς Εὐρώπης. Οἷα ἀντίφασις καὶ ἀσάφεια.

Ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ §, τῇ 149ῃ, φέρονται ἐπάλληλα τὰ ἑξῆς πλημμελῶς ἔχοντα ἀφορῶντα εἰς αὐτὸ τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

1) ὅτι « ὁ Ἀχελῷος..... **διαρρέει μέγα μέρος τῆς Ἠπείρου** »Δὲν ὤφειλεν ὁ ταῦτα διδάσκων συγγραφεὺς τοὐλάχιστον νὰ ρίψῃ βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος τοῦ συνημμένου τῇ ἑπομένῃ σελίδι, ἵνα παρατηρήσῃ ὅτι ἀσύστατα διδάσκει ;

Καὶ μετὰ ταῦτα,

2) «Δυτικῶς τούτου κεῖται τὸ λεκανοπέδιον (!;) » τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος δέχεται » τὰ ὕδατα τοῦ Ζαγορίου καὶ τοῦ Μετσόβου. » Πρὸς Α. δὲ τοῦ Ζαγορίου ἐκβάλλουσιν εἰς » τὸν Κορινθιακὸν κόλπον δύο μικρότεροι πο» ταμοὶ ὁ **Εὔηνος** ἢ **Φείδαρις καὶ ὁ Μόρνος**» Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ τίς ἡ σχέσις τοῦ Ζαγορίου πρὸς τὸν **Εὔηνον καὶ τὸν Κορινθιακόν**!

***

Τὰ **περὶ θρησκευμάτων** ἐπίσης ἀσαφῆ: Ἐντύπωσιν ἰδίως ἐνεποίησεν ἡμῖν, ὡς ἀνεκοινωσάμεθα τοῦτο ἐν καιρῷ τῇ **Π. Κ. Ἐκπαιδευτικῇ Ἐπιτροπῇ,** καὶ τόδε:

§ 103. « Ὁ χριστιανισμὸς περιλαμβάνει..... » ἐκκλησίαν τὴν **Ἑλληνικὴν**, εἰς ἣν ἀνήκουσιν 90 ἑκατομμύρια ὀρθοδόξων. Ἐκ τούτων » **μέρος μὲν** ὑπάγεται εἰς τὴν ρωσσικὴν ἱερὰν » Σύνοδον (μὴ λέγε οὕτω), **τὸ δὲ πλεῖστον** » εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν τεσσάρων ἑλληνι» κῶν πατριαρχείων». . .

Ἐκ τούτων ἀναμφιβόλως συνάγεται·

1) ὅτι ὑπὸ τὰ ἑλληνορθόδοξα πατριαρχεῖα ὑπάγονται τόσα καὶ τόσα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων **λ εἴστον τοὐλάχιστον τῶν 90 ἑκατομμυρίων.**

2) ὅτι οἱ Σέρβοι, οἱ Μαυροβούνιοι, οἱ Ρουμάνοι καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνες δὲν εἶναι ὀρθόδοξοι, διότι οὐδενὶ τῶν τεσσάρων πατριαρχείων ἀνήκουσι καθάπερ παρετήρησε κάλλιστα καὶ ὁ κ. Μητσόπουλος. Τοιαῦτά τινα θὰ μάθωσι «**παίζοντά πως καὶ τερπόμενα**» κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀκρίτων κριτῶν «ἐκ τοῦ **παραδείσου τούτου**». Καὶ πόσα ἄλλα!! **τοῦ λόγου ὄντος μάλιστα περὶ τῶν** πραγμάτων τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν τῇ διορθώσει τῆς Γεωγραφίας —Ἄτλαντος τοῦ κ. Μεταξᾶ—ἀλλ' ὀλίγας σειρὰς ἔτι προσθέσωμεν ἵνα πληθυνθῇ ἡ γνῶσις τῶν ἐξ Ἀθηνῶν διδασκαλιῶν, ἃς ὤφειλεν ὁ κ. Λάμπρος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν κριταὶ ἵνα διορθώσωσι.

Καὶ τῶν ποταμῶν π. χ. τὰ ὀνόματα μόνον τ' ἀρχαῖα ἀναφέρονται τὰ δὲ κοινότερα οὐδὲ παρεντίθενται (πρβλ. **Ἀῶος. Ἄψος** καὶ τὸ **Ἀρχιπέλαγος**!) ἀμελεῖται ἐν τοῖς πλείστοις καὶ κυριωτάτοις ἡ σημείωσις μητροπόλεων καὶ γυμνασίων (πρβλ. § 244 **Ἴμβρος,** (13 χλΚ.) **Λῆμνος** (18 χλΚ.) ἄνευ προσθήκης τινός. Ἐν §

246 φέρεται· αἱ Πριγκηπόννησοι (γρ. ΠριγκΙπόννησοι), «ὧν ἐπισημότεραι εἶναι ἡ Πρίγκηπος (γρ. ΠρίγκΙπος) ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Πρώτη καὶ ἡ Χάλκη, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι περίφημοι σχολαί». θαυμαστὴ ἀκρίβεια! Δὲν ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ ἐξονομασθῇ ἡ πρώτη καὶ μεγάλη **Θεολογικὴ Σχολή;** καὶ ἡ **Ἑλληνεμπορικὴ,** καὶ τὸ ἐν Πριγκίπῳ **Ε. Ὀρφανοτροφεῖον**, μοναδικὰ καὶ ἀξιολογώτατα ἔργα ἐκπάγλως τιμῶντα τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον κραταιοτάτου ἄνακτος διαβιοῦντας ἱεράρχας τε καὶ ὁμογενεῖς, τοὺς καὶ συντηροῦντας αὐτά;

Ἐν § 257η ἀναγινώσκομεν «Ἐν Σέρραις, Βιτωλίοις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Κορυτσᾷ (γρ. Κοριτσᾶ) ὑπάρχουσιν ἑλληνικὰ γυμνάσια», ἀλλὰ διατὶ δὲν μνημονεύεται τὸ **Τσοτύλειον**, τὸ τῆς **Κοζάνης** καὶ τὰ ἄλλα. Ἡ κωμόπολις **Μουσταφᾶ πασσᾶ** καλεῖται μόνον **Μουσταφᾶ** ἐν τῇ αὐτῇ §.

* * *

Οὕτω πως παρίσταται τοῖς Εὐρωπαίοις ἡ τῆς ἑλληνορθοδοξίας δύναμις ὑπὸ τῶν διὰ βασιλικῶν διαταγμάτων ἐπὶ πενταετίαν καὶ ἑπταετίαν ἐπιβεβλημένων βιβλίων, οἷς βεβαίως καὶ πιστευτέον!

Ἐλθωμεν ἐκ τύχης εἰς τὴν 250ὴν §. Ἡ παράγραφος αὕτη χρήζει ριζικῆς ἀνασυντάξεως «ἐν

Θεσσαλονίκη μόνον **δύο** βυζαντιακοὶ ναοὶ σώζονται, ὁ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ὁ τῆς ἁγίας Σοφίας». Οὐχὶ ἄλλοι; Δὲν ὑπάρχει μεταξὺ ἄλλων ἡ πρὸς ἄλλοις ὁ τοῦ **ἁγίου Γεωργίου**, ὁ κοινότερον τοῦ **Χορτάτζη** ἢ la Rotonde, τοῦ ὁποίου οὐ μόνον ὁ ρυθμὸς ἀλλὰ καὶ ὁ διασῳζόμενος ἐκ λαμπροῦ μωσαϊκοῦ διάκοσμος ἐγένετο ὑποκείμενον μελετῶν σπουδαιοτάτων ἰδίως τοῦ Texier καὶ Pullan[1], ναὸς,ὅστις παραβάλλεται ὑπὸ τοῦ P. Lucas ἀρχαιότερον πρὸς τὸ τῆς Ρώμης **Πάνθεον;** Αφ'ἑτέρου αἱ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης καὶ τῷ τοῦ Μοναστηρίου πόλεις ξηρότατα ἀναφέρονται ἄνευ σημειώσεως ὅτι εἶναι καὶ ἕδραι μητροπολιτῶν, **πλὴν** τοῦ Νευροκόπου, ἔνθα μόνον προστίθεται «ἕδρα μητροπολίτου (8 χλΚ.)» ἀλλὰ τὸ **Μελένικον,** αἱ **Σέρραι,** ἡ **Δράμα,** ἡ **Βέρροια** κλ.π. Ποῦ δὲ ἀναφέρεται ἡ εὐδαίμων **Ξάνθη,** καὶ τὸ **Πράβιον** καὶ ἄλλα ; Ἡ ὀνοματολογία ἐν γένει χωλαίνει οἰκτρῶς, ἐὰν δ'ἐσιγήσαμεν πρὸ ἐτῶν ἐπὶ τούτῳ αἴτιον ὅτι οὐδέποτε ἠθελήσαμεν ἵν' ἀκουσθῇ καὶ δι' ἡμᾶς τὸ «ἀοιδὸς ἀοιδῷ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων».

1. Architecture Byzantine, Λονδίνῳ 1864 εἰς μέγα σχῆμα, σελ. 143—154 μετ' εἰκόνων.

§ 5.

Πρὸ ἡμερῶν ἔτι παρετηρήσαμεν ἐν τοῖς βιβλιοπωλείοις Νέαν ἐγκριθεῖσαν **Γενικὴν Γεωγραφίαν** τοῦ δ. φ. κ. Σαρρῆ πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων (1905). Κατὰ τύχην ἔπεπέν ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν ἡ σελ. 155. Ἐκ ταύτης ἀντιγράφομεν τὰς ἑξῆς σειρὰς αὐτῇ λέξει.

«**Λάμψακος** καὶ **Ἄβυδος** παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον· ἐκ τῆς Ἀβύδου ὁ Ξέρξης ἔζευξε τὸν Ἑλλήσποντον. **Δαρδανέλλια** (15 χ.κ.), ἐξ ἧς ὠνομάσθη κοινῶς ὁ Ἑλλήσποντος· πρὸς Ν. αὐτῶν ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Τροία· **Ἀδραμύτιον** (16 χ. κ.) παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον. **Κυδωνίαι** (κ. Ἀϊβαλὶ) κατοικούμεναι ὑπὸ Ἑλλήνων (25 χ. κ.) **Πέργαμον** (23 χ. κ.) πρωτεύουσα ἄλλοτε ὁμωνύμου βασιλείου· πολλὰ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀκμῆς αὐτῆς μετεκομίσθησαν πρὸ ἐτῶν τινων εἰς Βερολῖνον» !! Τί λέγουσιν οἱ ἀναγνῶσται; καὶ ἐν τῇ σελ. 156 «Ἄγκυρα (30 χ.κ.) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαλατῶν συνδεομένη μετὰ τῶν Κυδωνιῶν διὰ σιδηροδρόμου» !! Ἐνῷ περὶ σιδηροδρόμων Σμύρνης καὶ Τράλλεων λόγος οὐδείς.

Καὶ ἡ Γεωγραφία αὕτη εἶναι ἐν **δευτέρᾳ ἐκδόσει** καὶ μετὰ κρίσιν ἐπιτροπείας ἐγκεκριμένη!

***

Ἀλλὰ τί λέγομεν ἡμεῖς; Τύχῃ ἀγαθῇ πρὸ ἡμερῶν ἐνεθυμήθημεν ὅτι ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 12 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. τοῦ «Ἀγῶνος», φύλλῳ ἀθηναϊκῷ ἐγκρίτῳ, ἐνῷ θυμιᾶται ὁ κ. Λάμπρος, ἀνεγράφησαν ἐπὶ λέξει τάδε:

«Μόνον ἕλλην γυμνασιάρχης συγγράψας καὶ γεωγραφίαν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ **Ἀνδριανούπολις** εἶναι πόλις τῆς Βουλγαρίας, μόνον ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐρωτήσας πτωχόν τινα Μικρασιάτην, ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐν Σμύρνῃ ἑλληνικὰ σχολεῖα, μόνον ἐν Ἑλλάδι καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου θὰ εὗρισκεν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος σύγκειται ἐκ πέντε μόνον ἑκατομμυρίων, καὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι ὑπουργὸς ἠρώτησέ ποτε πόσα πλοῖα καταπλέουσι εἰς τὸν λιμένα Σερρῶν ἐτησίως». Ἀλλὰ καὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι εὑρέθη Γεωγραφίας συγγραφεὺς διδάσκων ὅτι τὸ **πλεῖστον** τῶν 90 ἑκατομμυρίων ὀρθοδόξων εἶναι Ἕλληνες (§ 103 τοῦ Παραδείσου τοῦ κ. Μεταξᾶ)!

Πρὸς τὴν διόρθωσιν τούτων ἔπρεπεν ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας κ. Λάμπρος νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐὼν ἡμᾶς τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος λογίους ἡσύχους.

Μὴ θέλοντες νὰ μνημονεύσωμεν τοιαῦτα ἁμαρτήματα **οὐχὶ ὀλίγα** καὶ ἐν ἐσχολιασμέναις ἐκδόσεσιν **ἐπιβεβλημέναις** πάλιν καὶ δὴ ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἐν Ἱστορίαις, ἐν ταῖς ὁποίαις φέρεται λόγου χάριν **Κύδνος** (ὁ **Ταρσοὺς τσάϊ** δῆλα δὴ) ὡς ποταμὸς, ἐνῷ ἐπνίγη Φριδερῖκος ὁ Βαρβαρόσας, διότι φαίνεται ἄγνωστος τῷ συγγραφεῖ ἢ τοῖς κριταῖς ἡ ὕπαρξις τοῦ **Καλυκάδνου,** τοῦ κατὰ τὸν σοφὸν συγγραφέα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (Β΄ σ. 252) κ. Δ. Κυριακοῦ **Καλλικάδνου**! προβῶμεν, ὅθεν ἐξετράπημεν = διότι περὶ τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων καὶ τῶν γεωγραφικῶν μαργαριτῶν τῶν ἁπαντώντων ἐν τῇ **Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ** τοῦ κ. Διομήδους Κυριακοῦ, ἐν ᾗ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα πόλεως τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἁπαντᾷ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ κ. Λάμπρου ἴσως ὁ λόγος κατωτέρω ἱκανὰ δείξει.

§ 6.

Καὶ λοιπὸν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει λόγιοι «**δὲν ἐργαζόμεθα**». Δὲν ἐργαζόμεθα, διότι καὶ ὑπὸ ἄλλων ἔτι λόγων εἴμεθα ἐσφηνωμένοι. Ὡς καθηγηταὶ ἢ διδάσκαλοι ἐργαζόμεθα τοὐλάχιστον **πεντάωρον** καθ' ἑκάστην ἤτοι **τριακοντάωρον** καθ' ἑβδομάδα, μὴ

λαμβανομένου βεβαίως ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν προπαρασκευὴν πρὸς τὴν διδασκαλίαν ταύτην χρόνου· διδάσκομεν δὲ εἰς γυμνάσια οὐχὶ ἑλλαδικά, ὧν τὴν ἀξίαν ἐξ αὐτοψίας εἴδομεν καὶ ἐκ πείρας γινώσκομεν, ἀλλὰ εἰς γυμνάσια τῆς αὐτοκρατορίας, ἤτοι διδάσκομεν μαθητὰς παρασκευαζομένους, δι' οὓς καὶ ἐπιμελέστερον καὶ εὐχαριστότερον ἀντιπαρασκευαζόμεθα· εἶναι δέ, ὡς γνωστόν, ἡ ἐνταῦθα διδασκαλικὴ ἐργασία ἡ ἐπιμοχθοτέρα πάσης ἄλλης ἐνίοτε δὲ μεθ' ὑπερβολῆς τινος τελουμένη πρὸς σιτισμὸν πολυμελοῦς οἰκογενείας — δὲν ὁμιλοῦμεν βεβαίως περὶ ἐκείνων, οἵτινες μόνον περὶ ἑαυτῶν φροντίζοντες οὐδεμίαν δ' ἄλλην ὑποχρέωσιν οἰκείαν ἔχοντες ἀδιαφοροῦσι περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Λάμπρου λεγομένων, κρύπτουσι τὸ ἑαυτῶν τάλαντον, ἀφροντιστοῦσι περὶ πάντων, συλλέγουσι δὲ χρῆμα ἵνα δύνωνται νὰ αἴρωσι κεφαλὴν πρὸς τὴν Λερναίαν ὕδραν τῶν **τσορμπαδζίδων** ἢ τῶν **ἐριτίμων ἐφόρων** κρατοῦντες καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῶν, ἢ καὶ ὕλην ἐπιστημονικήν, ἵνα, δοθείσης εὐκαιρίας, ἐπιδείξωσι τοιαύτην καὶ σοβαράν.

§ 7.

Καὶ ἡμεῖς μὲν διδάσκομεν καθ' ἑβδομάδα τοὐλάχιστον **εἴκοσι-τριάκοντα ὡριαῖα** μαθήματα, ἔχομεν δὲ καὶ πολυθρύλλητον **βιβλίον**

παρουσίας καὶ **ἔλεγχον** διεθνῆ, ἐν ᾧ ὁ κ. Λάμπρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν 3 ἢ 5 τὸ πολὺ ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ἐφέτος δὲ ὀφείλων ἵνα διδάσκῃ 3 ἢ 5 καθ' ἑβδομάδα ἐδίδαξεν **ἔνδεκα, ἔνδεκα,** οὐχὶ δώδεκα, τὸ ὅλον ὡριαῖα μαθήματα Ἱστορίας, αὐτὸς οὗτος ὁ καταμεμφόμενος ἄλλοτε τοῦ μακαρίτου Κουμανούδη καὶ Σεμιτέλου ἐπὶ ραστώνῃ καὶ ἀμελείᾳ. Ὃ δὲ καὶ περίεργον, διδάξας π. χ. ἐφέτος ἔνδεκα ὡριαῖα μαθήματα **ἀνεξελέγκτως** ἔχει καὶ τὴν ἀξίωσιν ἵνα ἐξετάζῃ τοὺς φοιτητὰς ὅλην τὴν Ἱστορίαν. Ἡμεῖς οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοὐλάχιστον διαπορούμεθα τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἀνεξέλεγκτος βαίνει ἡ τοιαύτη ἐργασία ἐν τῷ λεγομένῳ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς βουλευτοκρατίας καὶ τὸ πρίσμα τῶν κομματικῶν συμφεροντιδίων.

Ἔπρεπεν ἡ τάξις καὶ ἡ εὐκοσμία καὶ ἡ πρὸς τὴν πειθαρχίαν ἐπιμέλεια ἐκ τοῦ ἀνωτάτου παιδευτηρίου τοῦ ἔθνους ἵνα ἐμπνέηται καὶ διδάσκηται καὶ διὰ παραδειγμάτων μετ' εὐσεβείας δὲ νὰ μεταλαμπαδεύωνται εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους ἱστορικαί τε καὶ γεωγραφικαὶ ἀλήθειαι, εἰς ἃς οὐδέποτε ἠδυνήθησαν μετ' ἐπιστάσεως καὶ ψυχικῆς ἠρεμίας ἵνα ἐγκύψωσιν. Ὑψηλότεραι μέριμναι περὶ διορισμοῦ ἑνὸς ἑλληνοδιδασκάλου ἢ εἰρηνοδίκου ἢ περὶ διαγωνίσματος περὶ διδακτικῶν κλ. βιβλίων, οἷα τὰ ἄνω ὑποδειχθέντα,

SISMANOGLIO

οὐδέποτε ἐπέτρεψαν τοῖς ἐν Ἀθήναις βαθύτερον ἵνα σκεφθῶσι καὶ τὰς χαινούσας τοῦ ἔθνους πληγὰς ἵνα ἐπουλώσωσι παρέχοντες ὑγιῶς καὶ σωφρόνως ἐν φόβῳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου οὐχὶ μετὰ φωνῶν καὶ ὕβρεων καὶ ἐγωϊστικῶν φρονημάτων εἰς τὴν ἀγνὴν καὶ φύσει καὶ θέσει εὐγενῆ ἑλληνικὴν νεότητα ὅ,τι αὐτῇ ἀνήκει, καλλιεργοῦντες τὰς **πολιτικὰς** δεξιότητας, ὅσας ἔδωκεν ὁ Θεὸς καὶ ἡ εὐγενὴς φύσις τῆς χώρας. Ὁμιλοῦμεν ἐκ πείρας πολλῆς οὐχὶ ex cathedra, ὡς ὁ κ. Λάμπρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, οὐδὲ λέγομεν τοιαῦτα, οἷα τὰ περὶ Παλαιστίνης καὶ Συρίας παρ' αὐτοῦ λεχθέντα· διότι ἀπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ ἄστεως τῆς Παλλάδος ἀρξάμενοι ἐγνωρίσαμεν τοὺς μαθητὰς τῆς Θρᾴκης, τοὺς τῆς Μακεδονίας, τοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ Φιλιππουπόλεως—Θεσσαλονίκης καὶ Καισαρείας ὡς σχολάρχαι, ὡς γυμνασιάρχαι, ὡς ἔφοροι, ὡς ἐπίτροποι κλ. Ὁδηγῶν χρήζομεν χρηστῶν, οὐχὶ δ' ἐγωϊστῶν.

§ 8.

Περὶ δὲ τῆς **ὀλιγωρίας ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἐκπαιδεύσει** μαρτύρων χρείαν δὲν ἔχομεν· ἐκ βαθυτάτης πείρας καὶ μελέτης τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ὁρμώμενος ὁ μακαριώτατος πατριάρχης πρώην Ἱεροσολύμων κ. Νικόδημος ἔγραφε πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἐκ τοῦ θρόνου αὐτοῦ πρὸς τὸν

κ. Μαργαρίτην Εὐαγγελίδην ἐπιστολὴν δημοσιευθεῖσαν, ἐν ᾗ γενικώτερον περὶ τῆς παιδεύσεως ὁμιλῶν προσετίθει μεταξὺ ἄλλων καὶ τάδε ἀξιοσημείωτα: « . . . . οὐ μόνον δὲ αἴτιον καθ' ἡμᾶς τοῦ κακοῦ τούτου (ὅτι δῆλα δὴ καὶ ὀλίγιστοι ἀναφαίνονται οἱ πραγματικὰς καὶ ἀληθεῖς γνώσεις κεκτημένοι) . . . ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιπόλαιος τρόπος, καθ' ὃν σήμερον σπουδάζεται ἡ θεία ἑλληνικὴ γλῶσσα . . . Οὐδὲν δὲ λέγομεν» ἐξακολουθεῖ ὁ μακαριώτατος θαυμασίως βαίνων ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ, «καὶ περὶ τῆς ἐπιδεικνυομένης ὀλιγωρίας ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἐκπαιδεύσει τῶν νῦν νέων, οἵτινες ἀποφοιτῶντες . . . ἐλαχίστην ἢ στρεβλὴν ἀποκομίζονται γνῶσιν τῆς ἱερᾶς καὶ ἀμωμήτου τῶν πατέρων αὐτοῦ πίστεως»[1].

Καὶ ποῖος τῶν ἀνωτέρω λόγων δὲν ἔχεται ἀληθείας; Ὁ περὶ τῆς γλώσσης; λάβετε τὴν γλῶσσαν τῶν ἐφημερίδων τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ παραβάλλετε πρὸς τὴν τῶν ἐνταῦθα· Ὁ περὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως; λάβετε ὑπ' ὄψιν τὰ περὶ διδασκαλίας θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν ἐν Ἑλλάδι σχολείων καὶ τὰ νομοσχέδια καὶ τὰ πολλαπλᾶ περὶ τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἀξίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ζητήματα ἐν αὐταῖς ταῖς

1. **Μ. Εὐαγγελίδου**, Σύνοψις Ἱστ. Φιλοσ. 1904 σ. λε'.

ἐφημερίσι ἀνελιττόμενα καὶ δικαιώσετε ἡμᾶς καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω διαφορὰν ἡμῶν καὶ ὑμῶν διακρινεῖτε. Κρατεῖ ὁ αἰὼν τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕλη ἐπὶ τέλους ζητεῖ πνοὴν ζωῆς, ἀληθοῦς θεμελιώσεως πρὸς πᾶσαν εὐγενῆ πρᾶξιν, καὶ νομίζομεν ὅτι ἠρξάμεθα τοῦτο πανταχοῦ καταννοοῦντες καὶ διαυγέστερον κρίνοντες. Ἄλλως οὔτε ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη προάγεται οὔτε μεταδίδοται προσηκόντως, ἡ δὲ μετ' ἀφοσιώσεως θεραπεία τῆς ἐπιστήμης, ἡ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἀγάπη, μαραίνεται· ἤρξατο δὲ ἐν Ἑλλάδι ἡ πνευματικὴ ἀναγέννησις ἀφ' ὅτου ἑκόντες ἄκοντες οἱ ἐν Ἀθήναις ἠναγκάσθησαν ἵν' ἀποδεχθῶσιν εἰς τὸ Ἀθήνησι Πανεπιστήμιον καὶ ἀλλαχοῦ καθηγητὰς, διὰ τῆς ρομφαίας τῆς ἐπιστήμης εἰσελθόντας μὴ Ἑλλαδικοὺς, μεθ' ὅλας τὰς πολυετεῖς ἀναβολὰς καὶ ἐπιτηδείους ἀντιστάσεις τῶν δοκησισόφων, ὡς τελευταῖον τὸν Εὐαγγελίδην, τὸν Καρολίδην, τὸν Βικέλαν καὶ ἄλλους. Πιστοποιητικὰ τῆς ἠθικῆς παραλύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν ἐπίτηδες κάτωθι παρατιθέμεθα δύο:

α'.) Ὅτε τῷ 1894, γράφει ὁ κ. Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ἐν τῇ **Συνόψει τῆς Ἱστ. Φιλοσοφίας** 1904 (σελ. η'—θ') τὸ ὑπουργεῖον ἠρώτησε τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν περὶ καταλλήλου καθηγητοῦ τῆς ἀπὸ τοῦ 1882 χηρευούσης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἕδρας τῆς Ἱστορίας τῆς

φιλοσοφίας, ἐπληρώθην εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν διατάξαντα τὴν ἐρώτησιν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως. Διότι οἱουδήποτε καθισταμένου καθηγητοῦ τῆς κενῆς ἕδρας, θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὰς ὑπὸ τῶν γλιχομένων τῆς ἕδρας κατ' ἐμοῦ, ὡς ἐπιφόβου ἀντιζήλου, ἐννεαετεῖς ὕβρεις, λοιδορίας, συκοφαντίας, ἀπειλὰς, ἐπιθέσεις καὶ κινδύνους τῆς ζωῆς μου οὐ μόνον ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἱερὰν αὐτοῦ στέγην, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἕδρας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς· ὁπότε ὁ τότε μὲν φοιτητὴς νῦν δὲ σχολάρχης Κων. Π. Κωνσταντόπουλος τολμήσας ν' ἀντείπῃ πρὸς τοὺς μιαίνοντας τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν τέμενος ἐθραύσθη τὴν κεφαλὴν διὰ πυροβόλου ὅπλου ἐπικινδυνότατα, θ' ἀπέθνησκε δ' ὁ χρηστὸς νέος ἂν μὴ ὁ ἄριστος χειρουργὸς καὶ φιλόστοργος καθηγητὴς κ. Σπυρίδων Μαγγίνας ἔσωζεν αὐτὸν διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιμελεστάτης θεραπείας· ὁ δὲ εὐδοκιμώτατος καθηγητὴς Λεωνίδας Παπαπαύλου ἐμωλωπίζετο τὸ πρόσωπον, ὁ δὲ νῦν σχολάρχης Τρύφων Εὐαγγελίδης ὑπολαμβανόμενος διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ὡς συγγενής μου ἐθραύετο κεφαλὴν καὶ χεῖρα καὶ ἄλλοι ἐδέροντο ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἠπειλοῦντο διότι ἠκροῶντό μου διδάσκοντος ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ τὴν φιλοσοφίαν τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἐγὼ δ' αὐτὸς, ὅπου ἂν προσέπιπτον

εἰς τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῶν, ἐκυνηγούμην ὑβριζόμενος καὶ ἀπειλούμενος μέχρι τῆς κατοικίας μου ὑπὸ τῶν διὰ ροπάλου καὶ μαχαίρας καὶ πυροβόλου ὅπλου ἀντὶ διὰ γραφίδος καὶ διδασκαλίας ἐπιζητούντων νὰ καταλάβωσι φιλοσοφικὴν ἕδραν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐσπέραν δέ τινα καὶ θὰ ἐφονευόμην παρὰ τὴν ὁδὸν Πινδάρου, ἂν μὴ συνώδευόν με, ἐπιστρέφοντα οἴκαδε ἐξ ἀναγνώσματος τοῦ φίλου καὶ συσπουδαστοῦ μου κ. Σταματίου Βάλβη, ἐν τῷ Συλλόγῳ **Παρνασσῷ** γινομένου, ὁ τότε μὲν φοιτητὴς τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς, νῦν δὲ ἀρχισυντάκτης καὶ συνιδιοκτήτης τῆς ἀξιολογωτάτης ἐφημερίδος «Κράτους» κ. Θάνος Γ. Τζαβέλλας καὶ ὁ ἐξ Ἱερουσαλὴμ τελειόφοιτος τῆς Νομικῆς σχολῆς κ. Χρῆστος Γεωργίου. Φέρω δ' ἔκτοτε καὶ πᾶσαν ἐλευθέραν τῆς δεξιᾶς χειρὸς κίνησιν κωλύοντα πόνον ἐν τῷ βραχίονι, ὅπου εὐτυχῶς κατῆλθε τὸ κατὰ τῆς κεφαλῆς μου καταφερόμενον ρόπαλον. Ἂν δὲ κατήρχετο ἐπὶ τὴν κεφαλήν μου ἢ τὸ δεύτερον μετὰ λυσσώδους ὁρμῆς ἀνυψωθεῖσα Ἡράκλειος ῥάβδος καὶ μὴ προελάμβανε νὰ περιπτυχθῇ τὸν καταφέροντα τὰς πληγὰς ὁ κ. Θάνος Γ. Τζαβέλλας καὶ νὰ ὑποστῇ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ ράχεως τὴν ἐξανεμισθεῖσαν ὁρμὴν τοῦ κατερχομένου ροπάλου, βεβαίως δὲν θὰ ὑπῆρχον ἔκτοτε ἐν τῇ ζωῇ».

6. Ὁ δὲ κ. Π. Καρολίδης γράψας **τρεῖς Διαμαρτυρίας** βαρείας διὰ καππαδοκικοῦ κόνδυος προσενεχθείσας ἐν ὀνόματι τῆς ἀδικουμένης Ἐπιστήμης πρὸς τοὺς κυρίους Κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐκάλει πρὸς συζήτησιν τὸν κ. Λάμπρον αὐτόν, ἂν μὴ ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ μνήμη, καὶ **ἐνώπιον** δικαστηρίου ἀπαρτισθησομένου ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων λογίων καὶ ἡμετέρων, ὧν ἡ ἐκλογὴ αὐτῷ τῷ ἐγκαλουμένῳ κ. Λάμπρῳ ἀνετίθετο, ἐζήτει δὲ μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ χάριν μίαν, τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τοῦτο καὶ μόνον ἀπῄτουν τὰ μεγάλα παραρτήματα τὰ ἐν Ἀθήναις σκορπισθέντα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν, ἂν καλῶς ἡ μνήμη ἡμᾶς ὑποβοηθῇ «**Σπυρίδωνος Λάμπρου Ἐπιστήμη καὶ Λογική**».

Τοιαύτη ἡ κατάστασις ἐνίων ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τασσομένων λογίων· οἱ **ἐκ τῶν ἔξω** εἰσπηδῶντες καταλαμβάνουσιν ἐπὶ τέλους τὴν προσήκουσαν θέσιν ἐν τῷ πρυτανείῳ τῶν γραμμάτων οὐχὶ διὰ τῆς πολιτείας, οὐχὶ διὰ τῆς βουλευτοκρατίας ἀλλὰ διὰ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν, ἥτις μετὰ πολλὰς περιπετείας ἀναγνωρίζεται ὑπ' αὐτῶν τῶν τε ἄριστα ψυχολογούντων φοιτητῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιθέτων, τῶν ἡμιμαθῶν καὶ δοκησισόφων αἰρόντων τὸν δάκτυλον. Ὥστε καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ Ἀκομινάτου, τῶν Κερκυραϊκῶν Ἀνεκδότων, τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας

ὑπεχώρησε διὰ τῶν **Καρολιδείων Ἀνεπιστασιῶν.** νῦν δὲ μετὰ πολλὰ ἔτη τὰς παλαιὰς ἀποθέμενος μερίμνας φιλοφρονεῖται τὸν κ. Καρολίδην ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι** καὶ συνάδελφον αὐτοῦ καλεῖ. Ἀλλὰ tempora mutantur. Ἐλησμονήθησαν τοῦ ἑνὸς «ἡ καταδίωξις εἰς **φυλακὴν καί εἰς θάνατον**» καὶ τοῦ ἑτέρου **αἱ πυγμαί**, «τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ καταφέρῃ (οὕτω) εἰς ἄνδρα μὴ αἰδούμενον τὴν ἀλήθειαν..). **Ἀμφότεροι, ὅτε κ.Καρολίδης καὶ ὁ κ. Λάμπρος ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.**

§ 9.

Κατὰ περίεργον ὅμως σύμπτωσιν ἐν τῷ μεταξὺ γραφόντων ἡμῶν καὶ ταῦτα συναρμολογούντων ἐν μέσαις ἐξετάσεσιι, ἐποπτείαις καὶ οἰκογενειακαῖς ἀνησυχίαις ἐπέρχονται ἡμῖν καὶ δημοσιεύματα τὰ ἡμῖν λεγόμενα στηρίζοντα, λυπηρὰ μὲν καθ' ἑαυτὰ ἀλλ' οὐχ ἧττον μαρτυροῦντα καὶ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω τροπὴν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν πρὸς ἠθικοποίησιν λῆψιν τῶν καταλλήλων μέτρων καὶ τὴν πρὸς τὸ καθῆκον συναίσθησιν καὶ τὴν πρὸς τὸν νόμον ὑποταγήν. Ἰδοὺ τί ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ **ἐφημερίδι τῶν ὁμωνύμων ἐργοστασίων** τῇ ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδομένῃ τῷ **«Πανελληνίῳ»** (φυλλ. τῆς 27 Μαΐου ἐ. ἔ.)

« Δὲν δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν οὕτω προπηλακι-
» ζομένην τὴν παιδείαν, τὴν ἐλπίδα αὐτὴν ὁλο-
» κλήρου τοῦ ἔθνους. Τὰ κατὰ τῆς ἀτιμωρησίας
» καὶ τῆς κακῶς νοουμένης ἐπιεικείας πρὸς παι-
» δικά (!! ; ;) παραπτώματα ἔφερον τὴν σημε-
» ρινὴν κατάστασιν. Γυμνασιακὴ ἀναρχία ἐδῶ,
» Ἀγρία δολοφονία καθηγητοῦ ἐκπληροῦντος
» τὸ καθῆκον του ἐν Ἀγρινίῳ, ἐξύβρισις καὶ
» ἐπίθεσις κατὰ Γυμνασιάρχου ἐν Τριπόλει!!
» Τραυματισμὸς διδασκάλου! Τί ἄλλο λοιπὸν
» θέλετε νὰ σᾶς παρουσιάσωμεν παράδειγμα
» ἀξιοθρηνήτου καταστάσεως τῆς Παιδείας;» κλ.
Αὐτὰ φίλε κ. Λάμπρε, ὡς rector magnificentissimus διορθώσατε καὶ ἀφήσατε ἡμᾶς τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἡσύχους. Ἡγοῦ τῆς ὁδοῦ, ὦ μῆτερ.

Κύριος γινώσκει γράφοντες τὰ ἄνω πόσον λυπούμεθα καὶ πόσον πάσχομεν· ἀλλ' ἔδει καὶ ὁ κ. Λάμπρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν νὰ γνωρίζωσι καὶ ν' ἀναγνωρίζωσιν τοὺς πόνους ἡμῶν καὶ μὴ πλήττωσιν ἐν τοῖς μυχίοις.

§ 10.

Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργασιῶν προϊόντες ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ τὰς προσηκούσας ὑποβαλοῦμεν τοῖς ἐπαΐουσι καὶ μὴ ἐθελοτυφλοῦσι παρατηρήσεις. Πρὸ τούτου ὅμως ἀνάγκη

συγκεφαλαιοῦντες τὰ περὶ τῆς θέσεως ἡμῶν τῶν ἐν Κων)πόλει καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος λογίων πρὸς τὴν τῶν ἐν τῷ γείτονι βασιλείῳ ἵνα προσθέσωμεν καὶ τάδε :

Εἴπομεν **ὅτι** ἡμεῖς ἐργαζόμεθα 24—30 καθ' ἑβδομάδα οὐχὶ δὲ 3 ἢ 5 ὡς ἐκεῖνοι, **ὅτι** ἐργαζόμεθα ἐν γυμνασίοις οὐχὶ ἑλλαδικοῖς, **ὅτι** ἐργαζόμεθα ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ βιβλιοθηκῶν, **ὅτι** ἐργαζόμεθα στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἰδίων ἡμῶν δυνάμεων ἠθικῶν τε καὶ ὑλικῶν, **ὅτι** ἐργαζόμεθα οὐχὶ ἀνεξελέγκτως ἀλλ' ὑπὸ ἔλεγχον· ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι προστιθέμεθα **ὅτι** καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐργαζόμενοι ἐκεῖνοι μὲν **ἀτάκτως** διδάσκοντες πληρώνονται **τακτικῶς**, ἡμεῖς δὲ **τακτικῶς** διδάσκοντες πληρωνόμεθα **ἀτάκτως** πολλάκις δι' ἐνδίκων μέσων λαμβάνοντες ὅ,τι ἡμῖν καὶ τῷ αἵματι ἡμῶν ἀνήκει, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ **εὐεργέται ἀναγορευόμενοι ἐν ἐφημερίσι** καὶ **ἐθνικῶν** παιδευτηρίων, διότι ὑπεμείναμεν καὶ ὑπὲρ τοὺς **δώδεκα** καὶ ὑπὲρ τοὺς **δεκαοκτὼ** μῆνας μὴ λαμβάνοντες τὴν εὐτελῆ μισθοδοσίαν ἡμῶν. **Ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε καὶ ὁ παθών.** Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ κατάστασις ἐπὶ τῶν τελευταίων πατριαρχῶν καὶ τοῦ νῦν εὐκλεοῦς Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' ἐβελτιώθη καὶ διωρθώθη, ἀλλὰ τὰ εἰρημένα ἡμῖν facta sunt.

§ 11.

Λοιπὸν, φίλε κ. πρύτανι καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἀνὴρ ἐργαζόμενος ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας 5 ἢ 6 ὥρας καθ' ἑκάστην μεταβαίνων δὲ ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου εἰς Γαλατᾶν ἢ τὸ Πέραν ἢ τὸ Φανάριον ἐν βροχῇ, ἐν χιόνι, ἐν ὁμίχλῃ, ἔχων ἵνα παρασκευασθῇ πως, ἵνα ἐπιθεωρήσῃ τετράδια, δύναται ἐπανερχόμενος τὴν ἑσπέραν οἰκαδε ἵνα ὑποκλίψῃ καιρὸν καὶ ἐργασθῇ σπουδαίως ; Ὁ κ. Λάμπρος ἠδύνατο ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους διατελῶν ἵνα παραγάγῃ ὅ,τι παρήγαγε; Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡμεῖς καὶ γράφομεν καὶ δημοσιεύομεν πάντοτε καί τι μικρὸν οὐχὶ περιφρονητέον.

Ὁ κ. Λάμπρος ἀγνοεῖ βεβαίως τοὺς λόγους τούτους, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο τοσοῦτον σκληρὸς ἵνα ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι **οἱ ἐν Κων)πόλει λόγιοι δὲν ἐργάζονται·** ἀλλὰ, τί λέγομεν; ὤφειλε γινώσκειν τούτους, ἐὰν δὲ συνῆπτε τῇ μετριοφροσύνῃ καὶ μικρὰν δόσιν ἐπιεικοῦς πνεύματος καὶ διπλωματικοῦ νοῦ, ἔπρεπεν ἵνα φανῇ λεπτότερος καὶ εὐγενέστερος οὐχὶ δὲ ἐγωϊστὴς καὶ αὐτάρεσκος, τὴν ἐρημίαν τὴν ἀφ' ἡμῶν καὶ τὴν σιγὴν ἀσφάλειαν οἰόμενος. Ἔπρεπεν ἐν τῷ μεγαλείῳ τῆς δεδημοσιευμένης ἐργασίας αὐτοῦ, ἵν' ὑπεκκαίῃ σωφρόνως, τὸν ἡμέτερον ζῆλον, ἵνα μὴ ψυχραίνῃ ἡμᾶς, αὐτὸς, θερμαινόμενος δι' ἐπιτηδείων χειροκροτημάτων καὶ

δημοσιεύσεων τόν τε νοῦν καὶ τὸ βαλλάντιον, ἐπαινῶν ἵνα ἐπαινεθῇ **πρὸς κατάπληξιν τῶν ἠμιμαθῶν**, ἢ καὶ τῶν ἱκανῶν μὲν καὶ δυνατῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀλλ' ἀνικάνων εἰς συλλογὴν ψήφων καὶ ἀδυνάτων πρὸς διεκδίκησιν τοῦ δικαίου αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐκ τοῦ μεγάλου παιδευτικοῦ κέντρου τοῦ Πανεπιστημίου ἀπομακρύνονται ἐμμέσως ἢ ἀμέσως οἱ ἄριστοι, ἢ ἄλλοι περιφρονοῦντες τὰς συνήθεις θωπείας ἀποφεύγουσιν ἵνα συγκαταριθμηθῶσιν ἐν τοῖς συναδέλφοις τοῦ κ. Λάμπρου, προτιμῶσι δὲ ἵνα μένωσιν ἥσυχοι ἀλλαχοῦ, ὅπου δὲν φοβοῦνται βέλη ἢ μαγκοῦρας ἢ τὴν ζωὴν αὐτῶν. Παραδειγμάτων ἀνάγκην δὲν ἔχομεν· ζῇ ὁ Εὐαγγελίδης ἐν Ἀθήναις κοσμῶν τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολήν, ζῇ δὲ καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ Πέτρος Παπαγεωργίου, κράτιστος φιλόλογος, ἄλλοι δ' ἐν Μιτυλήνῃ καὶ Κων)πόλει καὶ ἀλλαχοῦ ἴσως, διότι δὲν ἐχρημάτισαν μαθηταὶ τοῦ κ. Λάμπρου καὶ Σας ἢ διότι δὲν ηὐτύχησαν ἵνα ἀποβῶσι θαυμασταὶ ἀνυπόκριτοι τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν.

Ὁ κ. Λάμπρος ἢ ἄλλος τις ἐρχόμενος εἰς Κων)πολιν καὶ δὴ τετιμημένος τῇ πρυτανικῇ ἀλύσει τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ μόνου φάρου τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἢ βουληφόρος τις ἀνὴρ ἔπρεπε πρὸς ἄλλοις ἵνα συμμελετήσῃ καὶ τῶν ἐν Κων)πόλει **ἀληθῶν** λογίων τὴν

κατάστασιν, ἵνα περιποιηθῇ αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὕψους τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ἵνα προσέλθῃ ὅπως ἀγγελθῇ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ὅτι ἔμενεν ἐν προγεύματι παρὰ τῷ ἕλληνι πρεσβευτῇ ἢ ὅτι ἐπεσκέψατο τὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, βεβαίως ἵνα ὑποβάλῃ σέβη ἐπὶ τῇ ὑποστηρίξει τοῦ **Ἑλληνομνήμονος** αὐτοῦ. Ἔπρεπεν ὡς πρύταις τοῦ Ἐθνικου Πανεπιστημίου, ὡς ἐκ τῆς θέσεως, ἣν ἐκεῖ ἐπὶ ἓν ἔτος κατεῖχε καὶ ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς ἵνα συνδράμῃ ἡμᾶς καὶ τὸ ἐπίδομα τὸ πρὸς τὸν **Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον** διὰ τὰς ἐκδόσεις αὐτοῦ ἵνα στηρίξῃ, ἀφοῦ καὶ ἐπιτίμιον μέλος αὐτοῦ ἀποτελεῖ. Καὶ ὅμως οὐ μόνον τοῦτο ἔπραξεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀπέστειλέ τι. Τί πρὸς ταῦτα ἀντερεῖ ὁ κ. Λάμπρος ;

Β'.

§ 12.

Ἡμεῖς ἀπτόμεθα τῶν κρίσεων ἡμῶν οὐχὶ ἀταμιεύτοις παρρησίαις, ὡς ὁ κ. Λάμπρος, ὅστις ἀνεξετάστως λέγει ὅτι **δὲν ἐργαζόμεθα**· ἔχομεν πολλὰ εἰπεῖν ἀρκεῖ **καιρὸς καὶ τόπος** ἵνα δοθῇ ἡμῖν καὶ ἄνεσίς τις σχετική. **Παραλείπομεν** πλεῖστα ὅσα γεωγραφικά, ἱστορικά, φιλολογικὰ καὶ ἄλλα ἅτινα ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐπαύσαμεν ἐξετάζοντες ἢ ἐν σημειώμασι κρατοῦντες, διότι ὑπερκορεῖς ἐγενόμεθα.

παραλείπομεν τὰ **ἐθνολογικὰ σφάλματα** τῶν χαρτῶν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλικῷ διατάγματι καὶ ὑπουργικῇ ὑπογραφῇ ἐπιβεβλημένων, τὰ **ἀσύστατα στατιστικὰ** τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς μοναδικοῖς **Ἐγκυκλοπαιδικοῖς τῶν Ἀθηνῶν Λεξικοῖς** μαργαριτῶν δίκην ἑλληνικῆς σοφίας ἐγκατεσπαρμένα, αὐτὰ τὰ ἐν ταῖς **Λαϊκαῖς Ἐγκυκλοπαιδείαις**, ἤτοι ταῖς πρὸς δι δασκαλίαν τοῦ λαοῦ τεταγμέναις, ἐν αἷς δύναταί τις π. χ. ἵνα πληροφορηθῇ ὅτι ἡ Χίος, ὁ κῆπος τῆς Ἐδὲμ τοῦ Αἰγαίου, ἔχει κατοίκους 65000, ὧν οἱ ἡμίσεις εἶναι ξένοι[1]!

Παραλείπομεν... ἵνα ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαϊόντων καὶ τῶν πρὸς ἀγρυπνίαν τεταγμένων ἐπὶ τῶν σχολειακῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς σχολαῖς, ἐν αἷς ἐδιδάσκοντο πρὸ 2—3 ἐτῶν ἔτι **ἀνεξελέγκτως** αἱ Γεωγραφίαι τοῦ WaldKampf, ἐφωτίζοντο δὲ καὶ δι' ἀναλόγων γεωγραφικῶν Πινάκων (Wand karte)—δι' ἃ ἡμεῖς ἐνταῦθα πράγματι μετὰ λυγμῶν πρέπει ἵνα εἴπωμεν ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς κορυφαίοις ὑπὸ τῆς πολιτείας τεταγμένοι ἐπιστημονικοὶ

1. Ὅρα **Λαϊκῆς Ἐγκυκλοπαιδείας** ἐν Ἀθήναις, τύποις Φέξη 1894 σ. 901 κατὰ τὸ ἀγορασθὲν ὑφ' ἡμῶν ἀντίτυπον.

ἄνδρες δὲν ἐργάζονται, ἤτοι πρέπει ἵνα ἐπαναλάβωμεν αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ ὁ κ. Λάμπρος δι' ἡμᾶς ἐξεστόμισεν ἐνώπιον ἑκατοντάδος φοιτητῶν ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν ὅμιλος μόνος ἐργάζεται. Καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ κ. Λάμπρος μετενόησεν, ὡς μετανοοῦμεν καὶ ἡμεῖς, διότι ταῦτα γράφοντες θλίβομεν τὴν χεῖρα ἡμῶν θλιβόμενοι μέσην τὴν καρδίαν.

Ὁ φίλος κ. Λάμπρος ζηλῶν τὴν τοῦ μακαρίτου Παπαρρηγοπούλου δόξαν ἀπὸ τοῦ 1884 ἤψατο τῆς ἐκδόσεως **Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος**, ἥτις ὅμως δὲν συνεπληρώθη ἔτι[1] καίτοι ἀπὸ εἰκοσαετίας αἱ πηγαὶ ἰδίως ἐν τῷ μεσαιωνικῷ καὶ τῷ νεωτέρῳ τμήματι ἐπολλαπλασιάσθησαν. Ἡ ἐποχή, καθ' ἣν συνέτασσε ὁ μακαρίτης Παπαρρηγόπουλος, ὁ νέος πατὴρ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ δὲν διεκρίνετο, ὡς γνωστόν, ἐπὶ τῇ εὐροίᾳ ἱστορικῶν πηγῶν, ἀφ' ὧν ὁ κ. Λάμπρος, ἂν μὴ ἀρύηται γνώσεις, πάντως ὅμως ὠφελεῖται καὶ εὐκοπωτέρας ἔχει τάς τε σπουδὰς καὶ μελέτας. Βεβαίως τί διὰ τούτων λέγομεν κατανοεῖ ὁ φίλος κ. Λάμπρος κάλλιον ἡμῶν, νῦν **ὅτε** αἱ ἔρευναι εἶναι

1. Ο Ε' τόμος τῷ 1902 πέρας λαβὼν ἔχει τὴν Ἱστορίαν μέχρι τοῦ θανάτου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ· ἤδη πληροφορούμεθα ὅτι ἐξεδόθη καὶ ΣΤ., ὃν μέχρι τοῦδε δὲν ἐλάβομεν.

προηγμέναι, αἱ δὲ ἀνατολικαὶ πηγαὶ ἐξηρευνημέναι καὶ ὁλονὲν ἐξερευνῶνται.

§ 13.

Ἀλλ' ὅτι τὰ παράπονα ἡμῶν δὲν εἶναι ἀστήρικτα, ὅτι δὲ ὁ κ. Λάμπρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἀγνοοῦμεν τί παθόντες, ἀμνημονοῦσι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος λογίων, μηνύουσι καὶ τὰ ἑξῆς πρόχειρα:

Ὁ κ. Λάμπρος μεταφράζων **ἐκ** τῆς γαλλικῆς τοῦ Seignobos τὴν **«Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Ἱστορικὰς μελέτας» δαπάναις Μαρασλῆ,** βιβλίον, ὅπερ καθ' ἡμᾶς δὲν ἔπρεπε νὰ τύχῃ τῆς ἐκδοτικῆς τιμῆς, καὶ λόγῳ τοῦ παγκοίνου τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ λόγῳ τοῦ εὐώνου αὐτοῦ, ἀμέσως ἐν ὑποσημειώσει τῆς σελίδος 66, τῇ μιᾷ καὶ μόνῃ, ἀναφέρει ὅτι ὁ φίλος κ. Γεδεὼν ἐξέδωκε τῷ 1897 (γράφε 1879) ὡς ἀνέκδοτον ποίημα **Εἰρήνης** τῆς **Σεβαστοκρατορίσσης,** τέως ἐκδεδομένον ὑπὸ τοῦ Boissonade.

Ὁ κ. Λάμπρος ὑπεσημειώσατο τοῦτο, ἐνῷ γινώσκει ὅτι ὁ κ. Γεδεὼν ἐν τελευταίᾳ σημειώσει τῆς ἐκδόσεως τοῦ ποιήματος ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα(;) αὐτοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ δικαιολογεῖ αὐτὸ, διότι τοῦ Boissonade τὰ **Ἀνέκδοτα** εἶναι σπανιώτατα, ἡ δὲ νέα ἔκδοσις ἐγένετο κατ' ἄλλα χειρόγραφα. Ἀλλ' ὁ κ. Λάμπρος ἆρ' ἐν βιβλιοθήκαις πλέων καὶ κατ' ἀκολουθίαν πολλὰ γινώσκειν

ὀφείλων ἠδύνατο, νομίζομεν, τὴν γνώμην τοῦ Seignobos ὑποστηρίζων ἕτερα ὀνόματα Ἑλλαδικῶν ἵν' ἀναφέρῃ ἢ κάλλιον Εὐρωπαίων σοφῶν, οἵτινες ἑκατομμυρίων τόμων βιβλιοθήκας ἔχοντες παρ' αὐτοῖς ἔπαθον τὸ τοῦ κ. Γεδεὼν πάθημα, τὰ ἐκδεδομένα ὡς ἀνέκδοτα αὖθις τύποις ἐκδόντες, ἔπρεπεν ἵνα μὴ ὑπομνήσῃ τὸ τοῦ κ. Γεδεὼν ἐν τῇ **μιᾷ** καὶ **μόνῃ** σημειώσει. Ἡμεῖς μάλιστα ἐν τῷ Λόγῳ, ὃν ἀπηγγείλαμεν κατ' ἀνωτέραν ἐντολὴν τῷ 1901 ἐπὶ τῇ τριακονταετηρίδι τῆς δράσεως τοῦ φίλου μεσαιονοδίφου, λόγῳ δυστυχῶς ἀνεκδότῳ, οἱονεὶ προγινώσκοντες ἐλέγομεν: «ὁ κ. Γεδεὼν ἐκακίσθη ἴσως ὡς δημοσιεύσας ἐκδεδομένα ὡς ἀνέκδοτα ἐξ ἄλλων ὅμως χειρογράφων· ἀλλὰ μήπως τοιαῦτα παθήματα μηδεμίαν ἄλλως τῇ ἐπιστήμῃ ζημίαν πορίζοντα δὲν ἔπαθον καὶ διασημότατοι ἐπιστήμονες μεσαιωνοδίφαι παρὰ πλουσιωτάταις βιβλιοθήκαις ζῶντες; Παραδείγματα ἔχομεν πρόχειρα», ἐλέγομεν τότε, ἀλλὰ φειδόμενοι τῆς τῶν ἀκροατῶν ὑπομονῆς δὲν ἐξεστομίσαμεν αὐτά. Ἔπορον δὲ ὅτι ὁ κ. Λάμπρος ἐνεθυμήθη μόνον τοῦ κ. Γεδεὼν προκειμένου τοῦ λόγου περὶ ἀναδημοσιεύσεως ἐξ ἄλλης πηγῆς τέως ἐκδεδομένου ἀλλ' ἐκδεδομένου ἐν βιβλίῳ σπανιωτάτῳ δυσευρέτῳ καὶ ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ Μονάχῳ, ὅτε ἐζητοῦμεν διὰ τῶν αὐτόθι φίλων ἵν' ἀγοράσωμεν αὐτὸ,

(ἀνέκδοτα τοῦ Boissonade ἀντὶ 200 φράγκων) ἐλησμόνησε δὲ πρωτίστατα **τῶν ἐν Ἀθήναις λογίων** παραδείγματα ἐν δημοσιεύσεσιν **ἀθηναϊκαῖς** καὶ περὶ πραγμάτων **ἀθηναϊκῶν**. Δὲν παρατάσσομεν τερθρείαν λέξεων ἀλλὰ τάσσομεν αὐτῷ πράγματα πρὸς ἔλεγχον. Ἆρα γε ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ μνήμη, ἐὰν δηλώσωμεν ὅτι **τρὶς** ἐπαλλήλως ἐδημοσιεύθη σιγίλλιον τοῦ 1678 ἀφορῶν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις μονὴν τῆς Καισαριανῆς, ὑπὸ τοῦ κ. **Σάθα** (**Ἀττικῷ Ἡμερ.** 1871) εἶτα ὑπὸ τοῦ κ. **Λαμπάκη** (ἐν **Παρνασσῷ** τ. Ε΄.) καὶ αὖθις ὑπὸ τοῦ φιλαρχαίου κ. **Μπουρνιᾶ** (**Σωτῆρος** τ. Ι΄, 1887); Ἡ ἠγνόει ταῦτα ὁ κ. Λάμπρος, ἢ ἐπιμελῶς ἀπέκρυψε. Tertio non datur.

Νῦν καιρὸς ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑπομνήσωμεν τὸν κύριον Λάμπρον ἐκ πολλῶν ὅτι ὁ πολὺς J. Müller ἐδημοσίευσε τῷ 1852 ἐν Βιέννῃ ποιήματα βυζαντινὰ δεδομένα εἰς φῶς ὑπὸ τοῦ Buchon ἐν ταῖς Recherches Historiques sur la princ: française de Morée 1845. καὶ πάλιν ὅτι ὁ ἐν Παρισίοις E. Miller ἀνεδημοσίευσεν ἐν τῇ **Συλλογῇ** τῶν Historiens Grecs des Croisades (τ. Α΄, 647), κατὰ τὸν Buchon μέρη τινὰ ἀγνοῶν τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Müller. Ἀμφότεροι ὅτε Müller ἐν Βιέννῃ καὶ ὁ Miller ἐν Παρισίοις ἔζων ἐν μέσῳ ὠκεανοῦ βιβλίων, καὶ ὑπέπεσον εἰς τὸ

ἁμάρτημα τοῦτο, ὁ δὲ κ. Γεδεών; Ἦτο ἀνάγκη ἐπείγουσα ἵνα ἐξονομάσῃ ὁ κ. Λ: ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὸν κ. Γεδεὼν καὶ μόνον αὐτόν, παρορῶν ἄλλους Ἀθηναίους καὶ ἄλλα καὶ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ, ὡς ὁ δύο πήρας ἔχων τοῦ μυθοποιοῦ; Αὐτὸς οὗτος ἐν τοῖς πρώτοις τεύχεσι τοῦ **Ν. Ἑλληνομνήμονος**, ἅπερ ἐπὶ δέκα μόνον λεπτὰ κατὰ τύχην εἴδομεν καὶ ἐφυλλομετρήσαμεν ἐν τῷ βιβλιοπωλείῳ τοῦ κ. Γεράρδου, δὲν ὑπέπεσεν εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν λάθος πραγματευθεὶς περὶ τοῦ **αὐτοῦ θέματος** ἀφορῶντος εἰς τὴν Μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, τοῦ νῦν **Φετχιγιὲ τζαμισὶ**; Καὶ αὐτὸς δὲν ἀναφέρει ἐν τῷ τέλει τοῦ ἄρθρου τούτου ὅτι μόλις, προφθάσας εἶδε τὸ ἄρθρον τοῦ φίλου ἑταίρου κ. Σιδερίδου[1] ὅπερ πρὸ **ἑνδεκαετίας** εἶχε δημοσιευθῇ ἐν τῷ **Περιοδικῷ** τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλ. Συλλόγου (Παράρτ. Κ΄—ΚΒ΄ τόμου 1892)

---

1. Ἐνταῦθα μικρά τις ὑπόμνησις τῷ φίλῳ κ. Σιδερίδῃ γενέσθω καὶ δι' αὐτοῦ ἄλλοις· ὅτι **ἄρτιον** ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Φιλῆ (ἔκδ. Miller) καὶ **ὁλόκληρον** τὸ ἐπιτύμβιον τὸ τῆς Παμμακαρίστου ἐδημοσιεύσαμεν **πρῶτοι** ἡμεῖς μεθ' ὅλων τῶν ὑποδείξεων τῶν διασῳζομένων στίχων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ κ. Σιδερίδης μνημονεύων τοῦ Πασπάτη καὶ τοῦ κ. Γεδεὼν ὡς μὴ μνημονευσάντων τοῦ Φιλῆ, καὶ αὐτὸς ὑπέπεσε τῷ αὐτῷ σφάλματι μὴ μνημονεύσας ἡμῶν τῶν ἐκ τοῦ Φιλῆ τὰ πάντα ὑποδεξάντων **παρεκβατικῶς** ἐν τῷ περὶ τοῦ «Κουρούτσεσμε» πονηματίῳ ἡμῶν 1888 σελ. 8—9.

μετὰ σχεδίων καὶ πανομοιοτύπων, περὶ ὧν βεβαίως λόγος δὲν γίνεται ἐν τῇ τοῦ κ. Λάμπρου διατριβῇ; Καὶ ἐὰν μὲν λόγος ἐγίνετο ταὐτόχρονος περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, οὐδεὶς φθόνος, διότι καὶ τοιούτων παραδειγμάτων ἐν τῇ βιβλιογραφικῇ κινήσει δὲν στερούμεθα, ἀλλὰ μετὰ **ἕνδεκα ἔτη** καὶ ὑπ' ἀνδρὸς, ὅστις εἶναι καὶ ἐπιτίμιον μέλος τοῦ Συλλόγου, ἀνδρὸς ζῶντος ἐν μέσῳ βιβλιοθηκῶν ἐν αἷς τὰ περιοδικὰ τοῦ Συλλόγου τοὐλάχιστον ὑπάρχουσιν;

§ 14.

Ἀλλὰ τί λέγωμεν; Αὐτὸς ὁ κ. Λάμπρος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ πολλῷ κόπῳ δημοσιευθέντι **Καταλόγῳ** τῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους (Catalog of the Greek Manuscrips on Mounts Athos, ἐν Cambridge 1895 τομ. Α΄ σ. 351) περιγράφων τὸ ὑπ' ἀριθμ. 163 χειρόγραφον τῆς μονῆς **Διονυσίου** περιέπεσεν εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σφάλμα, ἐφ' ᾧ κατεμέμψατο τοῦ κ. Γεδεών, καὶ μεῖζον μάλιστα. Ἐξηγούμεθα: Ὁ κ. Λάμπρος δημοσιεύων τὰ περὶ τοῦ 163ου χειρογράφου μεταξὺ ἄλλων τοῦ λόγου ὄντος περὶ «Ἐπιστολῶν τοῦ ἱεροῦ Φωτίου» ἀνεξελέγκτως καὶ ἀνεξετάστως προστίθησιν: «οὐδεμία τῶν ἐπι »στολῶν τούτων εὕρηται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ **Ἰ. »Βαλέττα** (Λονδιν. 1864) ἄξιοι δὲ σημειώσεως

»οἱ ἀριθμοὶ **ψλγ΄, ψνζ΄, ϡξστ΄,** ἴσως ἀναφερό- »μενοι εἰς πλήρη συλλογὴν ἐπιστολῶν τοῦ Φω- »τίου» Ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης τοῦ κ. Λάμπρου δικαίως παρενεχθεὶς ὁ ἀείμνηστος Ἰάκωβος Διονυσιάτης, φιλάρχαιος ἁγιορείτης, ἐθεώρησε τὰς ἐπιστολὰς, ὡς ἀνεκδότους ἀντιγράψας δ' αὐτὰς ἀπέστειλε πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὸν **Ἑλληνικὸν Φιλολ. Σύλλογον,** πρὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1896ου ἔτους· **τί** μετὰ ταῦτα ἐγένετο δὲν ἐφροντίσαμεν νὰ μάθωμεν, τοῦτο μόνον γινώσκομεν ὅτι ὁ ἐν πᾶσι χρηστιμώτατος Ἀλεξ. Λαυριώτης, μακαρίτης μοναχὸς, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν δηλοποιήσεων τοῦ Συλλόγου τὸ πρᾶγμα μαθὼν ἔσπευσε καλοκαγάθως ἵνα γνωστὸν τὸ πρᾶγμα καταστήσῃ τῷ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος προέδρῳ τοῦ Ε. Φ. Συλλόγου λογιωτάτῳ ἰατρῷ κ. Ἀν. Χρηστίδῃ προστιθεὶς διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ὅτι «αἱ **ὡς ἀνέκδοτοι** σταλεῖσαι καὶ ἀναγνωσθεῖσαι ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Συλλόγου ἐπιστολαὶ τοῦ Φωτίου εἰσὶν ἄνθρακες ὁ θησαυρός». (Ὅρα **Νέας Ἐφημερίδος** φύλλ. Ἰανουαρ. 16, 1897). Ἐκ τῶν ἑπτὰ εὐμενῶς ἀποσταλεισῶν ἐπιστολῶν αἱ **τρεῖς** αἱ τῷ ἱερῷ Φωτίῳ πράγματι ἀιήκουσαι ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1874 ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἐκείνου Δωροθέου τοῦ Εὐελπίδου, μητροπολίτου Κορίτσας ἐν βιβλίῳ, ᾧπερ ἡ ἐπιγραφὴ «Σπαρτίον

Ἔντριτον» ἐκ χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Χάλκῃ ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας, ἤτοι **δέκα** μὲν **ἔτη** μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Βαλέττα ἣν **μόνην ἐγνώριζεν** ὁ κ. Λάμπρος, **εἴκοσι** δὲ καὶ **ἓν ἔτη** πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Καταλόγου αὐτοῦ ἐν ἐκδόσει συμπληρούσῃ κατὰ ταύτας τὴν σειρὰν τῶν τῷ ἀειμνήστῳ Βαλέττᾳ ἐκδεδομένων, ἣν ὁ κ. Λάμπρος **δὲν ἐγνώριζεν.** Αἱ δὲ λοιπαὶ 4 τῆς ἀγαθῆς ἑπτάδος τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἦσαν Ἰσιδώρου τοῦ Ηηλουσιώτου, ὅπερ στυγνῶς αὐτὸς ὁ κ. Λ. σημειοῦται ἐνταῖς **Προσθήκαις** καὶ **Διορθώσεσι** ταῖς τῷ Β΄ τόμῳ τοῦ Καταλόγου προσηρτημέναις, (1900) τὸ πρῶτον σημεῖον ἐπιμελῶς παρατρέχων.[1] Δὲν ἔχει οὕτω; Λοιπὸν καὶ ὁ κ. Λ. παρέδωκεν ὡς ἀνέκδοτα τὰ ἐκδεδομένα, συγγράμματα δὲ ἄλλων ἄλλοις ἀπέδωκε. Καὶ οὐδεὶς ἡμῶν τῶν ἐν ΚΠόλει ἠθέλησέ ποτε ἵνα διακωδωνίσῃ καὶ ἐν συγγράμματι ἀποταμιεύσῃ πρᾶγμα ἁπλούστατον, εἰς ὃ καὶ ἄλλοι ὑπέπεσον, ὁ δὲ κ. Λάμπρος ὁ ὑποπεσὼν δεινοτέροις, γαυριῶν τοῦτο ἔπραξεν ἀποκρύπτων τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῶν περὶ αὐτόν. Ἔχει οὕτω ἢ δὲν ἔχει οὕτω;

1. Ἐν τοῖς **Φωτιακοῖς** (1897) τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως γίνεται μὲν λόγος περὶ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀλλὰ τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν κατωρθώσαμεν ἔτι νὰ ἔχωμεν παρ' ἡμῖν.

§ 15.

Ὁ κ. Λάμπρος ὁ χάριτι θείᾳ ἔχων κέντρα μελέτης μεγάλα καὶ εὐμενείᾳ τύχης μὴ φροντίζων περὶ τῆς αὔριον, ὡς αὐτὸς ἡβρύνετο λέγων ἐν τῇ πρὸς τὸν κ. Καρολίδην ἀπαντήσει αὐτοῦ διὰ τῶν **Καρολιδείων Ἀνεπιστασιῶν,** ἀποσιωπᾷ ἄλλων ἐργασίας τὰς ἑαυτοῦ δ' ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ προβάλλεται. Ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ μεταφράσει τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς **Ἱστορικὰς μελέτας** τοῦ Seignobos μνημονεύει ἐναρκτηρίων καὶ εἰσιτηρίων τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας ἀκαδημεικῶν καὶ ἑλληνιστὶ δὲ μόνον τῶν Ἑαυτοῦ[1], ἀναφέρει δὲ καὶ τὴν τοῦ κ. Καρολίδου **Εἰσαγωγὴν** εἰς τὴν καθολικὴν ἢ Παγκόσμιον Ἱστορίαν, ἀντιπαρέρχεται ὅμως ἑτέραν ἐκ σελ. 62 τὴν τοῦ σοφοῦ Τζιβανοπούλου, τέως τακτικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου συναδέλφου αὐτοῦ, βουλευτοῦ κλπ. ἣν ἠγοράσαμεν φοιτῶντες ἔτι τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἐν πρώτῳ τεύχει τῆς **Γεν. Ἱστορίας** προκαταβληθείσῃ[2]. Ἀλλὰ αὐτὸς ὁ διδάσκων Ἱστορίαν τοὺς Ἕλληνας φοιτητὰς δὲν ἔπρεπεν

1. Ὅρα σελίδα 16 ὑποσημ. 1 τῆς μεταφράσεως ἐλέῳ Μαρασλῆ.

2. Ἐν Ἀθήναις 1885 σελ. 62+70=112, 8ον.

ἵνα γινώσκῃ τί οἱ τέως συνάδελφοι αὐτοῦ ἐν ἐλαχίστοις (;) ἔγραψαν; δὲν ἔπρεπε, πρὸς Θεοῦ, εὐμνήμων τῶν πρὸς αὐτὸν γνωστῶν θωπειῶν τοῦ ἀειμνήστου Παπαρρηγοπούλου, ἃς εὐτυχῶς δὲν ἀποκρύπτει ἐν τῷ αὐτῷ φυλλαδίῳ τῶν **Καρολιδείων Ἀνεπιστασιῶν** τὴν βιοτὴν αὐτοῦ πρὸ τοῦ πολλοῦ κόσμου ἀνελίττων, δὲν ἔπρεπεν ἐν τῇ ὑποσημειώσει ἐκείνῃ ἵνα ὑπομνήσῃ χρονολογικῶς τοὐλάχιστον ὅτι καὶ ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος Παπαρρηγόπουλος συνέγραψεν «**Εἰσαγωγὴν** εἰς τὴν Ὅλην Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἣν ἐξεφώνησεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀκαδημεικοῦ ἔτους 1854—1855 δημοσιευθεῖσαν πρῶτον μὲν ἐν τῇ **Πανδώρᾳ,** ἐπαδημοσιευθεῖσαν δ' εἶτα καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει, ἐν ᾧ καὶ ἐπιόντων ἐτῶν λόγοι καὶ πραγματεῖαι τοῦ σοφοῦ ἐκείνου καὶ γλυκυτάτου διδασκάλου[1] ἡμῶν; Λοιπὸν ὁ φίλος κ. Λάμπρος **ἢ** δὲν ἐγνώριζε τὴν ἔκδοσιν τῶν πραγματειῶν τούτων **ἢ** ἀπέκρυπτεν αὐτὰς πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν Εὐρωταίων. Tertio non datur.

1. Τὸ παρ' ἡμῖν ἀντίτυπον δυστυχῶς στερεῖται τοῦ ἐξωτερικοῦ φύλλου· σ. 1—20 καὶ εἶτα αἱ ἄλλαι σπουδαιόταται μέχρι τῆς 372 σελίδος, εἰς ἣν καὶ τὸ βιβλίον λήγει. Ἀγνοοῦμεν κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως. Τὸ βιβλίον δὲ τὰ πάντ' εἰδὼς κ. Λάμπρος ὤφειλεν ἵνα γινώσκῃ.

Ἀλλὰ πρὸ τούτων ὅλων δὲν ἔπρεπεν ὁ κ. Λάμπρος νὰ μνημονεύσῃ ὅτι ἀπαραλλάκτως·ὡς αὐτὸς λήγοντος τοῦ αἰῶνος, οὕτω ἀρχομένου κατὰ τὸ 1817 μετεφράσθη ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν καὶ ὁ εἰς τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν Λόγος τοῦ Βοσσουέτου; Ὁ πλήρης τοῦ βιβλίου τίτλος, οὗ τὸν πρῶτον μόνον τόμον γινώσκομεν—δὲν ἐξετάζομεν ἂν ἐξεδόθησαν ἄλλοι — εἶναι «**Βοσσουέτου** | Λόγος | εἰς τὴν | Γενικὴν Ἱστορίαν | μεταφρασθεὶς | ἐκ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν | Γλῶσσαν τόμος Α΄. | ἐν τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως | Τυπογραφείῳ | 1817» ἐκ σελ. 382, δύο σελίδων, προλόγου ἐν ἀρχῇ καὶ δύο παροραμάτων ἐν τῷ τέλει, μὴ ἠριθμημένων.

Ἀλλὰ οὐδὲν τούτων ὑπεσημείωσεν ἵνα φανῇ τοῖς πολλοῖς καὶ δὴ τῆς Εὐρωπαίοις ὅτι καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος δράσεως ἐκαινοτόμησεν!

Ὁ κ. Λάμπρος οὐ μόνον ἀποσιωπᾷ ἀλλὰ καὶ ἐπιζητεῖ ἵνα ὑποβιβάσῃ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν τῶν δημοσιευομένων ὑπὸ τῶν ἄλλων. Μνημονεύων ἐν τοῖς φροντιστηρίοις αὐτοῦ τῆς τοῦ μακαρίτου Ἀντ. Μηλιαράκη σπουδαίας Βιβλιογραφικῆς ἐργασίας τῆς τῷ 1889 ἐν Ἀθήναις ἐκδοθείσης, ἥτις φέρεται ὑπὸ τὸν τίτλον **Νεοελληνικὴ Γεωγραφικὴ Φιλολογία,** ἤτοι

Κατάλογος τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800 μέχρι τοῦ 1889 ὑπὸ Ἑλλήνων γεωγραφηθέντων, καὶ ὁδηγῶν τοὺς φοιτητὰς εἰς τὴν σύνταξιν τοιούτων βιβλιογραφικῶν δελτίων οὐδέποτε ἠξίωσεν ἵνα προσθέσῃ ὅτι ὁ μελετῶν τὸ ἐξ 128 σελίδων 8ου σχήματος διὰ κοινῶν στοιχείων τῶν 11 στιγμῶν τετυπωμένον βιβλίον τοῦ Μηλιαράκη πρέπει, κατὰ καθῆκον, ἵνα λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ **ὑφ' ἡμῶν** κατὰ πρῶτον μὲν ἐν τῷ **Νεολόγῳ** (1890) εἶτα δ' ἐξ αὐτοῦ **ἀμέσως** ἐν 100 μόνον ἀντιτύποις ἀνατυπωθὲν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον φυλλάδιον 16ου σχήματος διὰ στοιχείων τῶν 8 στιγμῶν ἐκ σελίδων 79, ἤτοι ἀνώτερον καὶ πλουσιώτερον κατὰ τὴν ὕλην ἢ τὸ πρῶτον, Καὶ διατί ἡ τοιαύτη ἀπαίτησις, εἴποι τις ;

Ἡ ἀπάντησις τοῦ **διατί** εἶναι τό:

Διότι τὸ ἡμέτερον τεῦχος διδάσκει τινὰ καὶ περὶ τοῦ τρόπου καὶ περὶ τῆς μεθόδου, ἣν ἔπρεπεν ἵν' ἀκολουθήσῃ ὁ μακαρίτης ἀνὴρ, περιέχει δὲ διορθώσεις **ὅσας πλείστας** καὶ προσθήκας περὶ τὰς **διακοσίας**. Βεβαίως οὔτε τὴν ἀξίαν τῆς πραγματείας ταύτης δύναται ὁ κ. Λάμπρος ἵνα μειώσῃ, διότι ἔχομεν σπουδαιοτάτων ἀνδρῶν Εὐρωπαίων κρίσεις οἵας τοῦ πολλοῦ Benndorf καὶ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, οἵτινες ἄλλο τε καὶ **γραπτῶς προέτειναν ἡμῖν** ὅπως προβῶμεν εἰς ἔκδοσιν τοῦ ἔργου νέαν πληρεστέραν

ἕτοιμοι ἵνα καὶ χρηματικῶς εἰσφέρωσι, καὶ αὐτοῦ τοῦ σεβαστοῦ φίλου κ. Σ. Βουτυρᾶ, ὅστις **ἐθαύμασεν** (οὕτω) πῶς μόλις ἐκ Γερμανίας τότε ἐπανελθόντες καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Μηλιαράκη διεξελθόντες **ἐντὸς δεκαπενθημερίας** κατωρθώσαμεν ἵνα πρὸς ἔκδοσιν ἐγχειρίσωμεν αὐτῷ τὴν ἄνω ἐργασίαν, δι' ἧς ἀπεδεικνύομεν μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ τὴν ἀμεθοδίαν τῆς συντάξεως τοῦ βιβλίου, τὴν ἀνεπιστασίαν περὶ τὴν ἀκρίβωσιν τῶν βιβλιογραφικῶν πηγῶν, ἃς ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι, καίτοι τὸ ἐναντίον ἐβεβαίου, τὴν ἄγνοιαν βιβλίων ὑπαρχόντων ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, ἐργασίαν, δι' ἧς ὑπεδεικνύομεν τὸν τρόπον καὶ συνιστῶμεν μελέτην τοιαύτην γενομένην ἐν τῇ ἐνταῦθα **Μεσαιωνικῇ Ἑταιρείᾳ** καὶ τετυπωμένην πολλῷ πρότερον (1880) (Δελτίον Ἑταιρίας Μεσαιωνικῶν Ἐρευνῶν σελ. 1—54), ἐν ᾗ ἦτο δυνατὸν ὁ ἑλλαδικὸς λόγιος, ἵνα παρατηρήσῃ τίνι τρόπῳ ὁ ἑλληνικὸς Μεσαίων ἐξετάζεται, **χρονολογικῶς, τοπογραφικῶς, βιογραφικῶς,** κλ. κλ. καὶ τὴν τοῦ ἐξοχωτάτου Ἄρχοντος Μ. Λογοθέτου Σταυράκη βέη Ἀριστάρχου ἐν τῷ **Περιοδικῷ** τοῦ Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου (τομ. ΙΔ΄ σελ. 103—153, 4ον) περὶ τῶν παρὰ τῶν νεωτέρων ἑλλήνων ἀπὸ ἁλώσεως μέχρι τοῦδε συγγραφέντων βιβλίων φυσικῶν,

φυσικοϊστορικῶν, γεωγραφικῶν —νομικῶν, ἅτινα παρεωράθησαν.

Καὶ ὅμως τὸ βιβλίον ἐτιμήθη διὰ βραβείου ἐκ μέρους τοῦ πρὸς Ἐπίρρωσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν Παρισίοις Συλλόγου ! Διατί ; εἰπάτωσαν οἱ περὶ τὸν κ. Λάμπρον καὶ τότε θὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς ἄλλα ἀποκαλύπτοντες. Ὁ ἐγωϊσμὸς πρέπει ἵνα καταπέσῃ καὶ αἱ ἐπηρμέναι ὀφρῦς ἵνα ταπεινωθῶσιν.

Διὰ τῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐκείνης, ἣν ἐδέησεν ἵνα φέρωμεν εἰς γνῶσιν τῷ κ. Λάμπρῳ, καὶ δι' ἣν κατέχομεν αὐτοῦ ἐπιστολὴν ἐπαινετικὴν ἅμα καὶ προτρεπτικὴν ἵνα μὴ προβῶμεν περαιτέρω—ὑπεδηλοῦμεν τὴν ἀδικίαν,ἥτις προσεγίγνετο τοῖς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος,ἤτοι, ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, λογίοις· ἐφέρομεν δὲ πρὸς πίστωσιν ὅτι ὁ μὲν Μηλιαράκης ἐσημειοῦτο τὴν λέξιν **Ἄγναντα** ἐν τῷ Λεξικῷ τῷ σπουδαίῳ τοῦ Βὰρτ, δὲν ἐμνημόνευε δὲ τοὐλάχιστον μεταξὺ ἄλλων καὶ τῆς λέξεως **Κ**Πολις τῆς ἐν τῷ Λεξικῷ Βουτυρᾶ (Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας) ὑπὸ τοῦ κ. **Γεδεὼν** συντεταγμένην ἐν ὑπερδιακοσίαις σελίσιν, ἀφ' οὗ ὅμως ὁ βραβευθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ κ.Λάμπρου καὶ Σας,ΗΓΝΟΕΙ ὅτι τό μέγα Λεξικὸν τοῦ κ.Βουτυρᾶ ἐξηκολούθει ἐκδιδόμενον. Ἀλλ' ἔκτοτε ὁ μὲν Ἀντ. Μηλιαράκης ἔπαυσε πρὸς ἡμᾶς ἵν'

ἀλληλογραφῇ. καίτοι ἀπεστέλλομεν αὐτῷ μέχρι τινὸς εἰς διπλοῖν ὅσας πραγματείας ἐξεδίδομεν, ὁ δὲ κ. Λάμπρος **παρήνει ἡμᾶς** δι' ἐπιστολῶν ἵνα μὴ γράφωμεν πικραίνοντες ἀρχαιοτέρους ἐργάτας τοῦ λόγου. Καὶ εἶχε δίκαιον ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι οὗτοι ὤφειλον καὶ νὰ τιμῶσι καὶ νὰ μιμνήσκωνται καὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν νεωτέρων ἡμῶν, ὡς ἀπηντήσαμεν αὐτῷ.

Ἀλλὰ ἐπιτραπήσεται ἡμῖν νὰ παρῳδήσωμεν τὸ τοῦ Εὐριπίδου :

> κακῶν γε ὄντων μυρίων καθ' Ἑλλάδα
> οὐδὲν κάκιον ἐστὶν ἐγωϊστῶν γένους.

Ἐνθυμούμεθα δ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι ὅτι ἐν τεύχει τοῦ **Ἐγκυκλοπαιδ. Λεξικοῦ** τοῦ κ. Βάρτ περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, διαπεμφθέντι εὐμενῶς ὑπὸ συναδέλφου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου μὴ κοτέοντος ἐν τῷ ἄρθρῳ **Ἑλλὰς** (σ. 760) φέρεται: «Ἡ **Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος** εἶνε αὐτοκέφαλος, ἐνεργοῦσα ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης Ἐκκλησίας τὰ κυριαρχικὰ αὐτῆς δικαιώματα, καὶ διοικεῖται ὑπὸ Συνόδου ἀρχιερέων, διαιρεῖται, δὲ εἰς 17 ἀρχιεπισκοπάς» **πρώτη** δὲ τάσσεται ἡ «**ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν**». Οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλασσον. Ἰδοὺ πῶς διαφωτίζονται οἱ ἐν Εὐρώπῃ λόγιοι καὶ ποῦ βασίζονται οἱ διεστραμμένα **ἑκόντι ἀέκοντί γε θυμῷ** περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς

πραγμάτων γράφοντες. Καὶ ταῦτα γράφονται ὑπὸ Ἀθηναίου, ἐν μέσαις Ἀθήναις βιοῦντος ἀνδρὸς, ἐν τῷ καλλιτέρῳ τῶν ἑλληνιστὶ συντεταγμένων Ἐγκυκλοπαιδικῶν Λεξικῶν. Τί πρὸς ταῦτα, Κύριε Λάμπρε καὶ Κύριε Κυριακοῦ; Πόσας ἐλλείψεις ἔχει ἡ ἀνωτέρω αὐτῇ λέξει ἀντιγραφεῖσα περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περικοπή;

Μίαν, δύο, τρεῖς, τέσσαρας, πέντε. ἢ καὶ πλείονας; Εἴπατε. Τίς ἡ σημασία τοῦ «αὐτοκεφάλου» Ἐκκλησίας τινός; Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διοικεῖται ὑπὸ Συνόδου «ἀρχιερέων» (οὕτω); **πόσων,** κατὰ τίνα νόμον καλουμένων εἰς «σύνοδον» κατὰ τίνα νόμον ἐργαζομένων; καὶ ἄνευ προεδρίας; Τίς προΐσταται τῆς Συνόδου; **ποῦ** ἀναφέρεται ὁ κατ' ἐπίσημον διάταγμα ὀνομαζόμενος **μητροπολίτης** Ἀθηνῶν; **ποῦ** ὑποδεικνύεται ὁ διορισμὸς τῶν συνοδικῶν, ἡ ἀνανέωσις τῶν συνοδικῶν μελῶν; **ποῦ** ὁ ἀπαραίτητος θεσμὸς τοῦ παρὰ τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ «βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου»; Ὅλα ταῦτα ἀποσιωπῶνται οὐδὲ προσρίπτεται σημείωσις διὰ τὴν τοῦ πλείονα ζητοῦντος ἀπορίαν ἢ παραπομπή. Γίνεται μόνον περιτέρω ἐν σελ. 778 μνεία «ὅτι τὸ πατριαρχεῖον Κ/πόλεως ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως διὰ συνοδικοῦ τόμου τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλ. ἐκκλησίας καὶ ὅτι τῷ 1852

ἐκανονίσθη διὰ νόμου ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου». Ταῦτα ἀρκοῦσιν; ἐὰν δὲ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἄρθρῳ γίνονται αἱ ἀπαιτούμεναι διασαφήσεις ἀγνοοῦμεν, διότι τουλάχιστον **οὐδαμοῦ** ὁ ἐπιεικὴς ἀνάγνώστης τῶν ἀσόφων τούτων πραγμάτων παραπέμπεται:

Ἕτερα ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ παραλείπομεν· δὲν πιστεύομεν βεβαίως ὅτι εἶναι τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, ὡς πάντως τόδε: ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει 932,600 χιλιομέτρων σιδηροδρομικὰς γραμμὰς λειτουργούσας δῆλα δὴ ὅσας οὐδ' ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη **ὁμοῦ** ἔχουσιν. Ἴσως τὸ 600 περιττεύει ἢ τὸ **χμέτρων** διορθωτέον εἰς **μέτρων**.

Κατὰ τὸ 1898, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ ἡ Ἑλλὰς εἶχε σιδηροδρομ. γραμμὰς ἐν ὅλῳ 960 χμ.

Brillof, **Πρακτ. Γεωγρ. 1904, σ. 310.**

Κατὰ τὸ 1899, εἶχε 970 χμ. ἐν ὅλῳ

Ruge, **Γεωγρ. διὰ τὰς ἐμπορικὰς σχολὰς 1904 σ. 187:**

Κατὰ τὸ 1901, εἶχε 972 χμ.

Eckert **τομ. Α' 1905, σελ. 150.**

Κατὰ τὴν **Β'**. ἔκδ. τῆς Γενικῆς Γεωγραφίας τοῦ κ. Σαρρῆ (1905) τὴν **ἐγκριθεῖσαν** (περὶ ἧς παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης ἵν' ἀναγνώσῃ καὶ

τὰς ἐν τῇ 5 § παρατηρήσεις ἡμῶν) **ἀγνοεῖται** ἡ τελεσθεῖσα πρόοδος ἐν τῷ εἴδει τούτῳ τῆς συγκοινωνίας.

Κατὰ τὸ 1906, 1035 χμ., καθ' ἃ εὑρίσκομεν ἐν σελ. 40 τῆς καλλίστης Γεωγραφίας τοῦ κ. Κ. Μητσοπούλου.

§ 16

Ἐν τῷ **Ἐγκυκλοπαιδικῷ** τούτῳ **Λεξικῷ,** ἐν ᾧ δὴ ὅλος ὁ τοῦ κ. Λάμπρου οἶκος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ λογίων ἐπὶ χρήμασι τὴν σοφίαν αὐτῶν κατέθηκαν οὔτε περὶ **Ἀφυσίας**, οὔτε περὶ **Ἀλώνης**, περὶ ὧν ὑπάρχουσι ὡραῖαι διατριβαὶ Κωνσταντινουπολιτῶν λογίων, οὔτε περὶ **Ἐδέσσης**, τῶν νῦν Βοδενῶν, λόγος γίνεται, οὔτε περὶ **Ἐλαμιτῶν,** οὔτε περὶ **Λαγίνης** τῆς ἐν Καρίᾳ, περὶ ἧς τόσα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ **Δελτίῳ** τῆς **Ἑλλην: Ἀλληλογραφίας** (Β. C. Η. 1895) τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογ. Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε περὶ **Λιτίτσης,** τῆς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἥτις εἶναι καὶ ἕδρα μητροπολίτου, οὔτε περὶ Μουσούρου πασσᾶ (Κωνσταντίνου) τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐξόχου πρεσβευτοῦ τῆς ὀθωμ. Αὐτοκρατορίας καὶ σοφοῦ ἑλληνιστοῦ, οὔτε περὶ **Νικοπόλεως** τῆς ἐν Βιθυνίᾳ ἢ τῆς ἐν Συρίᾳ. Πόσα δὲ δύνανται ἵνα διορθωθῶσιν! Ὁ **Εὐρυμέδων** λέγεται τουρκιστὶ **Καψί-σουϊ;**

Ὁ Εὐρυμέδων χύνεται εἰς τὸν **Σμυρναϊκὸν κόλπον!!** Ἀλλὰ διατὶ δὲν σημειοῦται καὶ ἡ ἐπὶ τῇ φήμῃ τοῦ ποταμοῦ τούτου φερομένη **διπλῆ** νίκη τοῦ Κίμωνος; Πόσα δ' ἄλλα δὲν δύναταί τις ἵνα προσθέσῃ τοῖς περὶ Λέσβου, ἧς ἡ ἑλληνιστὶ βιβλιογραφία ἀγνοεῖται; Τὰ περὶ τῶν Καραθεοδωρῆ, καὶ ἰδίως τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀλεξάνδρου πασσᾶ μήπως βιογραφοῦνται ὀρθῶς; Ἀλλὰ μήπως ἐν τοῖς περὶ **Κούζα** τοῦ ἡγεμόνος λέγονται τὰ ἐνδιαφέροντα τῷ μοναστηριακῷ ζητήματι, ἢ γίνεται παραπομπή τις ἐπὶ τέλους εἰς βιβλίον τι διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ζητήματος τούτου, τοσούτων μάλιστα ὑπαρχόντων καὶ διαμειφθέντων ἐπισήμως καὶ ἡμιεπισήμως ἐγγράφων καὶ διπλωματικῶν ἔτι; Παραπέμπεται ὁ βουλόμενος ἐκεῖ εἰς τὸ ἄρθρον **Ρουμανία**, ἀλλὰ ὑπὸ τοιαύτην γραφὴν ἄρθρον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λεξικῷ κατακεχωρισμένον, ἐπὶ τέλους ἀνευρίσκεται τὸ ὑπὸ ἄλλην γραφὴν ἄρθρον **Ρωμουνία**, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ, καίτοι ἀναφέρεται ὁ Κούζας, οὐδὲν λέγεται περὶ τοῦ μοναστηριακοῦ ζητήματος καὶ τῆς παρὰ τὰς συνθήκας ἀπαλλοτριώσεως τοσαύτης ξένης περιουσίας. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ κ. Δ. Κυριακοῦ, τῇ μεγάλῃ. Δύο σειραὶ ἐν σελ. 73 τοῦ Γ'. τόμου ἀρκοῦσιν, ὡς καὶ ἐν σελ. 41 πεντεκαίδεκα, ἵνα

μετ' ἀξιοπρεπείας ἐθνικῆς πάντας τούς τε ἡμετέρους καὶ ξένους περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὅπερ καὶ ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν. Ἡμεῖς τὰ ἡμέτερα πράγματα ἀγνοοῦμεν καὶ διὰ τῆς ἀγνοίας ἡμῶν θεραπεύομεν τὰς τῶν φίλων(;) ἀνάγκας. Ἐννοούμεθα νομίζομεν, διότι ταῦτα οὔτε τυπογραφικὰ λάθη εἶναι, οὔτε ὀρθογραφικά.

Τὸ **Ἀφιὸν Καρά χισσὰρ** δὲν γράφεται **Ἀφιοὺμ;** ὑπὸ τὴν γραφὴν δ' αὐτὴν οὐδέποτε ἦτο ἀνάγκη ἵνα ζητεῖται. Τὰ περὶ **Λιουτπράνδου**, τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρεμώνης, πρεσβευτοῦ Ὄθωνος Α'. τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος παρὰ Νικηφόρῳ τῷ Φωκᾶ, φέρονται ἐλλιπέστατα, διότι τὸ οὐσιωδέστατον, τὸ τὰ μάλιστα τὸν ὁμογενῆ φιλαναγνώστην ἐνδιαφέρον πόνημα αὐτοῦ, ἡ **Ἔκθεσις** δῆλα δὴ περὶ τῆς πρεσβείας (Legatio) ἀποσιωπᾶται, ἐν ᾧ ἔδει οὐχὶ μόνον ἵνα γένηται μνεία ταύτης δι' ὀλιγίστων γραμμῶν ἀναλυτικὴ ὅπως καταδειχθῇ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βυζαντίου καὶ φωραθῇ τὸ πονηρὸν τοῦ ἤθους τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλὰ καὶ παραπομπὴ εἰς τὰς λαμπρὰς ἀναλύσεις τοῦ μακαρίτου Παπαρρηγοπούλου, (Ἱστορ. Ἑλλ. ἔθνους[1]) καὶ τοῦ

1. Πρβλ. ἀνάλυσ.ν καὶ ἐν Byzant. Deutsch. Beziehungen, 1891, ταῖς ἡμετέραις.

Ζαμπελίου ἐν ταῖς **Βυζαντιναῖς Μελέταις**, ταῖς ἑλληνιστὶ συντεταγμέναις. Ὁ πολὺς Ranke ἐν τῇ Παγκοσμίῳ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ λίαν ἐπιτυχῶς χαρακτηρίζει τὴν Legatio τοῦ Λιουτπράνδου λέγων ὅτι ἀδικεῖ τις τὴν Ἱστορίαν χαρακτηρίζων ὡς ἱστορικὰ γεγονότα τὰς περιγραφὰς αὐτοῦ. Αὗται πανταχοῦ, λέγει, φέρουσι τὸν τύπον ἀνακοινώσεων προσβεβλημένου διπλωμάτου, ὅστις θέλει ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων.

Δὲν καταμεμφόμεθα τῶν ἀξιοτίμων ἐκδοτῶν ἀλλὰ δεικνύομεν εἰς τὸ πολὺ δημόσιον τὴν ἐπιμέλειαν τῶν γραφόντων τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν κ. κ. Λάμπρου καὶ Σας διατελούντων, ἅμα δὲ καὶ τὴν δύναμιν ἡμῶν, οἵτινες, ὅταν τόπος καὶ χρόνος εὐρὺς ἡμῖν παραστῇ, ἱκανὰ δυνάμεθα πρᾶξαι· πεφεισμένως δ'ἐλέγχομεν καὶ ἐν βραχεῖ ἵνα πεισθῶσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι κύριοι Λάμπρος καὶ Λαμπρίδαι ὅτι ἡμάρτησαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς εἰρήνης καὶ ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα δὲν εἴμεθα κοινοί, ἵνα δεινὰς ὕβρεις ἐξ ἀκριτομυθίας καὶ ἀλαζονείας πλέον ἀνεχθῶμεν. Ἡμεῖς προσωπικῶς τουλάχιστον οὐδέποτε· **ἤτοι μὲν γὰρ μεταφρασόμεσθα καὶ αὖτις**, εἰ δεήσει. Ταῦτα ἐκ σημειώσεων προχείρων, ἃς ἐνεθυμούμεθα, διότι δὲν ἔχομεν σκοπὸν ἵνα δαπανώμεθα τ' ἀδιόρθωτα διορθοῦντες **μὴ πληρωνόμενοι**, ἀλλὰ

μάλιστα καὶ ἐπιτηδείως ραδιουργούμενοι. Ὁ κ. Λ. δὲν ἔπρεπεν ex cathedra ἵνα ἐλέγξῃ, οὐδ' ἐδικαιοῦτο τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος λογίους. Ἐλεγχόμενος δὲ νῦν ὑφ' ἡμῶν δὲν πρέπει ἵνα δυσανασχετῇ. Ἀναμνησθήτω ὁ καλὸς φίλος τὸ Χρυσοστομικὸν ὅτι «ἀπερισκέπτως τις πολλάκις μεταξὺ φίλων θαρρῶν ἐφθέγξατό τι τῶν οὐκ ὀφειλόντων ἐξενεχθῆναι ρημάτων καὶ κίνδυνον ἤνεγκε τοσοῦτον, ὥστε ὑλόκληρον ἀνατρέψαι οἰκίαν». Ἐὰν τοῦτο μεταξὺ φίλων γινόμενον τοσούτου κινδύνου αἴτιον γίνεται, πόσου ἆρά γε ἐνώπιον φοιτητῶν ἀπὸ πανεπιστημιακῆς ἕδρας καὶ ἀπὸ πρυτανικοῦ ἀξιώματος!

§ 17.

α'. Ὁ αὐτὸς κ. Λάμπρος, ὡς διευθύνων συγγραφεὺς καὶ ὑπεύθυνος τῶν ἐν τῷ **Νέῳ Ἑλληνομνήμονι** δημοσιευομένων βεβαίως ἔπρεπεν ἵνα ἐξελέγχῃ τὰ ἐπιστελλόμενα αὐτῷ πρὸς διαλεύκανσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀγνοουμένων. Οὕτω ἐξ αὐτῆς τῆς περὶ Παμμακαρίστου ἀξιολόγου διατριβῆς αὐτοῦ, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος (§ 14), ἀποδεικνύεται τῆς βιβλιογραφικῆς κινήσεως ἄμοιρος, τὰς ἐργασίας τοῦ κ. Σιδερίδου ἐν ΚΠόλει καὶ τὰς ἡμετέρας ἐν Ἀθήναις ἀγνοῶν. Ὁ αὐτὸς δὲ φωρᾶται πάλιν ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι** (τόμ. Β' σ. 507) ἐκουσίως ἢ

ἀκουσίως τὰ αὐτὰ παθὼν, διότι, **ἃ** δὲν γινώσκει ταύτας τὰς ἐν Ἀθήναις δημοσιεύσεις **ἃ** ἐπίτηδες ταύτας ἀποσιωπᾷ. Ἀφεύκτως ἓν τῶν δύο ἔπαθεν. Ὅ,τι σημειοῦνται μαθηταὶ ἢ φίλοι χαριζόμενοι αὐτῷ ἔπρεπεν ἵνα ἐλέγχῃ ἐὰν εἶναι ἴδιον αὐτῶν ἔργον ἢ οὔ. Μακρὸν καὶ ἐπίπονον τὸ ν' ἀντιγράφωμεν τὰ ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι** ἐκ τῶν **Συμμίκτων** τοιαῦτα χωρία, τοῦ λόγου π. χ. ὄντος περὶ τοῦ **Κρὶκ-κισιμὲ-Κουρούτσεσμε** καὶ **περὶ τῶν ὀσπιτίων τῆς κυρὰ Μάρθας.** Παρακαλοῦμεν τὸν κ. Λάμπρον ἵν' ἀνοίξῃ τὸ κατὰ τὸ 1888 ἐκ τοῦ **Παρνασσοῦ** ἀνατυπωθὲν πόνημα ἡμῶν «περὶ Κουρούτσεσμε κλπ. κλπ.» ὅπερ ἔχει ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ ἀποσταλὲν ὡς ἐνθύμιον διὰ τοῦ μακαρίτου Σακελλίωνος καὶ ἀναγνώσῃ τὰ ἐν τῇ ὑποσημειώσει τῆς σελίδος 7—8 οὐχὶ ὀλίγα, οὐδὲ μικρὰ, καὶ πεισθῇ βάλλων τὴν χεῖρα εἰς αὐτὸν τὸν τύπον τῶν ἤλων ὅτι καὶ πολλὰ ἐγράφομεν ἐκεῖ καὶ ἐπὶ τουρκικῶν πηγῶν στηριζόμενοι πλείονα ἢ ὅσα μετὰ 15 ἔτη ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι.** Ἀλλὰ παρεωράθη τὸ πρᾶγμα, ἐξ ἐπιλησμοσύνης, καὶ πάλιν δὲν ἐγείετο μνεία ἡμῶν. Διατί; ἡ ἐξήγησις τοῦ **διατί,** εὐχερὴς· τὸ περὶ οὗ λόγος ἡμέτερον σημείωμα ἦτο ἀνάξιον λόγου· ἀλλὰ τοῦ πράγματος οὕτως ἔχοντος, διατί φιλοξενεῖται ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι** ἔτι ἀσημότερον,

τοῦ δὲ ὀνόματος τοῦ εὐσημοτέρου καὶ αὐτὴ ἡ ἁπλουστάτη μνεία παραμελεῖται ; Ἀπάντησις : ἵνα δειχθῇ τοῖς Εὐρωπαίοις ὅτι **μόνον εἷς** ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἀνατολῇ ὑπάρχει καὶ ὅτι αὐτὸς τὰ πάντα δύναται, ἀδυνατεῖ δ' αὐτῷ οὐδέν, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ παρακατιόντες σαφῶς ἀποδείξομεν. Τὴν ἀγαθὴν ξυνωρίδα Λάμπρου Λαμπρίδου παρακαλοῦμεν ἐν ὀνόματι τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης ἵνα διαψεύσωσιν ἡμᾶς, ἕτοιμοι ὄντες ἵνα ζητήσωμεν συγγνώμην μετ' ἀσπασμῶν καὶ λύσωμεν τὸ μεσότοιχον τοῦ ἐπιστημονικοῦ φραγμοῦ, ὃν ἐκήρυξεν ἡ ἀσύνετος αὐτῶν ἀμετροέπεια.

β'. Ὁ κ. Λάμπρος τὴν σελ. 501 τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ **Νέου Ἑλληνομνήμονος** πληροῖ διὰ σημειώσεως **περὶ τῆς σφραγῖδος καὶ ὑπογραφῆς τοῦ Παροναξίας Νεοφύτου.** Δημοσιεύων ἐν πανομοιοτύπῳ τήν τε σφραγῖδα τοῦ βιβλιοφίλου μητροπολίτου καὶ αὐτόγραφον αὐτοῦ σημείωμα φερόμενον ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος βιβλίου ἀνήκοντος νῦν αὐτῷ ἔχον ὧδε «ἐκ τῶν τοῦ Παροναξίας Νεοφύτου» προστίθησι μεταξὺ ἄλλων, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐσφαλμένων καὶ τάδε «ἄγνωστόν μοι ἂν κατεῖχεν ἔτι τῷ 1802 **τὸν θρόνον Παροναξίας ἢ ἀρχιεράτευεν ἀλλαχοῦ ἢ ἦτο τυχὸν ἔκπτωτος.** Ὑπῆρξε δὲ **ὁ Νεόφυτος** ΙΣΩΣ **ἄμεσος διάδοχος τοῦ Ἀνθίμου ἴσως . . . κλπ».**

Ἐπὶ τῆς τιτλοφόρου σελίδος βιβλίου ἀνήκοντος ἡμῖν ἀπὸ ἐτῶν ἐξ ἀγορᾶς, ᾧπερ, τίτλος «ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ, συντεθεῖσα μὲν ἀνωνύμως ὑπό τινος θεοσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ εἰς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν» νῦν δὲ πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα . . . ἐν Λειψίᾳ 1800, 8ον, εὕρηται εὐθὺς ἄνωθι ἡ σφραγὶς ὠοειδὴς τοῦ κάτωθι ἐν δυσὶ σειραῖς ἰδίᾳ χειρὶ δηλοῦντος τὴν κτῆσιν αὐτοῦ «ἐκ τῶν τοῦ Χ΄΄ Νικολάου τοῦ Λεσβίουκαὶ ὑπογραμματικοῦ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τόδε, 1822». Ἐν τῇ ἀγράφῳ ὀπισθίᾳ σελίδι τοῦ τιτλοφόρου φύλλου, φέρεται ἐν μιᾷ γραμμῇ «**Παροναξίας Νεοφύτου λαχοβάρι τοῦ βυζαντίου**» τῇ αὐτῇ γραφῇ τῇ ὑπὸ τοῦ κ. Λάμπρου πανομοιοτύπως ἐκδεδομένῃ καὶ διὰ τῆς κάτω αὐτῆς σφραγῖδος, ἣν ὁ κ. Λάμπρος περιγράφει κεκυρωμένῃ[1]. Καὶ ταῦτα μὲν καλῶς. Ἀλλ' ὁ κ. Λάμπρος πάλιν φωρᾶται ἐπιλήσμων (;) τῶν περὶ τοῦ μητροπολίτου Παροναξίας τούτου γεγραμμένων ὑφ' ἡμῶν, καίπερ ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὴν σειρὰν τοῦ περιοδικοῦ **Παρνασσοῦ** καὶ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενος. Ἀγαθυνθήτω ὁ σεβαστὸς φίλος ἵν' ἀνελίξῃ τοῦ περιοδικοῦ τούτου πρὸς τῷ ὀγδόῳ τόμῳ, ὃν εἶχεν ὑπ'

1. Αἱ τρεῖς ἐπὶ τῆς ὑπογραφῆς γραμμαὶ εἶναι τοῦ δευτέρου κατόχου τοῦ βιβλίου, τῇ αὐτῇ μελάνῃ.

ὄψιν γράφων τὸ περὶ τοῦ Νεοφύτου **πλῆρες ἀνακριβειῶν** σημείωμα, καὶ τὸν **ἕνατον,** ἵνα ἰδίοις ὄμμασι παρατηρήσῃ τίνας καὶ ὁποίας πληροφορίας περὶ τοῦ Παροναξίας τούτου ἡμεῖς μετεδώκαμεν ἄλλοτε ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν ἵνα καὶ τὴν ἄγνοιαν αὐτοῦ, προσποιητὴν καθ' ἡμᾶς, διασκεδάσῃ καὶ τοὺς ἀδαεῖς δαήμονας καταστήσῃ καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν ἐξ ἡμῶν προσερχομένην.

Ἐν πρώτοις περιγραφὴν τῆς ἀποτετυπωμένης ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι** (σελ. 501 ἔτους Β΄.) σφραγῖδος τοῦ ἀειμνήστου Παροναξίας ἔπρεπεν ἵν' ἀναγνώσῃ ὁ σοφὸς κ. Λάμπρος ἐν σελ. 36 τοῦ **Ψόγου Νικοτιανῆς**[1]. Ἡ περιγραφὴ ὀφείλεται εἰς τὸν κάλαμον τοῦ μακαρίτου Σοφοκλέους τοῦ ἐξ Οἰκονόμων τοῦ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν **Ψόγον** γράψαντος, ταύτην δ' ἔπρεπεν ὁ κ. Λάμπρος ἵν' ἀντιγράψῃ πρὸς ἔκδοσιν ἢ τοὐλάχιστον ἱὰ μνημονεύσῃ. Ἀλλ' **ἣ** ἠγνόησε καὶ τὴν περιγραφὴν ταύτῃ **ἣ** ἀπέκρυψε τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, **ἣ** ἐθεώρησε περιττὴν τὴν δημοσίευσιν, ἀφ' οὗ ἐτέθη ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἀναγνώστου τὸ πανομοιότυπον ἀποτύπωμα. Tertio

1. **Νικολάου Ἀλ. Μαυροκορδάτου· Ψόγος Νικοτιανῆς . . . μετ' εἰσαγωγικῆς παρεκβατικῆς ἐπιστολῆς Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐν Βενετίᾳ ὠδος.'**

non datur. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην περιττὴ πᾶσα καὶ τῶν νομισμάτων περιγραφὴ ὑπαρχόντων ἀποτυπωμάτων αὐτῶν ἐν ἰδίοις πίναξι. Νέον δόγμα ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιστήμῃ, ὅπερ μεταδοθήσεται! καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις.

Ἀλλ' ἀφ' οὗ **ἠγνόησεν ἣ ἐλησμόνησε** τά τε ἀρχαιότερα καὶ τὰ ἡμέτερα δημοσιεύματα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δὲν ἔπρεπεν ἵνα ἐνθυμηθῇ ὅτι καὶ ὁ ἐν Πετρουπόλει ὁμογενὴς καθηγητὴς κ. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεὺς δημοσιεύων κατὰ τὸ 1892 ἐν τῷ **Ἀρχαιολογικῷ Παραρτήματι** τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ **Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου** λαμπρὰν περιγραφὴν τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Συλλόγου ἀποκειμένων χειρογράφων τόμων λέγει ὅτι τὸ ὑπ'ἀρ. 8 χαρτῷον τεῦχος ἀνῆκε τῷ Παροναξίας Νεοφύτῳ ἅτε ὑπογεγραμμένον καὶ ἐσφραγισμένον ὑπ' αὐτοῦ[1]; Ἀλλὰ ταῦτα Constantinopolitana sunt non leguntur.

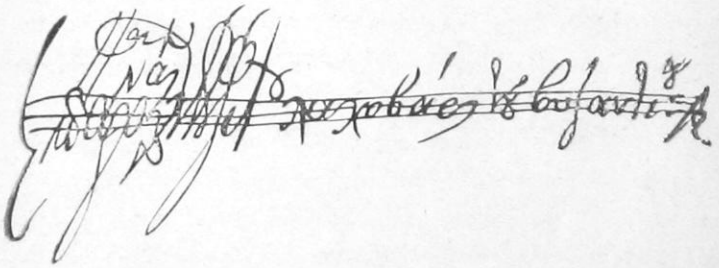

1. Παράρτ. τοῦ Κ—ΚΒ τόμου 1892 σ. 79—80.

Ταῦτα, εἰ καὶ πάρεργα, τοῖς φιλομαθέσιν οὐχὶ ἄκομψα, μόνον ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἐλλογίμου συντάκτου τοῦ **Ἀγῶνος** κ. Λαμπρίδου θὰ φανῶσιν «ἀηδῆ» ἢ τὸ **πολύ πολὺ τυπογραφίας παροράματα**! Nicht wahr?

Ἐν δευτέροις ἀνασκοποῦμεν ἐνταῦθα μετὰ μιᾶς μόνον προσθήκης καὶ μιᾶς μόνον διορθώσεως ἐκ τυπογραφικῆς παραδρομῆς προελθούσης ἐν ὀλίγοις τὰ περὶ τοῦ **Παροναξίας Νεοφύτου**, πρὸς γνῶσιν τῶν πολλῶν, ἀφοῦ οὐδεὶς ἠθέλησεν ἕτερος ἵνα εἰς τὴν μνήμην τοῦ κ. Λάμπρου ὑποβάλῃ ταῦτα.

α΄) Ὁ ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος παντὸς Αἰγαίου πελάγους Παροναξίας Νεόφυτος, ὁ ἐπιλεγόμενος **Λαχοβάρης**, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὑπογράφεται, ἦτο Κωνσταντινουπολίτης, ἦτο ἐγγράμματος, προήχθη εἰς δευτερεύοντα ἐπὶ Σαμουὴλ τοῦ Χανδζερῆ τῷ Νοεμβ. τοῦ 1773 (β΄ πατριαρχία) τῷ δὲ Φεβρουαρίῳ τοῦ 1780 ἐπὶ Σωφρονίου τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἐξελέγη μητροπολίτης Παροναξίας εἰς διαδοχὴν τοῦ τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος **Ἀνθίμου**.

β΄) Ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ Γ΄ τόμου τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ κ. Σάθα (σελ. ξθ΄) λέγεται ὅτι μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐνοριακῆς Σχολῆς τῆς Παναγίας (νῦν Ζωγραφείου) ὑπῆρχε συλλογὴ

συνοδικῶν ἐγκυκλίων πρὸς τὸν Παροναξίας Νεόφυτον τὸν Λαχοβάρην Βυζάντιον μεταξὺ τοῦ 1788 – 1801, ἀφορῶσα εἰς τὴν εἰρήνευσιν «τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἐνοχλουμένων ὑπὸ ξένων πρακτόρων». Τίς ἡ Συλλογή, ἐὰν διασώζηται δὲν ἔχομεν καιρὸν ἵνα ἐξετάσωμεν· ἄλλοις μελέτω.

γ΄) Ὅτι ὁ Νεόφυτος ᾠκοδομήσατο τὸν ἐν Νάξῳ μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

δ΄) Ὅτι καὶ περὶ Σχολῆς ἐν Νάξῳ ἐφρόντισε καὶ περὶ ἐξασφαλίσεως αὐτῆς τῇ βοηθείᾳ καὶ προστασίᾳ τοῦ διερμηνέως εἶτα δὲ αὐθέντου Νικολάου Π. Μαυρογένους, περὶ οὗ ὅρα τὰ ἐν Παρνασσοῦ (τόμ. Ι΄.) ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Ζερλέντη δεδημοσιευμένα.

ε΄) Ὅτι τοῦ Νεοφύτου ἀποθανόντος διάδοχος ἀνεδείχθη τῷ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1811 ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ζητουνίου **Ἱερόθεος**, ὅστις

στ΄) παραιτεῖται τῷ 1820 καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκλέγεται ὁ Βοντίτσης **Ἱερόθεος**[1].

Τὸ συμπέρασμα εἶναι πάλιν ὅτι ὁ κ. Λάμπρος ὁ τρεφόμενος ἐκ τοιούτων ἐργασιῶν **ἢ** ἀγνοεῖ

---

1. τῷ Φεβρουαρίῳ. Ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ἐγκαθίσταται ὁ **Ἱερόθεος** Παροναξίας δημοσιεύεται, ἐὰν καλῶς ἄλλοτε ἐτάξαμεν τὴν οἰκείαν σημείωσιν, ἐν σελ. 100 τοῦ περὶ Γρηγορίου Ε΄ βιβλίου τοῦ Ἀγγελοπούλου.

Περὶ **Παροναξίας** ὅρα καὶ τὰ ἐν **Παρνασσῷ** Σημειώματα ἡμῶν καὶ ἐν **Ἑλληνικοῦ Φιλ. Συλλόγου** τομ. ΚΗ΄.

τὰ ὑπ' ἄλλων γεγραμμένα, **ἢ** ἀποκρύπτει, διὰ δὲ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἡγουμένων σημειωμάτων μανθάνει ὅτι ἠθέλησε ἵν' ἀγνοῇ ἢ ἠγνόει περιεσπασμένος περὶ πολλὰς διακονίας. Tertio non datur. Ἀπορίας ἄξιον πράγματι εἶναι πῶς ἔχων τὸ περιοδικὸν τοῦ **Παρνασσοῦ** ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ καὶ ἀνελίττων τὸν Η΄ τόμον αὐτοῦ ἐλησμόνησε τὰ ἐν τῷ Θ΄ καὶ τῷ Ι΄ γεγραμμένα, δι' ὧν θ' ἀπέφευγεν ἵνα συστήσῃ τὰ παλαιὰ ὡς νέα εὑρήματα τοῖς ἐν Εὐρώπῃ παλαιοῖς καὶ νέοις φίλοις αὐτοῦ.

Αἱ ἄνωθι σημειώσεις νομίζομεν εἶναι πλέον ἢ ἐπαρκεῖς ἵνα μὴ δυνηθῇ ὁ κ. Λ. νὰ ἐπαναλάβῃ πάλιν ὅτι «ἄγνωστον αὐτῷ ἦτο ἂν ἔτι κατεῖχε τὸν θρόνον Παροναξίας, ἢ ἀρχιεράτευεν ἀλλαχοῦ ἢ ἐὰν ἦτο ἐκπτωτος κλ. ὁ Νεόφυτος. Ἔχει τι ἀντειπεῖν; ἢ καὶ τοῦτο εἶναι παρόραμα; Tertio non datur. Ἐνταῦθα προστεθείσθω ὅτι τὸ ἐν **Ψόγῳ Νικοτιανῆς** σελ. 30 ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σ. Οἰκονόμου μνημονευόμενον χειρόγραφον περιέχον τὴν Βιογραφίαν Εὐγενίου Γιανούλη τοῦ Αἰτωλοῦ μετ' ἐπιστολῶν ἀνεκδότων τοῦ Πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ **ἀνῆκον δὲ τῷ Παροναξίας τούτῳ, τῷ Νεοφύτῳ**, ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς, τῆς ὁποίας τῶν χειρογράφων Κατάλογον συντάσσει ἀπὸ ἔτους ὁ κ. Λάμπρος καὶ δημοσιεύει, ὅτι

δὲ τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτου Χαλκηδόνος Γερασίμου ἐδωρήσατο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς ὁ κ. Γεδεών.

§ 18.

Ἀλλ' **ἐκεῖνο** τὸ ὁποῖον σαφῶς μηνύει τὸ ἐγωϊστικὸν πνεῦμα, ὑφ' οὗ διαπνέεται ὁ κ. Λ. οὐχὶ μόνον λέγων ἢ γράφων ἀλλὰ καὶ συζητῶν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἶναι τόδε.

Ἐν τῷ **Διεθνεῖ Ἀρχαιολ. Συνεδρίῳ** τῷ ἐν Ἀθήναις συγκληθέντι λόγου συμπεσόντος περὶ βυζαντιακῶν ἐργασιῶν, περὶ συστάσεως ἐπιτροπείας διεθνοῦς πρὸς ἐξέτασιν καὶ συλλογὴν . . . . πολλῶν, σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὴν βυζαντιακὴν τέχνην καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, ἐγκρίνεται πρὸς παρασκευὴν τῆς ζητηθείσης ἐργασίας ἡ σύστασις ἐπιτροπείας, ἧς μέλη ὁρίζονται οἱ κκ. Schlumberger καὶ Millet, Ouspenski καὶ Kondakoff, ὁ Ramsay καὶ ἄλλοι, γραμματεὺς δὲ ΔΙ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ὁ κ. Λάμπρος. Ὅλοι οἱ ἀκούσαντες τὸν νέον τοῦτον διορισμὸν δίκαιον ἄλλως — ἐξεπλάγημεν, ἰδιαιτέρως ὅμως ἡμεῖς, οἵτινες γινώσκομεν, εἰ καὶ νεώτεροι, τὸ μέγεθος τῆς ἐργασίας καὶ τὰς πολυειδεῖς ἐν τῇ διαπτύξει τῆς ἐργασίας ἀτραπούς, ὁμολογοῦμεν δὲ δημοσίᾳ καὶ δὲν ἀποκρύπτομεν ὅτι ἐνύγημεν πως ἐπὶ τῇ συμπεριφορᾷ

τοῦ κ. Λ. πρὸς τοὺς ἐν Κων]πόλει λογίους. Ὁ κ. Λ. φαίνεται τελευταῖον ἐκ τε τῆς ἀσυδοσίας, μεθ' ἧς ἀφέθη ἵνα ἐργάζηται δὲν Ἀθήναις, τῶν πάντων ἐφαπτόμενος ἐμεθύσθη. Δὲν ἔπρεπε μετὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἐν ταῖς πρὸς τοὺς συνέδρους εὐχαριστίαις ἵνα ὑπομνήσῃ ἀβρότητος ἕνεκεν ὅτι τὸ ἔργον τῆς τε ἐπιτροπείας καὶ αὐτοῦ ὑποβοηθήσουσι πάντως καὶ δύο τρεῖς ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλων λογίων, ὧν τὰ ὀνόματα ἐὰν μὴ ἦσαν **ἀρίγνωτα** τοῖς συνέδροις δὲν ἦσαν ὅμως καὶ **ἄγνωστα;** Σιγῶμεν, ἀφίνομεν δὲ εἰς τὸν κ. Λ. ἵνα θέσῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας ἢ ἐπὶ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ συνομολογήσει δὲ ὅτι ἐν τῇ μέθῃ τῶν προσφωνήσεων καὶ ἀντιφωνήσεων ἠδίκησεν ἡμᾶς καὶ τῶν δοχῶν μὴ δυνηθέντας ἵνα παραστῶμεν ἐν Ἀθήναις. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα τινὲς τῶν διὰ Κωνσταντινουπόλεως διελθόντων ξένων ἡμᾶς **καὶ** ἐκ τοῦ ἐγγὺς γνωρίσαντες καὶ ἐκ τῆς μεθ' ἡμῶν ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν τὰς γνώσεις ἡμῶν καὶ τὴν πεῖραν ἀλλὰ καὶ τὴν θέσιν **τὴν πολύτροπον διαγνόντες εὑρέθησαν ἐν ἀπορίᾳ ἐπὶ** τῷ ἀδικήματι τούτῳ, τούτων δέ τις ὁ κ. Στρυγόφσκης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Γρὰτς, ἔσπευσεν ἀμέσως ἐν τῷ **Βυζαντιακῷ Περιοδικῷ** τοῦ κ. Krumbacher (1905, σ. 750) ἐκτιθεὶς τὰ γενόμενα ἐν τῷ **Βυζαντιακῷ τμήματι**

τοῦ Συνεδρίου ἵνα προσθέσῃ μετὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ κ. Λ. ὡς γραμματέως καὶ τάδε: Es hätte vielleicht empfohlen, als zwœlftes Mitglied noch einen Vertreter der Gelehrten Gemeinde in K/pel, etwa Mordtmann, Mystakidis oder Gedeon in das Komite aufzunehmen.

Πᾶσι τοῖς μεθ' ἡμῶν κατὰ τύχην ἐλθοῦσιν εἰς λόγου κοινωνίαν ἐφάνη τὸ πρᾶγμα περίεργον καὶ ἄπορον· ἡμεῖς ὅμως δὲν κατεδέχθημεν ἵνα ὑποδείξωμεν ὅτι ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τοῦ κ. Λ. ἀπὸ ἐτῶν χρονολογεῖται, ὅτι δὲ ἀπὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν εἰς τὸ κορύφωμα ἐξίκετο, ὅτι ὁ κ. Λ. ἐπεζήτησεν ἐπιτηδείως καὶ συνεκέντρωσεν εἰς αὐτὸν καὶ μόνον πάντα πόρον πανταχοῦ οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις ἀλλ' ἄλλοτε ἐν Παρισίοις νῦν δὲ ἐν Μονάχῳ ὥστε διὰ πάντα τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ ταξείδια πρὸς συλλογὴν ὕλης ἵνα πληρώνηται **κολακεύων** νῦν τὸν κ. Krumbacher ἵνα λάβῃ αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μερίδα τοῦ λέοντος καὶ ἐκ τῶν κληροδοτημάτων τοῦ Θερειανοῦ: Πρὸς Θεοῦ, διατί δὲν ἐδόθη καὶ ψυχίον τι ἐκ τῶν τῆς τραπέζης τοῦ Θερειανοῦ καὶ εἰς ἄλλον λόγιον, ὅστις περιερχόμενος τὰς βιβλιοθήκας ἵνα φροντίσῃ περὶ συλλογῆς ὕλης ὡρισμένου κύκλου· διατὶ δὲν ἐδόθη τῷ καθηγητῇ κ. Παπαδοπούλῳ τῷ Κεραμεῖ ἀνδρὶ δοκίμῳ

πάνυ καὶ εἰδικωτάτῳ, διατὶ δὲν ἐδόθη τῷ χρονογράφῳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας κ. Γεδεὼν ἢ τῷ κ. Παπαγεωργίου ἢ ἄλλῳ τινὶ, ἔστω καὶ ἡμῖν, ἐνδεδειγμένοις πάσιν ἐπὶ τοιαύταις ἐργασίαις, ἀλλὰ μόνῳ τῷ Λ. καὶ ἄλλῳ τινὶ ἢ ξένῳ τινί; Πταίομεν ἡμεῖς, οἵτινες τὰ πάντα παρέχομεν αὐτοῖς καὶ ὁδηγίας καὶ ξενίαν καὶ βιβλιοθηκῶν πρόσοδον ἐλευθέραν, ἀνδράσι τὴν ἡμετέραν εὐγένειαν καὶ μεγαθυμίαν ἐν πολλοῖς ἀδυναμίαν ἢ ὑποχρέωσιν οἰομένοις. Ὁμολογοῦμεν τοῦτο ἀπροκαλύπτως. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ξένων πρὸς ἀντιγραφὴν ἢ περισυλλογὴν ὕλης, ἔχομεν ἀνάγκην ἵνα ἐξαναγκάσωμεν τοὺς δοκησισόφους καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν κινουμένους ξένους ἵνα σεβασθῶσιν ἡμᾶς καὶ τὴν ἐργασίαν ἡμῶν ΕΠΙ ΟΡΟΙΣ, ἐν ἀνάγκῃ μόνον ἀνοίγοντες αὐτοῖς τοὺς πολυξενωτάτους βωμοὺς ἡμῶν καὶ τὰς ὁδοὺς τὰς ἀγούσας εἰς τὰς ἡμετέρας τῆς Ἀνατολῆς βιβλιοθήκας χάριν τῆς ἐπιστήμης, ἣν ἐπίσης, εἰ καὶ ἐν σμικρῷ, ἀντιπροσωπεύομεν. Ἐφιστῶμεν μάλιστα ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὴν προσοχὴν τῶν εὐσεβῶν τοῦ Ἁγιωνύμου Ὄρους μοναχῶν καὶ παρακαλοῦμεν αὐτοὺς ἵνα ρίψωσι βλέμμα ἐπὶ τοῦ προλόγου τοῦ εἰς τὸν Βον τόμον τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων προτεταγμένου ὑπὸ τοῦ κ. Λ. Ὁ κ. Λ. «μυρίας ὁμολογεῖ χάριτας τῷ ἀγαθωτάτῳ βιβλιοφύλακι πατρὶ Ματθαίῳ

τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος» οὐχὶ δὲ τοῖς ἄλλοις (ἔλλησι) μοναχοῖς «**οἵτινες τοὺς ἰδίους θησαυροὺς διὰ τῶν ἰδίων γνώσεων προτιμῶσιν ἀναδεῖξαι καὶ ἐμφανεῖς τῇ ἐπιστήμῃ μεταδοῦναι. Φθόνος οὐδεὶς**» Ἀλλ' ἆραγε νομίζει ὁ κ. Λάμπρος ὅτι δὲν ὑπάρχουσι μοναχοὶ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει δυνάμενοι τὸ πολύμοχθον μὲν ἀλλ' ἐπὶ τέλους **μηχανικὸν** ἔργον αὐτοῦ ἵνα συνεχίσωσιν ἀρκεῖ ἵνα δοθῇ αὐτοῖς τὸ χρῆμα πρὸς ἔκδοσιν, ὥστε αὐτοὶ νὰ μὴ ἀγοράζωσι καὶ **Καταλόγους** τῶν ἰδίων αὐτῶν πόνων καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν φιλοξενίας, δι' ἣν οὐκ ὀλίγα παρὰ τῶν ξένων ἤκουσαν; Εἶναι ταῦτα ἀληθῆ ἢ οὐχί; **Τίς ὅμως πταίει; ἄνευ περιστροφῶν λέγομεν, ἡμεῖς, καὶ πάλιν ἡμεῖς.** Δὲν καθυβρίζονται οἱ εὐσεβεῖς καὶ φιλόξενοι μοναχοὶ διὰ τῆς φράσεως τοῦ κ. Λ. «τῷ εἰλικρινεῖ τούτῳ τῶν γραμμάτων φίλῳ» δῆλα δὴ τῷ πατρὶ Ματθαίῳ, καὶ δὲν θεωροῦνται οἱ ὁμογενεῖς ἀνειλικρινεῖς; Ναὶ ἢ οὔ; Ταῦτα δὲ ἀκούομεν οὐ μόνον παρ' ἑνίων ἀχαρίστων ξένων, εὐτυχῶς ὀλίγων, ἀλλὰ καὶ παρ' ὁμογενῶν περιωπῆς τοῦ κ. Λάμπρου[1].

(1). Ὅρα ἐν Byzant: Zeitsch: 1907, σ. 216 ὅπου καὶ περὶ «malveillance vexatoire de quelques πανσιολογιώτατοι διὰ τοὺς Σιναΐτας» λόγος γίνεται.

Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἐργαζόμεθα. Ἐργάζεται ὁ κ. Οὐσπένσκης ἀντερεῖ ἡμῖν ὁ κ. Λάμπρος καὶ Σα. Ἀλλ' ὁ εὐγενὴς μεσαιωνοδίφης ἑαυτῷ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν σκοπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ ἔθηκε, περὶ οὐδενὸς δὲ ἄλλου φροντίζει, ὑπαρχούσης αὐτῷ ἐλευθερίας κινήσεως καὶ χρήματος ἀφθόνου. Δότε ἡμῖν πᾶ στῶμεν καὶ ὄψεσθε. Ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα ὑφιστάμεθα ἐν ταῖς μετὰ πόνου καὶ κόπου ἐργατίαις ἡμῶν καὶ ἄλλας πικρίας, ἃς οἱ ἐν Ἀθήναις ἔπρεπεν ἵνα διαγινώσκωσιν, ὡς ἀνωτέρω σαφῶς ὑπεδείξαμεν. Πρὸς ταύταις δὲ καὶ ἄλλο τι ἑτοιμάζοντές τι πρὸς δημοσίευσιν δίδομεν τῷ Ἑλλ. φερ' εἰπεῖν Φιλολογικῷ Συλλόγῳ πρὸς ἔκδοσιν, ἀναμένομεν δὲ τὴν δημοσίευσιν τῆς πραγματείας ἡμῶν δύο καὶ τρία καὶ τέσσαρα ἔτη· συμπτώσεις δέ τινες δημοσιεύσεως τῶν αὐτῶν που πραγμάτων δίδουσιν ἀφορμὰς εἰς καλοήθη στόματα ἵνα προφέρωνται ὅτι ἡ προτεραιότης ἀνήκει τούτῳ ἢ ἐκείνῳ, διότι ὁ «οὗτος» ἢ ὁ «ἐκεῖνος» προεξῆλθεν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς δημοσιεύσεως. Ἡμεῖς αὐτοὶ τὸ πάθημα τοῦτο ἐπάθομεν ἐν τῇ δημοσιεύσει τῶν περὶ Θεσσαλονίκης σημειωμάτων[1]. Εὐτυχῶς τὰ σημειώματα ταῦτα οὐχὶ ἐν ὀλίγοις σημείοις

1. Ἡ ἔκδοσις τῶν σημειωμάτων ἡμῶν κοσμεῖται καὶ διὰ πανομοιοτύπων πινάκων **Ἑλλ. Φιλολ. Σύλ.** τ: ΚΖ', 1900.

διαφέρουσιν τῶν τοῦ φίλου κ. Π. Παπαγεωργίου ὥστε ν' ἀποδοθῶσι τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων· ἀλλὰ τῶν λόγων τούτων ἕνεκα συνέχειαν τῶν σημειωμάτων τούτων ἀνεστείλαμεν οὐδὲ πρὸς τὰ συνεκδεδομένα καὶ τὰ ἄλλα ἐκδεδομένα παρεβάλομεν, ὃ δὲ χεῖρον νῦν καὶ τὰ περὶ **Μετεώρων** ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Συλλόγου ὑπεσχημένα ἐπίσης ἀπεσύραμεν, διότι ὁ κ. Λάμπρος ἅμα ἰδὼν τὴν ὑπόσχεσιν ἡμῶν ἔσπευσεν καὶ αὐτὰ ἐν μέρει ἵνα παραλάβῃ ἐν τῷ **Ἑλληνομνήμονι** αὐτοῦ ὅπως ἔχῃ τὴν προτεραιότητα· πολλὰ δὲ τῶν ἡμετέρων σημειωμάτων ἦσαν ἐκ τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης εἰλημμένα. Τοιαῦτά τινα παθήματα οἱ ἐν Κ]πόλει λόγιοι ὑφίστανται.

Ἄλλως ἤδη κατὰ τὸ 1895 γράφοντες ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» περὶ τῆς ἐκδόσεως **τοῦ Βυζαντιακοῦ Δελτίου** τοῦ κ. Krumbacher ἐδικαιολογοῦμεν τοὺς ἐνταῦθα λογίους καὶ τὴν μὴ συμμετοχὴν αὐτῶν ἐν τῇ συντάξει τοῦ περιοδικοῦ εἰς οὗ τὰ φύλλα καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ δύνανται ἵνα ἐκδίδωνται αἱ μελέται αὐτῶν, ἐλέγομεν δὲ τάδε:

«Οἱ ἐνταῦθα λόγιοι δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσι διότι, ὡς θέλουσι
» δὲν δύνανται νὰ ἐργασθῶσιν ἄτε στερούμενοι τῶν ἐν Εὐρώπῃ εὐκο-
» λιῶν καὶ δὴ καὶ Δ. Βιβλιοθήκης, εἰς ἣν ν' ἀνατρέχωσιν — ἡ τοῦ Ἑλ-
» ληνικοῦ Φιλ. Συλλόγου ἀνεπαρκὴς καὶ ἐλλιπὴς — τὰ δὲ μέσα, ἅτινα

» αὐτοὶ οὗτοι διατιθέασιν εἰς ἀγορὰν βιβλίων καὶ ἄλλων βοηθημάτων
» εἶναι ἀνεπαρκέστατα· γράφοντες δὲ ἐκτίθενται εἰς τὰς κρίσεις τῶν
» ἐν Εἰρήνῃ, κρίσεις πολλάκις μὴ δικαίας καὶ ex cathedra ἐκφε-
» ρομένας· ἀγνοοῦσιν φαίνεται οἱ σοφοὶ οὗτοι ἢ δὲν θέλουσι νὰ ἐννοή-
» σωσιν (καὶ νῦν, 1906, ὁ κ. Λάμπρος) τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρους,
» ὑφ' οὓς οἱ ἐνταῦθα ἐργάζονται, ὡς ἡμεῖς ἐννοοῦμεν καὶ γινώσκομεν
» τοὺς τρόπους τῆς ἐργασίας αὐτῶν. Παρ' ἡμῖν ἐλλιπόντων τῶν πρὸς
» ἐργασίαν προσφόρων μέσων καὶ τοῦ βοηθοῦντος ταῖς τοιαύταις μελέ-
» ταις μειοῦται φυσικῶς καὶ ἐκνευρίζεται καὶ αὐτὴ ἡ αὐστηρὰ θέλησις
» τῶν ἐννοούντων νὰ ἐργασθῶσι σπουδαίως καὶ ἐπιστημονικῶς».

Ἡμεῖς ὑφιστάμεθα καὶ ἄλλας ἔτι πικρίας· διὰ πολλοὺς λόγους, οὓς ὁ κ. Λάμπρος, ὅου κράτος ἐστὶ μέγιστον, καὶ οἱ λοιποὶ **κινούμενοι** ἐν Ἑλλάδι λόγιοι, εἶχον καθῆκον ἵνα μὴ ἀγνοῶσιν, ἀδυνατοῦμεν ἵνα προβαίνωμεν εἰς δημοσιεύσεις, ἑτοιμάζοντες δέ τινα πραγματείαν ἀναμένομεν τὸν κατάλληλον καιρὸν πρὸς τοῦτο. Παραδείγματα ἐξ ἡμῶν αὐτῶν φανερώτατα δύο εἰσάγομεν πρὸς πίστωσιν· πρῶτον τὴν περὶ Μετεώρων δημοσίευσιν, ἥτις νῦν μικρὰν σπουδαιότητα ἔχει μετὰ τὰς δημοσιεύσεις τοῦ κ. Λ. καίτοι ἐδόθη πρὸ 6 ἐτῶν, ἐνεῖχε δὲ καὶ ἔγγραφα ἀρχαιότερα τῶν δημοσιευθέντων καὶ σημειώσεις πλείονας τῶν εἰς φῶς δημοσιευθεισῶν· δεύτερον τὴν εὑρεῖαν ἐπιστημονικὴν πραγματείαν περὶ τῶν βυζαντιακῶν σπουδῶν, ἣν κατ' ἀνωτέραν ἐντολὴν ἀπηγγείλαμεν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου ἐπὶ τῇ 30ετηρίδι τοῦ

κ. Γεδεὼν, ἐπικροτηθεῖσαν γενικῶς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν παρόντων ξένων, οὓς ἴσως ἔν τισι καὶ ἐπικράναμεν, ξένων ἀγνώστων ἡμῖν ἀλλ' ἐπαϊόντων, οἵτινες πολλῷ εὐγενέστεροι καὶ σημειώσεις κρατοῦντες τὴν μετεπιοῦσαν τῆς ἑορτῆς ἐδημοσίευσαν ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐκδιδομένῃ Stamboul (22 Ὀκτωβρίου 1901) ἀνάλυσιν τῆς ἀπαγγελθείσης πραγματείας· ἐτίμων αὐτὴν διὰ πολλῶν **ὑπερβολικῶν** ἴσως ἐπαίνων, ἐκάλουν αὐτὴν ἀπολαυστικὴν ἡδείαν τὴν δ' ἡμέραν, μετ' εὐχαριστήσεως, une apothéose de Byzance· Καὶ ἕνεκα τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ πανηγυρικοῦ τεύχους ἐπέρχεται ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ δημοσίευσις τοῦ εἰσιτηρίου εἰς τὴν **Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου** λόγου τοῦ κ. Diehl, ἀπαγγελθέντος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων (1900, Leroux), ἥτις ἔν τισι ἐλαττοῖ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἡμετέρας ἐπὶ τῇ πανηγύρει πραγματείας. Καὶ ἄλλας τοιαύτας συμπτώσεις ἔχομεν, περὶ ὧν οὐ τοῦ παρόντος. **Καὶ ἄλλη σύμπτωσις**, δι' ἣν ἐπικαλούμεθα τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου κ. Δ. Οἰκονομίδου. Ταττόμενοι εἰς τὴν χορείαν **τῶν Κοντιδέων** καὶ τοῖς διδάγμασι καὶ ἑρμηνείαις τοῦ πολλοῦ διδασκάλου ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς ἕδρας καὶ μετέπειτα παρακολουθοῦντες συνηγάγομεν ἄλλοτε ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν μελετῶν ἡμῶν

διδάσκοντες πρὸ ἐτῶν τὰ ἑλληνικὰ καὶ γραμματικὰ τρίτης καὶ τετάρτης γυμνασίου καὶ ἡρμολογήσαμεν ἄρθρα, ὧν ἓν περιελάμβανε τὰ ἀπὸ τοῦ **πέτομαι** καὶ **πίπτω** σύνθετα. Περὶ τῆς διατριβῆς ταύτης ἐζητήσαμεν τὴν γνώμην εἰδικωτέρου περὶ τὰς τοιαύτας μελέτας συναδέλφου τοῦ κ. Δ. Οἰκονομίδου. Ἀλλ' ὅτε μετά τινα ἔτη προύκειτο ἵνα τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἐπιλαβώμεθα, ὁ αὐτὸς συνάδελφος ἤγγειλεν ἡμῖν ὅτι ὁ κ. Χαριτωνίδης συνηρμολόγησε βιβλίον χρησιμώτατον τὰ «Ποικίλα Φιλολογικά», ἐνῷ καὶ ταῦτα. Ἐλυπήθημεν, ἀλλὰ καὶ ἐχάρημεν ὅτι ἡ δημοσίευσις προῆλθεν ἐκ τοῦ διδασκάλου ἡμῶν, βεβαίως καλλιτέρα.

Πρὸ δύο δὲ ἢ καὶ τριῶν ἐτῶν ἐγράψαμεν εἴς τινας τῶν ἐν Ἀθήναις συναδέλφων, λόγου συρρέοντος, ὅτι εὐχαρίστως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξιώσεως πλὴν τῆς τῶν ἀντιγραφικῶν παρέχομεν χάριν τῶν φοιτητῶν τῆς φιλολογίας ἰδίως πρὸς δημοσίευσιν ἐν ἰδίοις φυλλαδίοις **Καταλόγους** κατ' ἀλφάβητον ἐκτενεῖς καὶ πλήρεις πολλῶν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κόντου συγγεγραμμένων βιβλίων πρὸ πάντων τοῦ **Λογίου Ἑρμοῦ**, ἐνίων τοῦ μακαρίτου Ἀσωπίου (Σουτσείων, Εἰσαγωγῆς εἰς Πίνδαρον κλ.) τοῦ Ἱερατικοῦ Συνεκδήμου τοῦ μακαρίτου Κοραῆ, ἐπίσης τοῦ Ὀνομαστικοῦ τοῦ Πολυδεύκους (ἔκδ. Βεκκήρου,

1846) οὗ τὸν ὑφιστάμενον καὶ συνεκδεδομένον Κατάλογον ηὐξήσαμεν εἰς τὸ διπλάσιον κλ. κλ. Ἀλλ' οὐκ ἦν φωνή. Γίνεται, ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐκ Βυζαντίου προέρχεται τοιαύτη ἐργασία ὑπομονῆς δυσβαστάκτου; «οἱ γὰρ ἀγεληδὸν περὶ τὴν Μαράσλειον τράπεζαν ζῶντες οὐκ ἐῶσι ἡσυχάζειν τὸ ὄμμα αὐτῶν· τοιαῦται ἐργασίαι οὐ χρυσὸς αὐτοῖς». Ἐπειδὴ δὲ οἱ κόποι ἡμῶν οὗτοι μένουσιν ἄκαρποι, ἐνεθυμούμεθα δὲ τίνας δυσκολίας διηρχόμεθα φοιτῶντες τὸ Ε. Πανεπιστήμιον, διεμηνύσαμεν τελευταῖον τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν ταύτην εἰς τὸν κ. Μ. Εὐαγγελίδην, ἀφορμηθέντες ἐκ τοῦ κατ' ἐντολὴν τοῦ κ. Κόντου διαπεμφθέντος ἡμῖν φυλλαδίου «Διορθωτικῶν», ὅπερ ἀπεσπάσθη τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου, περὶ οὗ καὶ κατωτέρω λόγος γίνεται.

Ταῦτα παρεκβατικώτερόν πως. Ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ τῶν Ἀθηναίων διδάγματα.

§ 19.

Ὁ ἀναγινώσκων σελίδα τινὰ τοῦ **Προλόγου** τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Λ. διτόμου ἐκδόσεως τοῦ **Ἀκομινάτου** συλλαμβάνεται ὑπὸ θαυμασμοῦ ἐπὶ τοῖς ἐν αὐτῷ διαβεβαιουμένοις, ἐπὶ τῇ ἐργασίᾳ τῇ **μεθ' ὅσον οἷόν τε πλείστης ἐπιμελείας** γενομένῃ καὶ **μεθ' ὅσον οἷόν τε**

πλείστης ἀσφαλείας διεξαχθείσῃ! Ἀλλὰ παρατηρητικώτερός τις ὢν καὶ ὀλίγον τι τῆς παλαιογραφίας καὶ ἀρχαίας βραχυγραφίας γνώστης εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς ἐργασίας πατῶν ξενίζεται, διαπορεῖται ἐπὶ τῇ παρατόλμῳ τόλμῃ, μεθ' ἧς ὁ κ. Λ. παρίστησι τὸ ἔργον αὐτοῦ ἄμεμπτον, κλασικόν. Καὶ ὅμως τὸ ἔργον τοῦτο κατεδείχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνάξιον λόγου ὡς ἐξεδόθη, καὶ κατεδικάσθη. Ὁ κ. Π. Παπαγεωργίου, ὁ γνωστὸς φιλόλογος, ἐν τῇ **Ἐπικρίσει** τῆς ἐκδόσεως τοῦ Μ. Ἀκομινάτου (σελ. 11) τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Λ· φιλοπονηθείσης[1] γράφει ὅτι «ὁ κ. Λάμπρος ἤνεγκεν εἰς φῶς ἔργον, ὅπερ ἡ σώφρων κριτικὴ καὶ καθῆκον καὶ δύναμιν ἔχει ν' ἀποκηρύξῃ ἀπροκαλύπτως· φθίνοντος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος οἱ φιλολογοῦντες, ἂν σωφρονῶμεν, οὐδαμῶς θὰ ὑπομείνωμεν κινδυνεύματα ἀπειλοῦντα νὰ ἀνατρέψωσιν ἄρδην ἀρχὰς, ἃς ὑγιὴς καὶ κριτικὸς νοῦς μετὰ πολλοῦ πόνου κατώρθωσε νὰ νομοθετήσῃ πρὸς αἰώνιον κῦρος».

Ὁ κ. Λ. οὐδ' ἠγαθύνθη δύο ἢ τρεῖς λέξεις ἵνα προσθέσῃ, δι' ὧν μετριότητά τινα καὶ εὐπρέπειαν πρὸς τόν ἐπιστημονικὸν κόσμον καὶ σεβασμὸν νὰ ὑποδηλώσῃ. Καὶ ἰδοὺ ὁ κύριος

1. Ἀθήναις 1883, σελ. 176, 8ον.

Παπαγεωργίου ὁ τοὺς ἰδίους κώδικας μελετήσας ἀναγκάζεται ἐν αὐτοτελεῖ μακρᾷ μελέτῃ ἵν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ οὕτως ἢ ἄλλως πλημμελῶς ἔχοντα, κακῶς ἀντιγραφέντα ἢ διορθωθέντα ἢ ἑρμηνευθέντα χωρία τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ΥΠΕΡΒΑΙΝΟΤΣΙ **τὰ δισχίλια καὶ πεντακόσια** (2500)!!. Ὁ κ. Λ. φωρᾶται **ἀντιγράφων** πάνυ ἀπροσέκτως, **στίζων** ἀκαταλλήλως, **παραλείπων** λέξεις ὑπαρχούσας ἐν τοῖς χειρογράφοις, **πλάσσων** νέας τινὰς λέξεις ἐκ τῆς μὴ ὀρθῆς τῶν χειρογράφων ἀναγνώσεως καὶ **παρατάσσων** ταύτας ἐν τῷ **Θησαυρῷ** τῶν ἐν τοῖς Λεξικοῖς ἀθησαυρίστων λέξεων, **διαστρέφων** γραφὰς εὖ κειμένας, **προβαίνων** εἰς εἰκασίας ἢ διορθώσεις, αἵτινες ὅμως εἶναι γραφαὶ αὐτούσιοι τῶν χειρογράφων, **παρορῶν** ἢ **διορθῶν** τὰς ὀρθὰς ἀναγνώσεις τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐκδοτῶν, αὐτοῦ τούτου τοῦ Tafel, οὗ αἱ ἐργασίαι μέχρι σήμερον, δι' ἡμᾶς τοὐλάχιστον καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους, εἶναι σεβασταὶ καὶ χρήσιμοι, **μνημονεύων** κατὰ ἑκατοντάδας κοινοτάτων σφαλμάτων περὶ τὸν τονισμὸν, τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν γραφὴν τῶν φωνηέντων ἢ τῶν διφθόγγων, τὴν ἔγκλισιν, σφαλμάτων οὐδεμίαν σημασίαν διὰ τὴν κριτικὴν ἐχόντων.

Ὁ κ. Λ. ἀποδεικνύεται ἀδαὴς τῆς παλαιογραφίας, ἀδαὴς δὲ καὶ τῆς μεθόδου τοῦ εὑρίσκειν

τὰς καταλλήλους ῥήσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἣν φαίνεται σπανιώτατα παρ' ἑαυτῷ ἔσχεν, ἅτε **ἐμμελετῶν** ἐπὶ μακρὸν τῇ θύραθεν βυζαντιακῇ φιλολογίᾳ. Λυπούμεθα εἰλικρινῶς ἐπὶ τῇ πράγματι· ὁ βουλόμενος παραπέμπεται εἰς τὸ βιβλίον τῆς **Ἐπικρίσεως** τοῦ κ. Παπαγεωργίου ἔχων ἐν χερσὶ καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀκομινάτου.

Ὁ κ. Λάμπρος ἠγνόει ὅτι τοῦ Ἀκομινάτου οἱ λόγοι «τῆς ὁδμῆς ἀποπνέουσι τοῦ Γραφικοῦ ἀγροῦ τοῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησε Κύριος . . . [1]» καὶ ἔπρεπε δ' ἵνα ἐγκαρτερήσῃ ἐν τῇ εὑρέσει τῶν γραφικῶν ῥήσεων, δι' ὧν συνυφάνθησαν τὰ τοῦ Ἀκομινάτου ἔργα. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν λόγων ἡμῶν καὶ **«πρὸς ἐπίδειξιν τῶν ἀγώνων** (οὕτω), οὓς ὁ κ. Λ. κατέβαλε διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀκομινάτου, περιοριζόμεθα παρατιθέμενοι ἓν ἢ δύο παραδείγματα ἵνα ὁ ἀναγινώσκων τὰς ἄνω γραμμὰς μὴ κατηγορήσῃ πως ἡμῶν ἐπὶ παραμορφώσει, ἡμῶν, πολλὰ μάλιστα ἀποσιωπώντων.

1. **Ὥρα Βασιλ. Γεωργιάδου** (νῦν μητροπολίτου Ἀγχιάλου, ζῶντος) Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ **Γεωργίου** Βούρτζου μητροπολιτῶν Ἀθηνῶν **Λόγοι**, νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενοι, Ἀθήναις, 1882 σ. ζ'. **Ὥρα** προσέτι τὰς **συγχύσεις** τοῦ κ. Λάμπρου καὶ περὶ ἱστορικῶν γεγονότων αὐτόθι ἐν σελ. ιϛ', ἐξ ὧν ἐδημιουργεῖτο περὶ τὴν Κ]πολιν, φάραγγας καὶ λόχμας καὶ κρημνῶν ἀποτομίας καὶ . . . .

Ἐν Α', 270 τοῦ Ἀκομινάτου φέρεται «τὰ μὲν γὰρ λοιπὰ τῆς ἐπιστήμης ἐμβριθῆ καὶ στρυφνὰ διὰ τοῦ ἄλγους εἰς μετάμελον ἐπανάγοντα καὶ καυτῆρας ἢ τομέας ἢ πικροποσίας ἢ **καὶ ρητίνην τὴν ἐν γάλακτι** χαίρειν . . . . . Ὁ κ. Λ. ἐν Β', 501 δικαιολογῶν τὴν ἀνάγνωσιν **ρητίνην τὴν ἐν γάλακτι**: γράφει τὰ ἑξῆς κομψὰ: **«πρόκειται περὶ ἰατρικῆς χρήσεως τούτου τοῦ κράματος γνωστοῦ ΠΑΝΤΩΣ ὡς συνήθους παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς».**

Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Παπαγεωργίου[1] καὶ ἄλλος συντάκτης τῆς **Ἐκκλ. Ἀληθείας**[2] διατὶ ὁ κ. Λ. οὔτε ἕνα τοὐλάχιστον μάρτυρα τοῦ νέου τούτου ἰατρικοῦ κράματος προσάγει ἵνα φωτισθῶμεν, ἀφοῦ **«πάντως»** ἡ συνταγὴ ἦτο γνωστή; Ὁ κῶδιξ ἔχει **ρητίνην τὴν ἐν Γαλαάδ** (οὐχὶ **τὴν ἐν γάλακτι**), οὕτω δὲ παλαιογραφικῶς καὶ εὐοδοῦται τὸ χωρίον, πρόκειται δὲ περὶ τοῦ προφητικοῦ χωρίου τοῦ Ἱερεμίου (Η',22), ὅπερ ὁ Ἀκομινᾶτος γράφων εἶχε πάντως κατὰ νοῦν, διότι ὁ λόγος περὶ τῆς Γαλαάδ, χώρας εὐδοκιμούσης ἐπὶ ἰαματικοῖς χόρτοις[3].

1. **Ἐπικρισ.** σ. 66.

2. τομ. Δ'. **Ὥρα** καὶ τὴν ῥῆσιν τὴν ἐν § 1.

3. Πρβλ. καὶ τὰ σχετικὰ παρ' Ἱερεμίᾳ χωρία. ΚΣτ, 11, ΚΗ', 8, ἐν οἷς περὶ ρητίνης καὶ Γαλαάδ, οὐχὶ δὲ περὶ **γάλακτος.**

Ἐπίσης τὸ **Ιν** περισπωμένως ὑπὸ τοῦ κ. Λ. ἐξελήφθη ἄλλως ἐνῷ εἶναι ἁπλούστατα ἡ αἰτιατικὴ τοῦ ὀνόματος **Ἰησοῦς** πρᾶγμα, ὅπερ οἱ ἡμέτεροι μαθηταὶ οἱ μὴ διδάσκοντες ἢ μὴ διδαχθέντες παλαιογραφίαν γινώσκουσιν. Ἰδοὺ τί προέκυψεν ἐν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κ. Λάμπρου. Ἐν σελ. 378 φέρεται.

Ἑστίαν (.....) **ἴν θεῖον ἄνακτα,** ὁ κ. Λάμπρος ἐν Β΄, 658 σημειοῦται περὶ τούτου τὰ ἑξῆς: «πῶς πρέπει ν' ἀναγνωσθῶσι ταῦτα δὲν διαβλέπω· τὸ χωρίον εἶναι πιθανώτατα διεφθαρμένον ἐν τῷ κώδικι». Τὸ χωρίον, φίλε κ. Λ. οὔτε διεφθαρμένον εἶναι, οὔτε ἀδιανόητον· ἁπλούστατα ἀναγνωστέον·

ἑστίαν (.....) ΙΗΣΟΥΝ **θεῖον ἄνακτα.**

Μετὰ τοιαύτην τηλαυγῆ ἔκδοσιν περιττὸν καθ' ἡμᾶς ἦτο ὁ κ. Λάμπρος, ὁ ἐπισκεψάμενος **καὶ** ξένοις ἔτι χρήμασι καὶ ξένοις διδάγμασι τοσαύτας βιβλιοθήκας Εὐρώπης τε καὶ Ἀνατολῆς (ὑπερτεσσαράκοντα), ἵνα ἐπαναλάβῃ ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ Β΄ τόμου τοῦ **Καταλόγου τῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὄρους** (1900) ἐν εἴδει παραπόνου τε καὶ μομφῆς περὶ τῶν Ἁγιορειτῶν πατέρων ὅτι «**τοὺς ἰδίους θησαυροὺς διὰ τῶν ἰδίων γνώσεων προτιμῶσιν ἀναδεῖξαι καὶ ἐμφανεῖς τῇ ἐπιστήμῃ μεταδοῦναι,** φθόνος οὐδείς». Κατὰ πόσον εἶναι

δικαία ἡ πλαγίῳ τῷ τρόπῳ κατὰ τῶν ἡμετέρων μοναχῶν μομφὴ κρινάτω ὁ ἀναγινώσκων τὰ ἄνωθι (πρβλ. σ. 67).

§ 20

Ἀλλ' ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν χειρογράφων ὁ κ. Λάμπρος οὐδὲ αὐτὴν ἀκόμη δύναται ἵνα διακρίνῃ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν δύο γραμμάτων **β** καὶ **κ** ἐν τῇ μικρᾷ γραφῇ, ἐξ οὗ πολλαὶ πλημμελεῖς ἀναγνώσεις συνήθως καὶ εἰς οὐκ ὀλίγας ἐκδόσεις εἰσεχώρησαν ἢ διακρίνων δὲν εὑρίσκει τὸν ὀρθὸν νοῦν τῶν χωρίων. Ὁ μακαρίτης Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡλιοδώρου[1] λέγει: «τὸ γὰρ **β** οἱ ἀντιγραφεῖς σχηματίζοντες πολλάκις κατὰ τὸ υ τῶν Λατίνων, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν παλαιοῖς ἀντιγράφοις, συνέχεαν τῷ **κ**». Ἐξ αὐτοῦ ἔτι τοῦ **Ἀκομινάτου,** ἐκ τῶν **Κερκυραϊκῶν ἀνεκδότων** δυνατὸν ἵνα καταλεχθῶσιν ἱκανὰ παραδείγματα τοιαύτης συγχύσεως ἐν τῇ ἀναγνώσει, δι' ἣν ὁ κ. Λάμπρος δύναται ὁπωσδήποτε ἵνα δικαιολογηθῇ προβαλλόμενος ὅτι καὶ πολλοὶ διάσημοι φιλόλογοι εἰς τὸ αὐτὸ ὑπέπεσον ἁμάρτημα. Ὁ κράτιστος τῶν παρ' Ἕλλησι φιλολόγων, πολυφίλητος δὲ

1. τ. Β΄. σελ. 14, Παρισίοις, ᾳωδ΄. τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ **ἀμετάκλητος, ἀμετάβλητος.**

διδάσκαλος ἡμῶν κ. Κόντος μετετύπωσεν ἤδη ἐν τῇ **Ἀθηνᾷ**[1] πολλὰ ἐν τοῖς **Σωζομένοις** τοῦ Ἀκομινάτου δεόμενα ἐπανορθώσεως μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ **ἐξέκλυσεν** (τ. Α΄ σελ. 187) εἰς **ἐξέβλυσε** καὶ τἀνάπαλιν τὸ **ἐξαποβλύσειας** εἰς, **ἐξαποκλύσειας** (Α΄ 245), διότι παρὰ τοῖς παλαιοῖς λέγεται **ἀποκλύζω** καὶ **ἐκκλύζω**, **ἐξαποκλύζω** δὲ παρ' οὐδενὶ τῶν δοκίμων εὑρέθη, ὡς ἡμεῖς τοὐλάχιστον γινώσκομεν, καθάπερ καὶ τὸ **βλύζω** ἀπαντᾷ μετὰ προθέσεως τὸ δὲ **ἐκβλύζω** μεταβατικῶς τε καὶ ἀμεταβάτως· ὀρθῶς δ' ἄρα ἔχει καὶ λογικῶς βαίνει ἡ τοῦ κ. Κόντου διόρθωσις «θάνατος κατηργήθη καὶ ζωὴ ἐκ τοῦ τάφου **ἐξέβλυσε**» οὐχὶ δ' **ἐξέκλυσεν**, ὡς ἔγραψεν ὁ κ. Λάμπρος[2]. Οὕτω δὲ ἀναγνωστέον καὶ τὰ ἐν ἐκκλησιαστικοῖς χειρογράφοις πλ΄΄, u= πλάγιος τοῦ δευτέρου.

1. τόμ. Α΄ σελ. 327.

2. Τὰ ἀνωτέρω εἴχομεν ἤδη ἐν τῷ τύπῳ, ὅτ' ἐλάβομεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐνθύμιον γλυκύτατον ἐκ μέρους τοῦ πολλοῦ διδασκάλου τὰ «Διορθωτικὰ», ἀνατυπωθέντα ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ε. Πανεπιστημίου ἐν τεύχει ἐκ σελ. 45. Ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ τοῦ τεύχους τούτου γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς συγχύσεως ταύτης τῶν στοιχείων **6** καὶ **κ**, μυρία δ' ἀναφέρονται παραδείγματα καὶ διάφοροι διορθώσεις ἄλλαι. Πρβλ. ἐμΠαθεῖς ἐμΒαθεῖς, ἐκΚαλεῖν ἐκΒαλεῖν.

§ 21

Ἀλλ' ὁ κ. Λ. καὶ ἐν διατριβῇ αὐτοῦ κατα-χωρισθείσῃ ἐν τῇ **Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου** (1888, ἐν Ἀθήναις, σ. 315—337) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Πλουτάρχεια ἀπανθίσματα ἐν κώδικι ἁγιορειτικῷ τῆς μονῆς Διονυσίου» δὲν ἔπαθε ταὐτὰ, ἅπερ καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀκομινάτου; καὶ ταῦτα μετὰ πάροδον εἰκοσαετοῦς πείρας. Αἱ γραφὶ αἱ παραδεδομέναι τῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν κωδίκων, ἃς ἀπορρίπτει, ἀποδείκνυνται ὑπὸ τοῦ κ. **Δημ. Παπαγεωργίου**, μία πρὸς μίαν, ὡς καλῶς κείμεναι καὶ προτιμητέαι τῶν ἐν τῷ ἁγιορειτικῷ κώδικι φερομένων, ἃς προκρίνων ὁ κ. Λάμπρος εἰσηγεῖται! ἵνα εἰσαχθῶσιν εἰς τὸ κείμενον τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ κ. Δημήτριος Παπαγεωργίου πρὸς πίστωσιν τῶν λόγων αὐτοῦ παρατίθησιν τὰ σχετικὰ χωρία ἔκ τε τοῦ ἁγιορειτικοῦ κώδικος καὶ ἐκ τῶν δεδημοσιευμένων (ἔκδ. Dohner) καὶ μετὰ τὴν προσήκουσαν αὐτῶν ἑρμηνείαν καταλήγει εἰς ἀντίθετα συμπεράσματα, πάνυ διάφορα[1] ἢ ὁ κ. Λ.

1. Τὴν πραγματείαν αὐτοῦ ὁ κ. Δημ. Παπαγεωργίου —σύμπτωσις ἐπιθέτων— ἀνακοινωθεῖσαν ἐν τῇ **Ἐπιστημονικῇ Ἑταιρείᾳ Ἀθηνῶν** εἴδομεν ἐν τῇ **Ἀθηνᾷ** κατακεχωρισμένην τ. **Α΄**, σ. 319 καὶ ἑ.

§ 22

α'. Πρὸ εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν ὁ τότε μὲν ἀρχιμανδρίτης καὶ διευθυντὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱερατικῆς σχολῆς νῦν δὲ μητροπολίτης Ἀγχιάλου κ. Βασίλειος εἶχεν ἐκδόσει διὰ τοῦ «**Ἡμερολογίου τῆς Ἀνατολῆς**» μετὰ βραχυτάτου προλόγου «**Δύο ἐπιστολὰς τῶν μεταγενεστέρων βυζαντιακῶν χρόνων**» «ἐκ χειρογράφων τῆς ἐν Βιέννῃ Καισαροβασιλικῆς βιβλιοθήκης[1]. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν δὲ τούτων ἡ πρώτη εἶναι «Νικολάου τοῦ Μεσαρίτου τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Προικονήσου ἄρτι πρώτως ἀποστείλαντι αὐτῷ ἐκ περδίκων ὠὰ» (σ. 181—183), ἡ δὲ δευτέρα «Γρηγορίου μοναχοῦ καὶ καθηγουμένου τῆς ἐν Ὀξείᾳ νήσῳ σεβασμίας μονῆς πρὸς τὴν πορφυρογέννητον κυρίαν Θεοδώραν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πανυπερπρωτοσεβαστοϋπερτάτου δεσπότου τοῦ Ἀνεμᾶ (σ. 184—188). Τὸ **Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς,** διακριθὲν καὶ δι' ἐκδόσεως ἀνεκδότων τινῶν, εἶναι γνωστὸν καὶ ἐν τῇ δυσμικῇ Εὐρώπῃ, μάλιστα δὲ παρὰ τοῖς ἡμετέροις λογίοις, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ τοιαῦτα ἐνασχολουμένοις.

1. «Ἡμερολόγιον Ἀνατολῆς» τοῦ 1886 ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ἀθ. Παλαιολόγου, ἐν ΚΠόλει, 1885, σελ. 179—188.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὅλως ἄγνωστον εἰς τοὺς ἄλλους ἦτο, ὁ κ. Σ. Λάμπρος ὁ μετὰ τοσούτου ζήλου ἐνασχολούμενος περὶ τὰ μεσαιωνικὰ τολμῶν δὲ ἵνα καταμέμφηται τούτου ἢ ἐκείνου τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ὡς ἐκδόντος ἐκδεδομένα ἔργα ὡς ἀνέκδοτα, ὤφειλεν ἵνα γινώσκῃ τὴν ἔκδοσιν ταύτην, ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ χρόνον ὑλικὸν ἐπαρκῆ εἶχε πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ βιβλιοθήκας προχείρους, ἐν αἷς καὶ τὸ Ἡμερολόγιον ὑπάρχει. Εἴμεθα δὲ ὑπερβέβαιοι ὅτι ἐὰν ἐγίνωσκε τὴν ἔκδοσιν, περὶ ἧς ὁ λόγος, πάντως δὲν θὰ ἐπέγραφε πραγματείαν τινὰ αὐτοῦ ἐν τῷ «**Νέῳ Ἑλληνομνήμονι**» (Α', 1904, σελ. 412 κ. ἑ.) «Νέος κῶδιξ τοῦ Νικολάου Μεσαρίτου», οὐδὲ θὰ περιελάμβανεν ἐν αὐτῇ τὸ κύριον αὐτῆς μέρος, **ὡς ἐὰν προύκειτο περὶ ἀνεκδότων! ἔργων** Νικολάου τοῦ Μεσαριτου. Διότι καὶ τὴν ἑτέραν αὐτοῦ ἐπιστολὴν «ὡς ἀπὸ προσώπου μοναχοῦ τινος Νεοφύτου» ἐξεδωκεν ὁ αὐτὸς μητροπολίτης Ἀγχιάλου διευθυντὴς ἔτι διατελῶν τῆς ἱερατικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς, ὡς ἐνθυμούμεθα, ὁ δὲ κ. Λ. ὤφειλε καὶ τούτου ἵνα ἔχῃ ἀσφαλῆ γνῶσιν πρὶν ἢ ἐπιγράψῃ τὴν βραχεῖαν ἐκείνην πραγματείαν «Νέος κῶδιξ τοῦ Νικολάου Μεσαρίτου», οἱονεὶ προκαταλαμβάνων διὰ τῆς πομπώδους ἐπιγραφῆς τὸν ἀναγνώστην. Ἡμεῖς δὲ συνιστάντες αὐτῷ πλείονα

περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιμελῆ καὶ εὐσυνείδητον προσοχὴν, ἐπισημειούμεθα ἐνταῦθα καὶ **τρεῖς** διαφόρους ἀναγνώσεις μεταξὺ τοῦ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἀγχιάλου ἐκδοθέντος κειμένου τῆς πρώτης τοῦ Μεσαρίτου ἐπιστολῆς καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ δημοσιεύσεως ἐν τῷ «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» τῆς ἀρχῆς μόνον καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς. Εἶναι δὲ νομίζομεν αἱ διαφοραὶ αὗται προσοχῆς ἄξιαι, μάλιστα αἱ δύο πρῶται, ἤτοι τοῦ **πρώΤΩΣ** ὡς ἔχει ὁ Α΄. ἐκδότης ὁλοκλήρου τῆς ἐπιστολῆς, ἀντὶ τοῦ **πρώΤΩΝ**, ὡς ἀνέγνω ὁ κ. Λ. καὶ ΧΡΙΣΤΟΥ, ὡς μᾶλλον ἀπαιτεῖ ἡ ἔκφρασις, ἀντὶ τοῦ ΘΕΟΥ, ὡς ἀνέγνω ὁ κ. Λ.. Ἐν τέλει δὲ πάντως γραπτέον «ᾗ» δηλ. ἁγιότητι ἀντὶ τοῦ «ᾖ» ὡς ἔχει ὁ κ. Λ.. Ὥστε ἐπιτρέπεται ἡμῖν ἵνα ἐφαρμόσωμεν εἰς τὸν κ. Λάμπρον, τὴν αὐτὴν φράσιν, ἣν αὐτὸς ὁ **νέος**! τοῦ **νέου**(!) κώδικος εὑρέτης λέγει περὶ τοῦ κ. Heisenberg. **Διέλαθε** τὸν κ. Λάμπρον οὐχὶ ἀποκεκρυμμένος κῶδιξ ἔν τινι βιβλιοθήκῃ ἀλλὰ δημοσιεύσεις γνωσταὶ, **ὡς καὶ ἡ κατωτέρω**[1].

1. Ὁ Μεσαρίτης ἦτο μητροπολίτης Ἐφέσου (—1215)· ὅρα καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ ἄρθρον τοῦ κ. Π. τοῦ Κεραμέως ἐν Βυζαντ. χρονικοῖς 1904 σ. 389-391. Περὶ Μεσαρίτου ὁ Kurtz δημοσιεύει ἐν τοῖς **Βυζ. Χρονικοῖς** ἔγγραφα 1906. Δὲν εἴδομεν. Σημ. τοῦ 1907. **Ἴδε Ἐπίμετρον.**

6΄. Ὁ κ. Λ. ὑπέπεσε καὶ εἰς ὅμοιον ἁμάρτημα, ἐφ ᾧ ἄλλους ἐμέμψατο· ἐδημοσίευσε δηλ. καὶ ἄλλα ἐκδεδομένα ὡς ἀνέκδοτα π. χ. πρὸς τοῖς ἤδη ὑποδειχθεῖσι (§ 13—15) καὶ ἐν τῇ Μεταφράσει τῆς Ἱστορίας τοῦ Γρηγοροβίου (Β΄ σ. 753—4) τὴν ἐπιστολὴν Δημητρίου Χαλκοκονδύλη **πρὸς** τὸν Ἰ. Καπνίωνα προεκδεδομένην ὑπὸ τοῦ Legrand (ἐν Bibliogr: Hellén: Β΄, 309). Καὶ ἐν ταύτῃ παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας, ἵνα παραβάλωσι καὶ τὰς **δύο** ἐκδόσεις, ἵνα διαγνωσθῇ ἡ γνῶσις τῆς περὶ τὸ ἀναγινώσκειν ἀρχαῖα χειρόγραφα ἱκανότητος τοῦ διδάσκοντος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὴν Παλαιογραφίαν καθηγητοῦ.

§ 23.

Ἀλλ' ὁ φίλος ἐκδότης τῶν **Σῳζομένων** τοῦ Ἀκομινάτου δείκνυται προφανέστατα ἀγνοῶν ὅτι ὁ ἀττικὸς σοφιστὴς, **ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς λόγοις** εἶναι Ἡρώδης ὁ Ἀττικός[1]. Ὁ κ. Λάμπρος ἐὰν μὴ ἐγνώριζε τοῦτο ἐκ τῆς **Ἱστορίας τῆς Φιλολογίας ἤτοι τῆς Γραμματολογίας,** ὤφειλε «πάντως» —λέξις πεφιλημένη τῷ κ. Λ.

1. Περὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ὅρα ἐν τῷ Λεξικῷ Ἀρχαιολογίας τοῦ μακαρίτου Ραγκαβῆ καὶ τοῦ ἡμετέρου σεβαστοῦ διδασκάλου W. Schmit, Atticismus, τομ. Α΄. σ. 192 καὶ ἑ.

—ἵνα γινώσκῃ τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, οὗ ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν, δεδιδαγμένα καὶ διακατέχῃ καὶ πρόχειρα ἔχῃ. Ἄπορον τῇ ἀληθείᾳ, πῶς ὁ κ. Λάμπρος φιλόλογος ὢν λησμονῶν ὅσα αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀκομινᾶτος διδάσκει καὶ διευκρινεῖ (τ. Β΄ σ. 78) ἄλλ' ἀντ' ἄλλων γράφει ἐν ἄλλῃ σελίδι τοῦ αὐτοῦ τόμου ἄνευ νοῦ καὶ σκέψεως, ἕτερα παρεισάγων ἄνευ ἀνάγκης (πρβλ. σελ. 503). Τί ἂν εἴποι τις; Ἡμεῖς σιγῶμεν. Ὅρα, ἀναγνῶστα, περὶ τούτου **Κόντου** ἐν σελ. 619 τοῦ πρώτου τόμου τῆς **Ἀθηνᾶς** ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «εἰς Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτον».

§ 24.

Καὶ ταῦτα ἀρκετά. Τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κ. Λάμπρος ὁ ἐκδότης τοῦ **Ἀκομινάτου**, τῶν **Κερκυραϊκῶν Ἀνεκδότων**, τῆς **Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος** καὶ τῶν **Καταλόγων** τοιοῦτος ἀποδεικνυόμενος καὶ ἀναδεικνυόμενος δὲν ἔπρεπεν ἵνα ἐπικρίνῃ τὴν ὑπὸ τῶν **κ. Σάθα** καὶ **Λεγρανδίου** ἔκδοσιν τοῦ **Διγενῆ Ἀκρίτα**[1] καὶ κρίνῃ τοὺς ἐκδότας ἐπ' αὐτοῖς τοῖς κρίμασιν, εἰς ἃ αὐτὸς οὗτος κατὰ μυριοστὴν καὶ πλέον

1. Les exploits de Δ. A.... ἐν Παρισίοις 1875, σ. CLII + 299, 8ον.

φορὰν ὑπέπεσεν, ὡς ἄνωθι νομίζομεν, ἀπεδείχθη. **Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε.** Ὁ δὲ περίεργον, ὁ κ. Λ. ἐν τῇ τῶν χειρογράφων μελέτῃ δείκνυται στοργὴν ἰδίαν καὶ τρυφερότητα ἐξαισίαν τρέφων πρὸς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν περὶ τὸν ὀρθὸν τονισμὸν σφαλμάτων καὶ πρὸς τὴν γραφὴν τῶν ἐγκλιτικῶν ἢ ἐγκλινομένων λέξεων, ὡς εἰ ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν χειρογράφων. Παραβαλέτω ὁ βουλόμενος τὰ ἐν τῷ Δ΄. τόμῳ τοῦ **Ἀθηναίου**[1] ὑπ' αὐτοῦ συνηγμένα ἐν τῇ Βιβλιοκρισίᾳ τοι ἄνωθι ἔργου π. χ. **αἰχμαλωτὸν σέ, ζῆν σέ, Θεὸς σοί** ἢ **σοι** καὶ ἑκατοντάδα τοιούτων διορθώσεων καὶ ἀναγνώτω τὰς αὐτόθι κρίσεις τοῦ τότε μὲν τὸν τίτλον διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας, μετέπειτα δὲ τὸν τοῦ καθηγητοῦ τῆς **Γραφογνωσίας** ἐν τῷ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Πανδιδακτηρίῳ ἔχοντος. Ἀλλ' ἀντιτάξει δικαίως ὁ ἀναγνώστης ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ αἱ βιβλιοκρισίαι συνετάχθησαν πρὸ εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἐν καιρῷ νεανικῆς ἡλικίας, τῇ ὁποίᾳ πάντοτε συμβαδίζει ἡ πρὸς ἐπιδεικτίασιν σπουδὴ οὐχὶ δὲ πάντοτε ἡ εὐθυκρισία καὶ ἡ πεῖρα. Καὶ τοῦτο ἔστω· ἀλλ' ὅμως **ὁ Νέος Ἑλληνομνήμων** ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐμφανισθεὶς

1. 1875, σελ. 176.

ἀνὰ τὸν ἐπιστημονικὸν ὁρίζοντα γέγονε **γεγωνυῖα φωνὴ** τῆς τοῦ κ. Λάμπρου περὶ τὴν Ἱστορίαν, τὴν Παλαιογραφίαν καὶ τὴν λοιπὴν σοφίαν δεινότητος.

Καὶ ἀνωτέρω μὲν ἐν οἰκείαις §§ ἀπεδείξαμεν τρανὰ ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι λάθη. Νῦν ἐπὶ ἕτερα τραπῶμεν. Ὁ κ. Λ. ὁ **ὑπερτεσσαράκοντα** βιβλιοθήκας τῆς τε Εὐρώπης καὶ Ἀνατολῆς μετὰ κουστωδίας διδασκάλων καὶ ἀντιγραφέων ἐπισκεψάμενος καὶ ἐν αὐταῖς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐργασθεὶς χάριτι δὲ θείᾳ χιλιάδας χειρογράφων ἵνα παρατηρήσῃ εὐτυχήσας, ἔδει ἐν δακτύλοις ἵνα μετρῇ καὶ κατέχῃ τὰ πάντα, σπανιώτατα δέ, ἅτε ἄνθρωπος σάρκα φορῶν καὶ ἁμαρτίαις ὑποκείμενος, ἵνα παράγηται καὶ τοῦ αὐτοῦ παραπαίῃ. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, νομίζομεν, τὰ τοῦ διαβοήτου Σιμωνίδου παλαιογραφικὰ κατασκευάσματα. Ὁ κ. Λ. πρὸ δύο ἐτῶν ἔτι βασιζόμενος ἐπὶ χειρογράφων τοῦ Σιμωνίδου καὶ ταῦτα ἐκλαβὼν ὡς καθαρὰ νομίσματα καὶ γνήσια συνέρραψε **δύο** διατριβὰς περὶ **ἀνυπάρκτων πραγμάτων**, καὶ **ἀνυπάρκτων κωδίκων**. Ὁ κ. Λάμπρος οὐδέποτε θελήσας ἵνα μετ' ἐπιστασίας τινὸς ἐξετάζων μάθῃ τὰ κατὰ τὸν Σιμωνίδην οὐχὶ τὸν Κεῖον ἀλλὰ τὸν Συμαῖον, ἢ τοὐλάχιστον ἀναγνώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Συμαίου λογίου κ. Χαβιαρᾶ ἀνωνύμως ἐν τῷ **Λεξικῷ**

τῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας Βουτυρᾶ[1], τῷ ἐνταῦθα καὶ οὐχὶ ἐν Ἀθήναις ἐκδεδομένῳ παρενεχθεὶς ἐξέδωκεν ἐν τῷ **Νέῳ Ἑλληνομνήμονι**[2] τεμάχια **ψευδωνύμου πονήματος τοῦ Σιμωνίδου τούτου** πρὸς ἀπόδειξιν (!) ὅτι ὑπῆρξε **Χρονογραφία Θεοδώρου Δαφνοπάτου** καὶ ὅτι ὑπῆρξε καὶ **Θεωνᾶς, χρονογράφος τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος**. Δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὰ νέα ταῦτα ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ Ἱστορίᾳ ἐγχειρήματα τοῦ φίλου κ. Λάμπρου, διότι ἀπολλάττει ἡμᾶς πάσης περαιτέρω ἐπὶ τοῦ πράγματος διατριβῆς ἡ ἐν τῇ Byzant. Zeitschrift τοῦ παρελθόντος ἔτους σοβαρὰ καὶ μεμετρημένη πραγματεία τοῦ ἐν Πετρουπόλει καθηγητοῦ κ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, ὑπὸ τὸν τίτλον **«Ἀνύπαρκτος κῶδιξ Μαρίας βασιλίσσης τοῦ 800 ἔτους»**[3].

Ἀλλ' ἀκριβῶς τύχῃ οὐχὶ ἀγαθῇ ἡ ἐπιγραφὴ

---

1. ἐν λ. «Σιμωνίδης».

2. 1904 σ. 186—990 «Ζητήσεις περὶ Χρονολογίας Θεοδώρου τοῦ Δαφνοπατέως», καὶ 194—202 «Θεωνᾶς ἄγνωστος χρονογράφος τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος». Τὸ τοῦ Σιμωνίδου πόνημα, ἐξ οὗ ἐδανείσθη ὁ κ. Λάμπρος, ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1862, εἶναι δὲ τὸ περὶ Μελισσηνῶν.

3. σ. 260—270. Προσκαλοῦμεν δὲ τὴν προσοχὴν τῶν φίλων ἀναγνωστῶν ἐπὶ τῶν ὑποσημειώσεων τῆς σελ. 268—269.

αὕτη ὑπενθυμίζει ἡμῖν νέον εὕρημα τῆς Παλαιογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς δεινότητος τοῦ κ. Λ., ὅπερ ἐν τῷ Δ΄ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας (σ. 37) ἀναφέρεται. Ὁ κ. Λ. παρενεχθεὶς ἐκ σημειώματος διὰ νεωτέρας χειρὸς γεγραμμένου ἐπὶ περγαμηνοῦ κώδικος **Πραξαποστόλου,** περιγραφομένου ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συντεταγμένῳ **Καταλόγῳ** τῶν Β. τοῦ Ἁγίου Ὄρους,[1] καὶ δεχομενος τα νέα σημειώματα ὡς παλαιὰ ἄνευ ἐξετάσεως τῆς τε γραφῆς καὶ τοῦ χρόνου αὐτῆς διατυποῖ γνώμην μήτε παλαιογραφικῶς μήτε ἱστορικῶς εὐοδουμένην.

Ὁ κ. Λ. δῆλα δὴ ἐν τῇ **Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος,** ἣν ἀπὸ 20 ἐτῶν ἐκδίδωσιν ἀνακοινούμενος καὶ πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ ἁγιορειτικοῦ κώδικος λέγει περὶ Μαρίας τῆς ἐκ Παφλαγονίας τῆς πρώτης συζύγου Κωνσταντίνου τοῦ ς΄., τοῦ υἱοῦ τῆς περιβοήτου Εἰρήνης, ὅτι αὕτη κατηγορηθεῖσα ὡς μελετήσασα φαρμακείαν τοῦ συζύγου καὶ ἐκπεμφθεῖσα τῶν ἀνακτόρων τὸν Ἰανουάριον τοῦ 795 ἐκλείσθη εἰς μονὴν, «ἔζησε δὲ τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ ἔτους 800, ἀσχολουμένη **περὶ τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων καλλιτεχνικωτάτων** (μήπως καλλιτεχνικωτάτΗΝ;), ὧν ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ ὅτι αὕτη δὲν

1. Catalogue of . . . . τ. Α΄. σ. 19.

ἦτο ἄγευστος παιδείας[1]». Ἄλλης οὐσίας καὶ εὐκαιρίας ζήτησις τὰ περὶ τοῦ βίου τῆς ἁγνῆς ταύτης βασιλίσης, περὶ ἧς ἠδυνάμεθα ἴσως ἵνα προσθέσωμέν τινα καὶ ἡμεῖς· πλὴν ἀλλ' ὅμως τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῖν τὸ καὶ τὰ μάλιστα ἀξιοπερίεργον, ὅπερ ἐκ τῆς ἀξιολόγου πραγματείας τοῦ κ. Α. Π. Κεραμέως ἐμάθομεν εἶναι ὅτι ὁ κ. Λάμπρος ἐπανέλαβε τὴν γνώμην αὐτοῦ ταύτην περὶ τοῦ ἀνυπάρκτου κώδικος Μαρίας τῆς βασιλίσσης καὶ εἰς ἑτέραν διατριβὴν, ἧς μόνον τὸν τίτλον ἐγινώσκομεν ἔχοντα ὧδε «Ἑλληνίδες βιβλιογράφοι καὶ κυρίαι κωδίκων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ . . .»[2] Ἐλησμονήσαμεν ὅτι τὸν κώδικα τοῦτον ὁ κ. Λάμπρος ἀνέφερε καὶ ἄλλην φορὰν — **τρίτην ταυτηνὶ** — ὡς μνημεῖον τοῦ 800οῦ ἔτους ἐν τῷ τοῦ **Θόμψωνος** «Ἐγχειριδίῳ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς Παλαιογραφίας[3]» τῷ ἐλέῳ Μαρασλῆ καὶ τούτῳ τυπωθέντι.

Οὕτω τὰ ἄνω δεικνύουσιν ὅτι ὁ κ. Λάμπρος

1. τ. Δ΄ σ 37.

2. Ἀθήν. 1903 σ, 7—9.

3. Ἀθήν. 1903 σ. 271. Ὡς ὁ μακαρίτης ἁγιορείτης μοναχὸς Ἰάκωβος Διονυσιάτης παρενεχθεὶς ἐκ τῆς γνώμης τοῦ κ. Λάμπρου ἀνεξελέγκτως τὰς τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολὰς εἰς τὸν ἱερὸν Φώτιον ἀνέγραψε, (ὅρα § 14) οὕτω καὶ ὁ συνεργάτης τοῦ κ. Krumbacher κ. Ehrhard ἐν τῇ **Βυζαντιακῇ Φιλολογίᾳ** σ. 130 παρεδέξατο ἀμαρτύρως καὶ ἀβασανίστως.

οὐχὶ μόνον νέος ἀλλ' ἤδη καὶ ὑπερμεσῆλιξ καὶ τοσαύτην πεῖραν τῆς κωδικογραφίας ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ σχὼν, δυστυχῶς νοῦν βάλλοντα ἐπὶ τὰ ὀρθὰ οὐκ ἔσχηκε, καίτοι, δόξα τῷ Θεῷ περὶ οὐδενὸς ἄλλου μέλλει αὐτῷ, ὡς αὐτὸς ἐκαυχᾶτο λέγων τε καὶ γράφων, ἢ περὶ καλλιεργίας τῆς Ἐπιστήμης. Οὐαὶ ἡμῖν, ἐὰν περιεπίπτομεν εἰς τοιαῦτα σφάλματα.

Ταῦτα βεβαίως ὁ συντάκτης τοῦ **Ἀγῶνος** ὁ τὴν αὐτὴν φυὴν καὶ ρίζαν τῷ κ. Λάμπρῳ ἔχων θὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι **ἀηδῆ,** ἢ ὅτι εἶναι τυπογραφικὰ σφάλματα ἢ παροράματα διορθωθέντα ἔστω καὶ μετὰ πενταετίαν!

§ 25.

Ἀλλὰ ἕνεκα τῆς ἄνωθι παραπομπῆς περὶ τοῦ ἀνυπάρκτου κώδικος Μαρίας τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ πανομοιοτύπου τοῦ **γραφέντος**(!) ὑπὸ τῆς βασιλίσσης ταύτης λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὸ 70ὸν τεῦχος τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ κ. Λάμπρου ἀμέσως μετὰ δύο σελίδας (ἐν τῇ σ.39) ἐνετύχομεν τῷ ἀπεικονίσματι τῆς βυζαντιακῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐκ τοῦ ναοῦ παρειλημμένης τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ (Ἁγιασουλούκ). **Τὸ ἀπεικόνισμα τοῦτο ἤγαγεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰς παρατηρήσεις, ἃς ὑπεβάλομεν**

ἔν τινι συνομιλίᾳ φίλων ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ τοῦ **Ἑλλην. φιλολογ. Συλλόγου** τὸ 1895 καὶ τῷ κ. Benndorf. Κυβερνητικῇ διαταγῇ μεταβάντες ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Αὐτοκρ. Μουσείου κατὰ τὰς πρώτας, τὰς καὶ προκαταρκτικὰς, σκαφὰς, ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐφέσῳ, αἵτινες ἤρξαντο τῇ δευτέρᾳ 8]20 Μαΐου, 1895 ἑορτῇ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τῇ καὶ ἀξιομνημονεύτῳ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, ἔκτοτε δὲ διενεργοῦνται ὑπὸ τοῦ **Καισαροβασιλικοῦ Ἰνστιτούτου** τῆς Βιέννης καὶ τόσα νέα εἰς φῶς ἤγαγον πράγματα καὶ δὴ καὶ πολλὰ τῆς βυζαντιακῆς ἐποχῆς τῆς πόλεως διηυκρίνησαν ὑπὸ τὴν σοφὴν ὁδηγίαν πρῶτον μὲν τοῦ αὐλικοῦ συμβούλου καὶ ἀριγνώτου καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας κ. O. Benndorf[1] εἶτα δὲ τοῦ δρος κ. Heberdey, ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἵν' ἀντιγράψωμεν καὶ τὸ σχῆμα ὑπὸ κλίμακα 1. 100 παρασκευάσωμεν.

Μάτην ἀνεζητήσαμεν ἐν τοῖς παρερριμμένοις χαρτίοις, ἄτινα οὐδ' ἵνα προσβλέψωμεν ἀπὸ ἐτῶν ἐπεθυμοῦμεν, τὴν εἰκόνα τοῦ σχήματος,

1. Σ.Σ.Ε.Α. Λήγοντος Δεκεμβρίου ἀπεβίωσεν ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ διευθυντὴς τοῦ Καισαροβασιλικοῦ Ἰνστιτούτου, οὗ μέλος εἶναι καὶ ὁ γράφων τὴν διατριβὴν ταύτην.

ὅπερ ἐπιτήδειος ἰχνογράφος φίλος ὑπάλληλος τοῦ Μονοπωλείου τῶν καπνῶν ὁ κ. Ὀρ. Τραυλὸς, δι' ἡμᾶς παρεσκεύασε. Πρὸ τῆς πυρπολη-θείσης τῷ 1885 ἐκκλησίας (25 Αὐγούστου) εὕ-ρομεν τὴν ἐνεπίγραφον βυζαντιακὴν ἐκ μαρμά-ρου πλάκα (πάχους 0,8 ἑκ. μ.). Ἡ ἐπιγραφὴ ὡς ἔστιν ἰδεῖν εἰς τὸν μετ' ἐπιστασίας ἐξετάζοντα ἀναφερομένη εἰς τὸν **δομέστιχον τῶν ψαλτῶν Θεόδωρον** χρονολογεῖται οὐχὶ ἀπὸ τοῦ

ΕΤ ϛ Χ
Α
ΜΕΙΝ

6600=1122 μ. Χ. ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 6645, διότι τὸ ΜΕΙΝ(Δ) ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν οὐχὶ **μεινὶ** (μην') ἀλλὰ χωρίζοντες εἰς **μέ** καὶ **Ἰνδί(κτου)**· τὸ νομισθὲν Λ. οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ Δ ακριβῶς δὲ ἄνωθεν τοῦ Ν εὕρηται τὸ Δ, καὶ ἡ γωνία αὐτοῦ ἡ ἄνω συμπίπτει εὐθὺ κάτωθεν τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τοῦ Χ. Καθ' ἡμᾶς ἄρα ἀναγνωστέον· **«ἔτει ϛχμε', ἰνδ. ιε', μηνὶ σεπτεμβρίῳ,** ὡς ἄριστα ἐν τοῖς ἀντιγράφοις δύναται ἕκαστος διακρῖναι[1]. Τίς οὗτος ὁ Θεόδωρος ὁ δομέστι-χος τῶν ψαλτῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου

1. Πᾶσαι ἄλλαι αἱ ἀναγνώσεις τῆς χρονολογίας περιτταί· Καὶ ἡ Ἰνδικτιῶν **ιε'** πράγματι συμπίπτει τῷ 6645ῳ ἔτει ἀπὸ θεογονίας (1127 μ. Χ.).

Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁ κατὰ μεσοῦντα τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀκμάσας; Δὲν ἐξετάζομεν τί ἔγραφεν ἴσως ὁ κ. Λάμπρος περὶ αὐτοῦ ἐν **Παρνασσῷ** (1878) ἢ ὁ κ. Weber[1] καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ. Ἐνταῦθα μόνον ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου προστιθέμεθα ὅτι ἐν τῷ κάστρῳ τοῦ **Ἁγιασου-λοὺκ** (=ἁγίου Θεολόγου) πρὸ τοῦ μικροῦ τρουλ-λωτοῦ τεμένους, ὅπερ κατέχει τὸ κεντρικὸν μέ-ρος τῆς ὅλης περιοχῆς τῆς ἀκροπόλεως εὕρο-μεν **δύο** ἐκ μαρμάρου τεμάχη, ἅπερ ὑφ' ἡμῶν συναρμοσθέντα φέρουσιν ἐν ἐκγλύφῳ τὸ ὄνομα,

ΘΕΟΔΩΡΟ]ΥΑ

ἐν μεγάλοις γράμμασιν[2] εἶναι ἆρά γε ὁ αὐτὸς Θεόδωρος ὁ ἐν τῇ ἡγουμένῃ ἐπιτυμβίῳ πλακὶ ἀναφερόμενος;

Προσθέσωμεν δὲ ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει

1. Guide de Voyageur à Ephèse, 1890 σ. 38, ἔνθα φέ-ρεται τὸ 1202, ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδώρου.

2. ἐν ὅλῳ μῆκος 0,56+; ὕψος 0,17, ὕψος δὲ γραμμάτων 0,9. C. Le Bruin. Voyage au Levant τ. Α'. σ. 90 ἐνῷ καὶ καὶ ἀπεικόνισις τοῦ μεγάλου τεμένους τοῦ Ἰσὰ καὶ ἡ ἀκρόπο-λις μετὰ τοῦ μικροῦ μεσοζητίου ἄριστα διακρινομένου· ἔκδ. 1725, 4ο. Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ Ὁλλανδιστὶ ἐκδόσει τῇ ἀρχαιο-τέρᾳ 1698 εἰς μέγα σχῆμα (Tot Delft. σ. 29) ἡ περιγραφὴ ἅμα φέρεται καὶ ἡ ἀπεικόνισις. Ὁ Κορνήλιος de Bruin ἐπε-σκέψατο τὴν Ἔφεσον κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1678.

τῆς **Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος** ὁ κ. Λάμπρος (ἐν σελ. 47) κρίνων περὶ τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης λέγει ὅτι αὕτη ἠμαύρωσε τὴν μνήμην τῆς βασιλίσσης· «διὰ τῶν ἀνοσιουργιῶν, **εἰς ἃς παρεφέρθη**, καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν κατέταξεν αὐτὴν τὴν συγκαλέσασαν τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν Σύνοδον μεταξὺ τῶν ἁγίων, ἐνῷ ἠξίωσε τῆς τιμῆς τῆς μνήμης ταύτης τὴν ὁμώνυμον Εἰρήνην, τὴν σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν ἐξ Οὐγγαρίας», τὴν κτιτόρισσαν δηλα δὴ τῆς μεγάλης καὶ ἱστορικῆς Μονῆς τοῦ **Παντοκράτορος** (**νῦν Ζεϊρὲκ δζαμί**), τὴν μοναχὴν Ξένην. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη θετικώτερον ἐκπεφρασμένη καὶ ἡ περὶ ταύτης ἀλήθεια ἀπεδείχθη τὸ πρότερον ὑπὸ τοῦ νῦν σεβασμ. μητροπολίτου Πελαγονίας τοῦ κ. Ἰωακεὶμ (Φοροπούλου) ἐν τῇ περὶ **Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας** πραγματείᾳ αὐτοῦ (1887). Ἀγνοοῦμεν τί ἔγραψεν ὁ κ. Λάμπρος ἐν τῷ **Ἀνθοστεφεῖ Ἡμερολογίῳ** κατὰ τὸ ἔτος 1893(;) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπανόρθωσις Ἱστορικοῦ Λάθους—Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία, Εἰρήνη ἡ Ἁγία» ἀποδίδει τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, ἢ ἐπανθεῖ καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ νέον τι ἄνθος ἐπιλησμοσύνης ἢ ἐγωϊσμοῦ; Δὲν ηὐτυχήσαμεν ἵνα ἔχωμεν ἢ ἴδωμεν τὴν διατριβήν.

§ 26

Ἀλλὰ καὶ τί δὲν δύναταί τις τοῖς εἰρημένοις, ἵνα ἐπιπροσθέσῃ; Νῦν ἐνθυμούμεθα ὅτι φίλος γνωστὸς διατρίψας ἐν Ἄθῳ καὶ τὰ αὐτὰ χειρόγραφα παραβαλὼν, ἅτινα καὶ ὁ κ. Λ. ἔγραφεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κριτικαὶ ἐπιστάσεις» εἰς ἐκδόσεις ἔργων Ἀρσενίου Κερκύρας καὶ Μιχαὴλ Ἀθηνῶν ἐν τῇ **Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ** τοῦ 1884 (τεῦχ. 42) μετὰ πολλῆς πικρίας περὶ τοῦ ἐκδότου τοῦ λόγου τοῦ Κερκύρας Ἀρσενίου πολλὰ, ἅτινα ἀποσιωπῶμεν σεβόμενοι τὴν ἔδραν, ἣν κατέχει νῦν αὐτός· περιοριζόμεθα δὲ ἵν' ἀναφέρομεν τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ «καὶ ἐδῶ εὑρί» σκομεν τὸν ἐκδότην κ. Λ. λαμπρῶς ἐπιδεικνύ» μενον ἀμάθειαν παχεῖαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσ» σης καὶ τῆς Παλαιογραφίας» (Αὐτ. σ. 611.).

Τίτλοι μεγάλοι κρύπτοντες τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τοῦ διδάσκοντος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὅτι τὸ **φόρους ἐπανεῖναι** (= ἐλαφρύνειν) γραπτέον **ἐπαμῦναι**, καὶ τὸ **ἐννεάμυκλος, ἐννεάκυκλος** καὶ τόσα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ὡς ἄνω ὑπεδείχθη. Ταῦτα εἴδομεν, διότι ἐζητοῦμεν ἵνα ἀνεύρωμεν τὸ δημοσίευμα τοῦ σεβ. Γέρ. ἁγίου Νικομηδείας κ. Φιλοθέου, τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ διδασκάλου, περὶ τῶν ἐν τῷ **Δελτίῳ** τῆς Ἱστ. Ἑθν. Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1882 δημοσιευθέντων, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Σύμπτωσις δὲ ἐν ἐνὶ

καὶ αὐτῷ τεύχει τῆς **Ἐκκλ. Ἀληθείας** ἐλέγχονται δύο ἐκδόται, ὧν ὁ ἕτερος καὶ συγγραφεὺς καὶ μέλος πάλιν τῆς διευθυνούσης τὸ περιοδικῶς καὶ ἀτάκτως ἐκδιδόμενον τοῦτο Δελτίον Ἐπιτροπῆς, ὁ κ. Λάμπρος.

§ 27

Ἀλλὰ καὶ τί δὲν δυνάμεθα ἔτι ἵνα ἐπιπροσθέσωμεν; **Δὲν** ζητοῦμεν ἐνταῦθα ἵνα ἀνελίττοντες χαρτία καὶ δέλτους ἐξ αὐτῶν τῶν ἀθηναϊκῶν φύλλων ὑπενθυμίσωμεν τὸν κρότον καὶ τὸν πολὺν πάταγον, οἵτινες ἐγεννήθησαν, καὶ τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς δίκας, αἵτινες προεκλήθησαν ἐκ τῶν κρίσεων τῆς ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς, ἧς προΐστατο πάλιν αὖθις ὁ κ. Σπ. Λ. καὶ ὡς εἰσηγητὴς, μετεῖχον δὲ ἄνδρες ἐπαΐοντες οὐχὶ ὅμως προσωπικῶν συμπαθειῶν κρείττονες. Ὁ κ. Λ. ὑπέδειξεν ἐν τῇ **Κρίσει** ἐπὶ τῶν Ἱστοριῶν ὡς σφάλματα αὐτὰ ἐκεῖνα, εἰς ἃ καὶ ὁ βραβευθεὶς φίλτατος αὐτῷ, ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης, μεταφραστὴς τῆς τοῦ κ. **Κρουμβάχερ Βυζαντιακῆς Λογοτεχνίας** ἐλέῳ Μαρασλῆ, αὐτὸς ὁ τῆς **Ὀρεστείας** μαλλιαριστής. Τοῦτο ἀπέδειξεν ἥ τε **Ἔκθεσις τῶν Κριτῶν** ἡ δημοσιευθεῖσα ἐπισήμως, καὶ ὁ ἐν Σμύρνῃ καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Διαμαντόπουλος ὁ συγγραφεὺς ἑνὸς τῶν

καλλιτέρων βοηθημάτων πρὸς διδασκαλίαν τῆς **Ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος** ἐν τοῖς γυμνασίοις, ὅπερ ἄνευ δευτέρου λόγου εἰσηγάγομεν ὡς κείμενον ἐν τῇ ἀναλόγῳ τάξει τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἅμα τῷ διορισμῷ ἡμῶν, καὶ μέχρι τοῦδε ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἡμῶν ὡς βάσιν διετηρήσαμεν. Τὸ **Δοκίμιον**[1] τοῦτο **περισσῶς ἐπηνέθη** ἐν τῷ Διαγωνισμῷ ἀλλὰ καὶ δὲν ἐβραβεύθη, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ἡ **Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γυναικειολογία** τοῦ ἰατροφιλοσόφου κ. Ἀν. Χρηστίδου. Καὶ αὕτη ἐπηνέθη μὲν **περισσείᾳ λέξεων** ἀλλὰ δὲν ἐβραβεύθη ὑπὸ τῶν κριτῶν τοῦ **Συμβουλιδείου** ἰατρικοῦ ἀγωνίσματος[2].

Συστέλλομεν τὰ ἱστία τοῦ λόγου θλιβόμενοι δι' ὅσα γράφομεν. Ὁ βουλόμενος παραπέμπεται εἰς τὰ πειστικώτατα καὶ σώφρονα **Προλεγόμενα** τοῦ κ. Ἀν. Χρηστίδου, καθ' ἃ καὶ αὐτὸ τὸ ἐνσφράγιστον δελτίον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι εἶχεν ἀφανισθῇ, ἀνεζητεῖτο δὲ καὶ προσεκαλεῖτο διὰ τῶν ἐφημερίδων ὁ ἐκ τοῦ **ἐξωτερικοῦ** συγγραφεὺς ἵν' ἀποστείλῃ νέον τοιοῦτο, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἀποδεικνύεται ὅτι ἀσφαλῶς καὶ ἰδιοχείρως ἐδόθη

1. **Δοκίμιον** ἔκδ. Α'. 1895 καὶ Β'. 1899 ἐν Σμύρνῃ.
2. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1894.

αὐτὸ τῷ Προέδρῳ τῆς **Ἰατρικῆς Ἑταιρείας.** Καὶ εὑρέθη μὲν ὁ σεβ. κ. Μαγγίνας διαμαρτυρόμενος ἐπὶ τῷ προσγενομένῳ τῷ ἡμετέρῳ συμπολίτῃ ἀδικήματι, ἤτοι τῇ Ἐπιστήμῃ, ἀλλ' οὐδὲν ἐγένετο. Καὶ ὅμως τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Χρηστίδου ὁ ἁρμόδιος Κριτικὸς τοῦ Virchow's Jahresbericht d. Gesammten Medicin[1] **ΥΠΕΡεπήνεσε** ἐξῆρε δὲ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν πολυμάθειαν τοῦ συγγραφέως τῆς **Γυναικειολογίας** πρὸς σωφρονισμὸν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀσόφων σοφῶν. Καὶ ὁ μέγας παρὰ τοῖς ἰατροῖς Puschmann ἔγραφε περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὅτι die Arbeit verdient uneingeschränkte Aner-Kennung . . **καὶ ὅτι** für die Medicin werthvolle Ergebniss erzielt (σελ. 332, α΄ στήλη).

Δὲν ἠρυθρίασαν ἆρα γε οἱ ἐν Ἀθήναις κρίναντες τὸ ἔργον, οἱ μὴ ἀξιώσαντες αὐτὸ τοῦ χρηματικοῦ βραβείου ὅτ' ἀνέγνωσαν τὴν περὶ τοῦ ἔργου ἅμα τυπωθέντος κρίσιν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν; Εἰπάτωσαν οἱ ἀναγνῶσται καὶ αὐτὸς ὁ φίλος συντάκτης τοῦ **Ἀγῶνος** ὁ τοῦ κ. Λ. Λαμπρίδης. Ἡμεῖς ἀφίνομεν τὰ

1. 1894 τ. Α΄. 332. Τὴν κρίσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τῆς καθόλου ἰατρικῆς ὀργάνου κατὰ παράκλησιν φίλων μεταφράσαντες παρεδώκαμεν πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ ἔτους (1894).

πράγματα ἵνα λαλῶσι, τὴν δὲ ἐξονομασίαν τῶν τοιούτων πραγμάτων εἰς τὸν περὶ τὴν ὑβριολογίαν εὐεπίφορον συντάκτην τοῦ **Ἀγῶνος.**

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν δυνάμεθα ἵνα ἀποκρύψωμεν τὴν ἀπορίαν ἡμῶν πῶς ἐκ θαύματος διεσώθη ἡ **Ἱστορία** τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους κ. Κ. Ζαχαριάδου ἐκ τοῦ ρεύματος τοῦ ἐγωϊστικοῦ τοῦ πνεύσαντος ἀσυστόλως ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν Λ. καὶ περὶ τὸν Λ. γνωστοῦ ὁμίλου. Περὶ τούτου ὅμως ἄλις. Ἔστι δίκης ὀφθαλμός.

§ 28

Καὶ ἕτερος ἐν Ἀθήναις κανὼν συμπεριφορᾶς· Ὁ ἐκδότης καὶ συντάκτης τοῦ καὶ κατ' αὐτὸν γνωστοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ κ. Ἀθ. Σακελλάριος οὐ μόνον ἠξίωσεν ἵν' ἀποκρίνηται εἰς ἡμᾶς ἀποστείλαντας αὐτῷ ἐκ Καισαρείας ἔτι ἱκανὰς παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις ἀφορώσας ἐν γένει εἰς τὸ Λεξικὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ καί τινας οὐδ' ἐχρησιμοποίησεν. Αἱ διορθώσεις δ' αὗται ἔφερον γενικόν τε καὶ εἰδικὸν χαρακτῆρα, ἀπέβλεπον καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα τὰ στερεοτύπως ἀπὸ ἐκδόσεως εἰς ἔκδοσιν μεταγγιζόμενα. Δυστυχῶς δὲν ἐκρατήσαμεν παρ' ἡμῖν ἀντίγραφον τῶν μικρῶν ἐκείνων ἐκ λεξειδίων

καὶ παραπομπῶν σημειωμάτων ὅπως παραθῶμεν ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν ταύτῃ τινὰ καὶ αὐτούσια οὐχ ἧττον ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν Εην ἔκδοσιν τὴν μετὰ πολλῶν βελτιώσεων γενομένην, ἐπίτηδες ὑποδεικνύομεν ὀλίγιστα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἐνεθυμήθημεν, παραλείποντες δυστυχῶς τὰ εἰς τὴν βοτανικὴν ἀφορῶντα ὑπερδιακόσια.

βορρᾶς γράφεται βορρᾷς κλ.
ἐξοιστρηλατέω » ἐξοιστρηλατέω
ἐπιστέλλω » δι' ἑνὸς λ.
ἠχητικὸς » ὅρα σελ. 83 στήλ. 2αν διπλᾶς καὶ τριπλᾶς ἐπαναλήψεις πρὸ τοῦ **ἠχέω** καὶ μετὰ τοῦτο.
Ἴμαον » ἐν μὲν τῇ ἐπικεφαλίδι δασύνεται, ἐν δὲ τῷ ἐδάφει ψιλοῦται (σ. 189 τοῦ Β'. τ). πότερον τὸ ὀρθόν;
κομιδὴ ἡ εἰς τὸν Ἡρόδ. παραπομπὴ ἐσφαλμένη.
Κωνσταντῖνος » ἡ χρονολογία 380 πλημμελής.
μηνοειδὴς ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ διορθωτέον τὸ **διχοτόμος** εἰς **διχότομος**
ὁπλόνικος » **ὁπλόνικος**.
παρασάγγης δὲν δηλοῦται τὸ γένος.
Σθέννις-ιδος ὅρα ἡ· καλλιτέχνης τις.
Σκάρος πρόσθες εἶδος ἰχθύος παρ' Ἀριστ. I=Ζῴ 662,7 καὶ τὰ λοιπά.
Συρία ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ διορθωτέα πολλὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα π. χ. **Ἀμάνου, Τίγριδος, Καπαδοκία.**

ὁπλός καὶ **ὁπλοτέρα** παρὰ **Θεοκρίτῳ ΙΑ'** 21, ἐκδ. στερ. Ahreus 1887, καθότι ὑπάρχει καὶ ἄλλη γραφὴ **ὁιαρωτέρα** ἐν τῇ ἐκδ. Fritzche τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Hiller τῷ 1881 φιλοπονηθείσῃ. Δὲν ἐξετάζομεν τὰ περαιτέρω.
τοιχοφυλακέω φέρεται ἄνω **τριχοφυλακῶ** κάτωθι **τειχοφυλακτέω** (σ. 1002) (ὅρα καὶ **Κόντου «Λ. Ἑρμῆν τ. Ε'. σ. 47 τειχο-τοιχοφυλακῶ** καὶ «Γλῶσ. Παρατηρ». σ. 297, ὅπου προσθετέον καὶ τὸ **νωτοφυλακῶ** παρὰ Νικηφ. πατρ. Σύντ. Ἱσ. 60 ἔκδ Βόννης.
ὑποτοπαστέον ἐν 1255 ὅρα καὶ τυπογραφικοὺς ἀκουσίους ἀναγραμματισμούς.
φρεατίδιον—ὕδωρ οὐδέποτε λέγεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀντὶ **φρεατιαῖον** Συμπ Πλουτ. ΣΤ', 4, 1 καθάπερ καὶ τὸ **ναματίδιος**, ἀντὶ **ναματιαῖος**, ὡς παρ' Αἰσχίνῃ καὶ Θεοφράστῳ.
ὠθέω περὶ παθητ, μέλλοντος εἴτε ἁπλοῦ εἴτε συνθέτου οὐδὲ λόγος πρβλ. **Εὐριπ.** (Ἑλένη καὶ Μήδ.) καὶ **Δημοσθένη.**

§ 29

Ὀλίγας λέξεις, ὀλιγίστας μόνον πρέπει ἵν' ἀφιερώσωμεν καὶ εἰς τὸν Μ. Δήμιτσαν, ὀλιγίστας ἀκριβῶς, διότι δὲν καταλέγεται ἐν τοῖς ζῶσιν. Ὁ μακαρίτης ἀνὴρ, ἐργατικὸς καὶ δραστήριος ἐπεχείρησε πολλοῖς ἔργοις, ὧν τινα ἐκρίθησαν ἄξια βραβείων, τινὰ δὲ τουναντίον ἠλέγχθησαν ὡς ἀστοχήσαντα κατὰ κράτος. Ὁ λόγος ὅμως οὐχὶ περὶ τούτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρος, ὃν ὁ μακαρίτης ἀνὴρ ἐνεπνεύσθη ἐν

μέσαις Ἀθήναις ἀναστρεφόμενος ὡρισμένον κύκλον ἀνδρῶν χαρακτῆρος ἐγωϊστικωτάτου· Ἔσχομεν ὑπ' ὄψιν τὸ **ἐθνικὸν καὶ πανελλήνιον αὐτοῦ ἔργον**—οὕτω δεδόξασται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως— «Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ διάδοσις αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν . . . . ἡ Ἀναγέννησις τῶν Γραμμάτων καὶ οἱ συντελεσταὶ αὐτῆς Ἕλληνες Λόγιοι[1]». Κύριος γινώσκει μεθ' ὁπόσης χαρᾶς ἠγοράσαμεν τὸ βιβλίον νομίσαντες ὅτι εὕρομεν ἐν αὐτῷ πηδάλιον σωτηρίας πρὸς ἀναγκαίαν συμβουλὴν τῆς τῶν τελειοφοίτων τάξεως τῆς Μεγάλης Σχολῆς, ἣν διδάσκοντες τὰ περὶ Ἀναγεννήσεως ἠναγκαζόμεθα μὴ ὑπαρχόντων καταλλήλων βιβλίων προσιτῶν ἡμῖν, ἵν' ἀπὸ στόματος ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν σημειωμάτων παρέχωμεν ἑκάστοτε τὰ οἰκεῖα καὶ προσήκοντα καὶ διὰ παντὸς τρόπου διοχετεύωμεν γνώσεις εὐπροσίτους **οὐχὶ σχολαστικὰς** ἀλλὰ μορφωτικὰς πρὸς κατανόησιν τῆς περιόδου ταύτης, ἥτις διὰ τῆς ἐν γένει κλασικῆς παιδείας καὶ τῶν τιμίων αὐτῆς ἀντιπροσώπων προητοίμασε τὰς τρίβους τῆς ἡμερώσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Νεωτέρων χρόνων καὶ διέλυσε παχέα σκότη ἀμαθίας ἐπικαθήμενα ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ὅλης. Ἀλλὰ μεθ' ὅσης χαρᾶς

1. Ἀθήναις 1900, 8ον.

ἠγοράσαμεν τὸ βιβλίον τοῦτο μετὰ τοσαύτης καὶ μείζονος ἔτι λύπης ἠναγκάσθημεν ἵνα μὴ ἀποκρύψωμεν τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς τὴν ἀσυναρτησίαν, τὴν ἐπιπολαιότητα, τὴν ἀμεθοδίαν, τὴν πληθὺν τῶν ἁμαρτάδων, τῶν μαργαριτῶν τούτων τοῦ **ἐθνικοῦ καὶ πανελληνίου ἔργου** τοῦ τοῦ Μαργαρίτου Δήμιτσα. Διηπορούμεθα πῶς ὁ μακαρίτης ἀνὴρ κατώρθωσεν ἵνα κατεργασθῇ τοιοῦτον ἐπιστημονικὸν(;) συμφυρμὸν καὶ κυκεῶνα ἄνευ μίτου καὶ σκοποῦ; Πῶς ἀφοῦ εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ σύγγραμα τοῦ Burchkardt—Geiger (1899) «Die Cultur der Renaissance in Italien» καὶ ὡμολόγει (σ. **λδ'**, ἐν ὑποσημ.) ὅτι ἠπατήθη περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ βιβλίου διότι μόνον περὶ 11 λογίων Ἑλλήνων ἐκ τῶν 120 γίνεται ἐν αὐτῷ λόγος, πῶς, ἀφοῦ ἀναφέρει ἐν ὑποσημ. σελ. 14 τοῦ μακαρίτου Legrand τὴν Bibl. Hellénique οὐδὲν ἐκ ταύτης τοὐλάχιστον ὠφελήθη. Εἶδε τὸ βιβλίον ἢ οὔ; Βεβαίως οὐχί. Οὕτω δ' εἰς τὴν σειρὰν τῶν λόγων ἡμῶν ἐπεστήσαμεν τῶν ἁρμοδίων τὴν προσοχὴν ὅπως μὴ πειθόμενοι οὗτοι εἰς τὰ ἐν αὐτῷ διδασκόμενα καὶ αὐτοὶ ψευδῆ μανθάνωσιν. Ἄνθρακες λοιπὸν τὸ εὕρημα ἡμῶν, δικαίως δὲ ἐδικαιούμεθα ἵν' ἀναφωνήσωμεν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου τούτου, ὅ,τι αὐτὸς οὗτος ὁ μακαρίτης συντάκτης αὐτοῦ ἔγραφε (σελ. λε' ἐν ὑποσημ.) περὶ

τοῦ Geiger «οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας». Ἀλλ' ὁ μὲν ἦτο ἀλλογενὴς καὶ ἄλλον προετίθετο ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ σκοπὸν, ὁ δὲ ὁμογενὴς, ὁ κακίσας αὐτὸν, γράφων περὶ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ ἔπρεπεν ἵνα ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ διδάξῃ ζητῶν καὶ εὑρίσκων—ὑπαρχόντων μάλιστα χρημάτων καὶ βιβλίων—τὰ καλὰ καὶ τὰ συμφέροντα, οὐχὶ δὲ μόνον τὰ συμφέροντα ἑαυτῷ. Δυστυχῶς ὁ σκοπὸς τοῦ μακαρίτου ἵν' ἀναπληρώσῃ καὶ τὴν ἔλλειψιν καὶ ὀλιγωρίαν τῶν ξένων καὶ τὴν περὶ τῆς ἐργασίας τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἰταλίᾳ παράλειψιν ἐκ μέρους αὐτῶν, δὲν ἐπετεύχθη, τὰ δὲ ἱστορηθέντα ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἑλλήνων χρῄζουσι **ριζικῆς** καὶ ἐκ νέου ἐπεξεργασίας.

Τοιαύτην γνώμην εἴχομεν καὶ τοιαύτην ἐν μετρημένῃ ὅμως γλώσσῃ οὐχὶ μετὰ λαμπρείου ἢ λαμπριδείου ἐγωϊσμοῦ ὑπεδείξαμεν ἀμέσως τοῖς διψῶσι παιδείας τελειοφοίτοις τῆς γεραρᾶς ἡμῶν σχολῆς, ὅτε μετὰ τετραετίαν περίπου ἐξεδόθη ὁ Ε'ος τόμος τῆς δευτέρας σειρᾶς τῆς ὑπὸ τοῦ E. Legrand πεφιλοπονημένης **Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας** (Παρισίοις 1903, τῷ 1904 διανεμηθείς). Ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ περιελθόντι εἰς ἡμᾶς μόλις ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1905 ὁ μακαρίτης Legrand ἱκανὰ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, τῶν ἑλληνικῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν

ἑλληνικῶν ἐργασιῶν γράφων καὶ πολλὰ ἐν τῷ προλόγῳ μετὰ πικρίας ἐξερευγόμενος, οἱονεὶ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐξομολογούμενος, — πταίουσι δὲ πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, ὡς ἔστιν ἰδεῖν—ἀφιεροῖ κεφάλαιον διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Δήμιτσα, ὅπερ ἐν μιᾷ λέξει καλεῖ «un colossal monument d'ignorance». Ἀδυνατοῦμεν πλέον ἵνα μὴ δυσχεράνωμεν ἐπὶ τοιαύτῃ ἐνίων λογίων ἀλαζονείᾳ, ἐπὶ τοιαύτῃ περιφρονήσει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Λόγιοι λογιζόμενοι **πληρώνονται** ἵνα τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν ἤτις τελευταῖον ἐτράπη εἰς πολλὴν φιλαναγνωσίαν καὶ τοῦτο χάριτι καὶ πρωτοβουλίᾳ τῆς εὐγενοῦς ἡγεμονίδος Σοφίας καὶ τοῦ κ. Βικέλα, ποτίζωσι διὰ ψευδῶν γνώσεων καὶ διδαγμάτων καὶ ταῦτα ἕλληνες αὐτοὶ περὶ ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ταύτῃ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τοῦ Δήμιτσα ἀπαντᾷ τις διαστροφὰς ὀνομάτων, παραχαράξεις δὲ καὶ μεταμορφώσεις οἰκογενειακῶν ἐπιθέτων, λάθη χρονολογικὰ κατὰ δεκάδας, ἀνιστορησίας, βεβαιώσεις ψευδεῖς, οὐδεμίαν δὲ αὐτοτελῆ τοῦ συγγραφέως ἐξ ἰδίας μελέτης εἴδησιν περὶ τῶν προσώπων τῶν βιογραφουμένων, ἀσυναρτησίας ἐν ὅλῃ τῇ σειρᾷ τῆς συλλεχθείσης ὕλης. Ἂς ἀνελίξῃ ὁ βουλόμενος τὰ περὶ Βησσαρίωνος καὶ ἂς ἴδῃ κρῖκον σφαλμάτων καὶ ἀντιφάσεων βιογραφικῶν, ἱστορικῶν,

χρονολογικῶν. Δὲν ἔπρεπεν ὁ μακαρίτης ἐὰν μὴ εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ τοῦ Βησσαρίωνος μονογραφίαν τοῦ Vast, τοὐλάχιστον ἵνα συμβουλευθῇ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τοῦ κ. Δ. Κυριακοῦ; Ἐν τοῖς περὶ Μαργουνίου δὲν ἔπρεπεν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν παρὰ Legrand μονογραφίαν, ἐὰν δὲν ἤθελε ἵνα μελετήσῃ μικρὰν διατριβὴν ἡμῶν γραφεῖσαν **πολλῷ πρότερον** καὶ **πρὸ** τῆς ἐκδόσεως ἔτι τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας «τῆς δαπάνῃ εὐσεβοῦς κυρίας», δημοσιευθεῖσαν δ' ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς Εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ κ. Κόντου;

Ἀλλὰ ἄλις καὶ περὶ τούτου. Ὁ ἀποθανὼν ἠλευθέρωται. Δεκάδα μίαν σελίδων ἀπαιτεῖ μόνον ἡ ἐπανόρθωσις τῶν περὶ Μαργουνίου ἐν τῷ «πανελληνίῳ τούτῳ» ἔργῳ τοῦ Δήμιτσα, καὶ μ' ὅλα ταῦτα αὐτός τε καὶ ὁ κ. Δ. Κυριακὸς[2] ἠδύναντο κάλλιστα ἀνεξόδως ἴν' ἀπαλλαγῶσι τῆς κατ' αὐτῶν μομφῆς ρίπτοντες βλέμμα μόνον ἐν τῇ **περὶ τοῦ Ἱεροῦ κλήρου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα** (Μαργούνιος) διατριβῇ ἡμῶν, ἧς ἀνωτέρω

1. 1892, καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει, ἐνῷ ὀλίγα μὲν ἀλλὰ σπουδαῖα τυπογραφικὰ λάθη διωρθώθησαν. Ὅρα περὶ τῆς διατριβῆς ταύτης κατωτέρω.

2. Πρβλ. Ἐκκλησ. Ἱστορίας τόμ. Γ' σελ. 139, ὅπου μόνον εἰς τὸν Οἰκονόμου γίνεταί τις παραπομπή! διὰ τὸν πλείω ζητοῦντα βεβαίως!

ἐμνήσθημεν. Ἐν ταύτῃ ρητῶς λέγεται· ὅτι πᾶσα περὶ Μαργουνίου προγενεστέρα ἐργασία μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Legrand (1885) περὶ αὐτοῦ πραγματείαν — καθίσταται περιττή». Καὶ μ' ὅλα ταῦτα οὐδεὶς τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀδροῖς χρήμασι πληρωθέντων ἀνδρῶν, οὔτε ὁ μακαρίτης Δήμιτσας, οὔτε ὁ χάριτι θείᾳ ζῶν πολυτάλαντος κ. Κυριακὸς ἠξίωσεν ἑτοίμην ἐργασίαν ἵνα μελετήσῃ καὶ **χάριν τοῦ ἔθνους** ἀποφύγῃ τὰ ἀιήκουστα σφάλματα, εἰς ἃ ἐν μέσαις Ἀθήναις ὑπέπεσεν. Διατί, διότι οὐδεὶς ἐξελέγχει αὐτούς· οὐδεὶς ὑπερασπίζει τὴν Ἐπιστήμην τὴν ἑλληνικὴν ἐν ταῖς κατ' αὐτῆς ἐπιβουλαῖς, ταῖς ἑλληνικαῖς. Ἀλλ' εἴποι τις ἄν· ὑμεῖς ὦ 'γαθὲ, εὑρέθητε ἵνα σώσητε τὸν ἰσραηλιτικὸν λαόν; Ἐπὶ τέλους καὶ ὑφ' ἡμῶν πολλαῖς ἀσχολίαις καὶ βιωτικαῖς μερίμναις τρυχομένων οὐδὲ λόγος θὰ ἐγίνετο, **εἰ μὴ** ἤγειρε τὴν ἡμετέραν ὑπερευαισθησίαν ἡ ἐγωϊστικὴ ἀμετροέπεια τοῦ τέως πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σ. Λάμπρου, ὅστις καὶ ἵνα προσφωνήσῃ καὶ λόγον τινὰ ἐκφωνήσῃ προπληρώνεται, 80 καὶ 100 δραχμὰς ἢ ἵνα γράψῃ καὶ λέξεις τινὰς ἐπίσης ἀμείβεται οὐχὶ πενιχρῶς, καὶ ταῦτα πολυτάλαντος καὶ ὑφ' ὅλας τὰς ὄψεις ἔν τε τῷ ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ γράφειν ἀνεξάρτητος ὤν. Πιστεύομεν ὅτι ἐννοούμεθα ὑπὸ τῶν ἀναγινωσκόντων τὰς σελίδας ταύτας, οὐχὶ δὲ

τῶν παρεισδυσάντων ἐν τῇ ἑλληνικῇ δημοσιογραφίᾳ τῆς βασιλίδος Θερσιτῶν, οἵτινες καθ' ἑκάστην ἄλλα λέγουσι ἄξεστοι δὲ καὶ ἄγευστοι ἐπιστημονικῆς ζωῆς εἰσι, μεθ' ὅλην τὴν σοφίαν, ἣν ἐπεθύμησαν ἵνα προσεταιρισθῶσιν.

§ 30

Τί ἔχουσιν ἵνα εἴπωσιν ἐν Ἀθήναις ἀμυνόμενοι οἱ ἐγκρίνοντες καὶ στηρίζοντες τοιαῦτα καὶ τόσα ἄλλα διδακτικὰ καὶ οἱ κριταί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ εἶναι ὁ κ. Λ; Ὁ δὲ Θερσίτης τῆς ἐνταῦθα δημοσιογραφίας ὁ πονηρίαις συνεξεθραμμένος διὰ τοῦ ἀντιπροοδευτικοῦ ὀργάνου ἂς παύσῃ παρενοχλῶν τοὺς ἐπιστήμονας, οἵτινες ἐνταῦθα ἄνευ παιάγου ζῶντες ὑπὸ φιλομούσου αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως προστασίαν δὲν πτοοῦνται «Οὕτως ἰσχυρόν ἐστιν ἡ ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖν τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν». Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ ἐν τῇ μορφῇ τὸν ἑαυτοῦ χαρακτῆρα ἀντικατοπτρίζων μικρὸς δημοσιογράφος διεκήρυξεν ἐν τῷ τῆς 25 Ἰανουαρίῳ φύλλῳ ἐ. ἔ. ὅτι ἡμεῖς εἴχομεν προσωπικοὺς λογαριασμοὺς πρὸς τὸν κ. Λάμπρον—τοὐναντίον ἐρωτησάτω τὸν κ. Λ· τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Καὶ πάλιν δὲν θεωροῦμεν ἑαυτοὺς **μύρμηκας** πρὸ τοῦ κ. Λ., ὡς ὁ κ. Μηνᾶς Αὐθεντόπουλος

ὡμολόγησεν ὅτι εἶναι, μετριοφροσύνης διδασκαλικῆς δεῖγμα ἑαυτὸν παρεχόμενος πᾶσι τοῖς μὴ μετριοφρονοῦσιν, ἤτοι ἡμῖν, οἵτινες ἐτολμήσαμεν ἵνα ἐμβλέψωμεν εἰς τὸ δυσθεώρητον ὕψος ἐνίων δοκησισόφων, ἐν Ἀθήναις, κατασπιλούντων τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην.

§ 31

Ἀλλ' ὁ λόγος νῦν στρέφεται πρὸς τὸν κ. **Δ. Κυριακοῦ**, τὸν ἐν τῷ Ε. Πανεπιστημίῳ καθηγητὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Θεολογίας.

Ὁ κ. Δ. Κυριακοῦ δημοσιεύων τὴν τρίτομον **«Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν»** (1898) καὶ αὐτὸς ἀνέλεγκτος μένων, διότι οὐαὶ τῷ ἐλέγχοντι, — ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ πατήσῃ τὸν οὐδὸν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ νὰ μείνῃ ἐν Ἀθήναις ἔν τινι Γυμνασίῳ ἀνεγνωρισμένῳ, πῶς; — προέβη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ οὐχὶ ὡς ἐπιστήμων σοβαρὸς καὶ τὴν φρένα βαρὺς, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦς συντάκτης ἡμερησίου φύλλου. Ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ εὐσπλαγχνον ἑλληνικὸν δημόσιον συνέλεξε, συνέρραψεν, ἐξετύπωσε τὸ ἔργον τοῦτο ἀναγκαιότατον διὰ πάντα ἕλληνα ὀρθόδοξον χριστιανὸν καὶ παρέδωκε τῷ κοινῷ, κατά τινα τύπον, ὃν δὲν εὑρίσκομεν ἡμεῖς κατάλληλον λέξιν, ἵνα ἐξονομάσωμεν.

Οἴησις δεινὴ ἐν τῷ γράφειν καὶ λέγειν καὶ περιφρόνησις πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ δημόσιον, ὅπερ ἐδικαιοῦτο παρὰ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου πλουτοῦντος τόν τε χρόνον, τάς τε βιβλιοθήκας καὶ τὸ χρῆμα, ἵν' ἀναμένῃ ἔργον κλασικὸν, ὅπως ὁδηγῆται εἰς βιβλία εἰδικὰ, οὐχὶ ὡς ἐκεῖνα, ἅτινα στερεοτύπως ἀπαντῶσιν ἐν παντὶ κεφαλαίῳ, ἐπιδείξεως χάριν. Ἀμέλεια φανερὰ ἐν τοῖς γραφομένοις σχεδὸν ὅλοις· οὔτε σύστημα περὶ τὰς παραπομπὰς πλὴν τῶν εἰς τὸ προχειρότερον βιβλίον τοῦ μακαρίτου Παπαρρηγοπούλου, οὔτε περὶ τὴν ὀνοματολογίαν τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἢ τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων, οὔτε προσοχὴ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν μερῶν, ἐν οἷς ἀνεμένοντο ὀλίγαι ἔτι σειραὶ διασαφητικαὶ τοῦ διαπραγματευομένου θέματος—διότι τὸ βιβλίον βεβαίως δὲν εἶναι μόνον προωρισμένον διὰ τὸν καθηγητὴν ἐν Ἀθήναις— οὔτε αὐστηρότης περὶ τὴν χρονολογίαν, πανταχοῦ δὲ ἐλλείψεις καὶ σφάλματα μνήμης ἢ τυπογραφίας συγγνωστὰ κατ' ἐπιείκειαν μόνον ἐν ἐκδόσεσι σχολικαῖς ἢ ἡμερησίαις, μὴ ὑποβαλλομέναις εἰς ἐξέλεγξιν αὐστηρὰν ἢ ἀναβολὴν καὶ μιᾶς ἔστω ἡμέρας πρὸς ἔρευναν. Τὸ ἔργον βεβαίως τοῦ κ. Κυριακοῦ δὲν περιέμενεν ὁ ἐκδότης καθ' ἑκάστην ἵνα ἐκτυπῶται κατὰ τυπογραφικὸν φύλλον, ὡς τὰ ἡμέτερα ἢ τὰ **Λεξικὰ Βουτυρᾶ** κτλ. ἐνταῦθα,

διότι ὁ κ. Κ. εἶχεν ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν καὶ ἄνεσιν πρὸς ἐργασίαν.

Καὶ οὕτως ἔχον τὸ ἔργον κοσμεῖ χάρτης ἔκτακτος χείρονος ποιότητος ὡς τὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ αὐτὰ τὰ ἐπιβεβλημένα ἐν Ἑλλάδι, τύπος δὲ κοινότατος καὶ προστυχούσης φιλοκαλίας ἐπανθεῖ δὲ τιμὴ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὰ ὀφθαλμοφανῆ ταῦτα τοῦ ἔργου προσόντα καὶ πρὸς τὴν εὐσεβόφρονα πρόθεσιν τῆς **Εὐσεβοῦς Κυρίας,** ἧς ταῖς ἁδραῖς δαπάναις ἐξετυπώθη. (φράγκ. 22 χρ.).

Ἡ χαρὰ ἡμῶν παρακολουθησάντων ἄλλοτε ἀπ' αὐτῆς τῆς σοφῆς διδασκαλίας τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου ἁγίου Νικομηδείας κ. Φιλοθέου μαθήματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ βιβλίου τούτου ἐμετριάσθη ἅμα τῇ πρώτῃ τοῦ βιβλίου παραλαβῇ, ἡ δὲ εὐχαρίστησις ἡ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν **Γενικῶν Παρατηρήσεων** τῶν προεισαγωγικῶν εἰς τὸν τρίτον τόμον ἐτράπη εἰς λύπην ἅμα τῇ ἀναγνώσει κεφαλαίων τινῶν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ, τόμῳ, ἐν ᾧ ἀνεμένομεν πάντες τῆς ἀνέσεως τὴν δύναμιν καὶ τῆς εὐμαρείας τὴν ἀρετὴν, ἤτοι τὴν ὑπεροχὴν ἐν τῇ συλλογῇ, τῇ διατάξει καὶ τῇ διαπραγματεύσει τῆς ὕλης, τῆς μάλιστα ἡμῖν διαφερούσης τῆς περιόδου ταύτης· διότι διὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν ὑπάρχουσι πλήρεις χύτραι

γερμανικαὶ πρὸς ἐξάντλησιν, χυτρία ὅμως ἑλληνικὰ οὐχὶ ὀλίγα πλήρη, ὡς ἀποδειχθήσεται.

Ὁ **α'** καὶ **β'** τόμος τοῦ ἔργου δὲν ὑπεγείρει μέγα τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν, διότι ἔχομεν ἐν χερσὶν ἔργον ἄξιον τὸ τοῦ μητρ. ἁγίου Διδυμοτείχου κ. Φιλαρέτου, ἀλλ' ὁ **τρίτος** ὁ εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους καθωρισμένος. Ἐν τούτῳ δὴ ἐδικαιούμεθα ἵν' ἀπαιτήσωμεν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν εἰς τὸ ἔργον ἀφοσίωσιν τοῦ κ. καθηγητοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ Πρυταneίου. **Συγγνωμόνως ἔχομεν** πρὸς σφάλματα, ἅτινα εἰς βιβλίον ἀξιοῦν ἵνα ταχθῇ εἰς πρώτην σειρὰν δὲν ἐπιτρέπονται· **παραδεχόμεθα** ἀβλεψίας καὶ συγχύσεως παραπτώματα, **π. χ.** τὰ ἐν τῷ προσηρτημένῳ πίνακι πατριαρχῶν χρονολογικὰ καὶ τὰ τῶν γραμμάτων, δι' ὧν ὑποδεικνύονται ἢ τῶν ὀνομάτων ἢ τῶν πατριαρχιῶν ἡ σειρὰ καὶ ἄλλα, **οἷον** ὅτι τὰ ἐν Φιλιππουπόλει Διδασκαλεῖα λέγονται Ζωγράφεια (γρ. Ζαρίφεια)· **παρερχόμεθα** ἕτερα, **καθ' ἃ** ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Μελετίου διεσκευάσθη τῷ 1853 ὑπὸ τοῦ **Ἀδαμίδου** τοῦ ἁπλοῦ δηλα δὴ ἐκδότου οὐχὶ δὲ τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς Εὐθυβούλου (σελ. 20 τοῦ Α΄ τ.), περὶ οὗ κατωτέρω, **καθ' ἃ** οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἱππολύτου ἔστησαν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριάντα ἐν

Ρώμῃ, **ὅπου** (οὗτω) **ἀνεγινώκοντο** (οὗτω) τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, (γράφε **ἐν ᾧ** ἀναγινώσκονται διότι σώζεται ἐν τῷ Λατερανῷ μέχρι τοῦ νῦν εἰς ἄποπτον θέσιν ὁ ἀνδριὰς οὗτος, ὁ δ' ἑωρακὼς μεμαρτύρηκεν (σελ. 182, τόμ. Α΄)· **συγχωροῦμεν** ἐπαναλήψεις σχεδὸν αὐταῖς λέξεσιν, οἷα ἡ ἐν σ. 18 καὶ 244 περὶ τῆς ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, διότι προσεκολλήθησαν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς.

Ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν συγγραφέα ἵνα γράψῃ (Α, 416) ὅτι ὁ διαβόητος Λιουτπράνδος ἐπεσκέφθη τὴν Κ Πολιν κατὰ τὸν Θ΄αἰῶνα καίτοι ἔχει τὴν παραπομπὴν εἰς τὴν συνάδελφον καὶ ὁμοίαν ἐν πᾶσι ταῖς ἀρεταῖς Ἱστορίαν τοῦ κ. Λάμπρου, (Πρβλ. ἀνωτέρω § 16) καὶ ὅμως παντὶ γνωστὸν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἦλθεν εἰς Κ Πολιν ὑπερμεσοῦντος τοῦ Ι΄ αἰῶνος (πρβλ. ἀνωτέρω § 16).

Ἀποσφενδονίζομεν τόσα ἄλλα χρονολογικὰ καὶ ἱστορικὰ κατὰ δεκάδας μέρη πλημμελῶς ἔχοντα, ὡς π.χ. **ὅτι** ἡ Κρήτη ἑάλω τῷ 1670 (σελ. 9), **ὅτι** Σουλεϋμὰν ὁ Νομοθέτης ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1524—1566 (αὐτόθι) καὶ τότε κατέλαβε τὴν Ρόδον(!), **ὅτι** Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς κατὰ τὸ 1517 (ὅτε δὴλα δὴ ἦτο ἐν τῷ τάφῳ) συνησπίζετο μετὰ Φραγκίσκου τοῦ Α΄. ἐν συνόδῳ . . (;σ. 108), **ὅτι** Μαξιμιλιανὸς ὁ Α΄.

ἀπεβίωσε τῷ 1517 (σ. 109), **ὅτι** ἡ ἐν Λειψίᾳ τοῦ Λουθήρου συνδιάλεξις (γράφε: **συζήτησις,** διότι ἦτο[1] disputation, οὐχὶ conference) ἐγένετο τῷ 1819 (λάθος τυπογρ. σ. 256), **ὅτι** ὁ Μάξιμος ὁ Καλλιπολίτης ἤκμασε τῷ 1637, ὅτε δὲν ἦτο ἐν τοῖς ζῶσι (σ. 138, περὶ οὗ κατωτέρω), **ὅτι** ὁ ἐξ ἀπορρήτων Μαυροκορδᾶτος ἤκμασε καὶ συνέγραψε κατὰ τὸ 1719, ἤτοι δεκαετίαν μετὰ θάνατον (σ. 140) **ὅτι** ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος ἐκ νέου ἐκλήθη ὑπὸ Ἰουλίου τοῦ Β΄ τῷ 1451 (σ. 277) **ὅτι** Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἀπεβίωσε τῷ 1800! (143) καὶ τόσα ἄλλα.

Ἀποβάλλομεν τὰ

Ἀλλαχοῦ ἐν τῷ Βῳ τόμῳ **ὅτι** ἡ Καλλίπυλις ἑάλω τῷ 1355 ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (σελ. 46),

1. Kraus, Synchronist: Tabellen Z. Kirchengeschichte 1894 σ. 111. Conference ἦτο ἡ προηγηθεῖσα μετὰ τοῦ Μιλτιζίου ἐν Ἀλτεμβούργῳ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἥτις ἐν τοῖς περὶ Λουθήρου, ὡς ἀναξία λόγου φαίνεται, ὑπὸ τοῦ κ. Κ. δὲν ἀναφέρεται. Ὁ βουλόμενος ἵνα πεισθῇ περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς συνδιαλέξεως ταύτης (Ἰανουάρ. 1519) παραπέμπεται εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν τοῦ Kurtz § 124,3, ἐκδ: 1899, καὶ τὴν Ἔκθεσιν τὴν παρὰ τῷ Haussers, Geschichte D. Zeitalter d. Reformation· 2 ἔκδ. 1879 σ. 14 καὶ ἑξῆς. Ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει αὐτὴν Gespræche, τὴν δὲ ἄλλην τὴν πρὸς τὴν Ἔκκιον Disputation.

ὅτι οἱ Σταυροφόροι κατὰ τὴν Ἀην ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην στρατείαν αὐτῶν ἦγον 400 χιλ. στρατοῦ (οὔτε 300 χιλ.), (σ. 243), **ὅτι** ἐκυρίευσαν τὴν Ἰερουσαλὴμ μετὰ 30 ἡμερῶν πολιορκίαν! (σ. 244) **ὅτι** ἀπέθανεν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ ἅγιος Ἀδεμάρος (οὕτω) (τίς οὗτος ὁ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ κ. Κ. φυόμενος σ. 344, ἐνῷ οὐδὲ λέξις πρότερον λέγεται περὶ αὐτοῦ ὡς ἀπεσταλμένου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ πάπα+1098), **ὅτι** ἐν Κ)πόλει κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἅλωσιν μόνος στρατὸς ἦσαν οἱ μισθοφόροι Βαγιάροι!(σ.248).

Παραλείπομεν τόσα ἄλλα ἵν' ἀποτυπώσωμεν ὅτι ὁ κ. Κ. συντάσσων τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ εἰς τρεῖς τόμους τὴν φορὰν ταύτην ἐκδιδοὺς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα παλαιὰ ἔργα, ἅπερ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει πρὸ 25 ἐτῶν, νέα δὲ **σχεδὸν οὐδέν.**

Οὐδὲν σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐκδοθέντων ἔργων ὑπό τε τῶν καθολικῶν ἢ τῶν φίλων αὐτῷ διαμαρτυρομένων εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτὸς καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ὢν ἀπὸ 30 καὶ πλέον ἐτῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦτο τὸ μάθημα ὀφείλων ἵνα προαγάγῃ καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἐργασθῇ· Διατί δὲν ἠκολούθει τὸν Hase (+1890), οὗ sein Augenmerk war weniger auf die grôssere Gemeinde aller Gebildeten

gerichtet; Γινώσκει βεβαίως ὁ κ. Κ. ὅτι χωροῦμεν εἰς ἐποχὴν, εἰς ἣν ἡ Ἐ. Ἱστορίοz ur allgemeinen hôhern Bildung rechnen wird, ὡς λέγει ὁ Kurtz (σ. 15, ἔκδ. 1899).

Καὶ καιροῦ δὲ τοῦ ἀπαιτουμένου, ἐὰν ἐστερεῖτο ἵνα ἐπωφεληθῇ νεωτέρων συγγραφῶν ἢ μονογραφιῶν, ἔπρεπε τοὐλάχιστον ἵν' ἀναφέρῃ τὰ οἰκεῖα πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἐφιεμένων ἵνα ἔχωσι πηγάς. Ἐνῷ δ' ἀνέμενέ τις παρ' αὐτοῦ τὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος καὶ τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἵνα εὕρῃ ἐν εὐρυτέρῳ καὶ διαυγεστέρῳ ὁρίζοντι ἐκτεθειμένα καὶ αὐτὰ μάλιστα τὰ τῆς νεωτάτης ἐποχῆς τοὐναντίον ταῦτα ξηρότατα προτείνονται, ἄνευ ἀναλύσεως, ἄνευ μεθόδου, ἄνευ δεσμοῦ τινος καὶ ἄνευ παραπομπῆς εἰς πηγάς.

Ἐὰν δέ που ἐν σημειώσει ἀπαντᾷ ὑπόδειξίς τις βιβλίων, ἐκ πολλῶν δεδομένων, τολμῶμεν ἵνα εἴπωμεν ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα ἢ δὲν εἶδεν ὁ συγγραφεὺς ἢ ἰδὼν δὲν συνεβουλεύθη. Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια.

§ 32

Πρὶν ὅμως εἰς τὰ καθέκαστα εἰσέλθωμεν σημειούμεθα καὶ τὰ ἑξῆς:

Ἡ περὶ τὴν ὀνοματολογίαν ἀπροσεξία τοῦ ἱστορικοῦ ἀκολουθεῖ τῇ ἀμεριμνησίᾳ τῇ περὶ τὴν ἐκλογὴν ἐκ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας χρησίμου

ὕλης διὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἱστορίαν. Τίνας δὲ διαστροφὰς ἐθνικῶν τε καὶ κυρίων ὀνομάτων πρῶτον τίνας δ' ὕστερον καταλέξομεν; Διατί ὁ κ. Κυριακοῦ δὲν ἀκολουθεῖ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συστήματι ὁμοιομόρφῳ ἐν τῇ μεταγραφῇ τῶν ξένων λέξεων, ἀλλὰ διάφορα; Γεύματος χάριν ἀναφέρομεν τὰ **Βὸρμς** (=Βορματία), **Ὀρχὰδ** (=Ὀρχὰν 42, 46) τὰ **Βαγιασὶτ** (=Βαγιαζήτ, 47) τὰ **Ἀλὰν Ἀρσλὰν** (=Ἄλπ Ἀρσλὰν (σ. 155) τὰ **Σελδοῦκοι** (=Σελτζοῦκοι)· τὰ **Βατοὺ Κὰν** ἀντὶ τοῦ **Χάν-ης** ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Khan (σ. 178) πάντα ἐν τῷ Β' τόμῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ Α' ἐπαλλήλως τὰ **Ὀρμοὺσδ** καὶ **Ὀρσμοὺδ** (σ. 252), τὰ **Ἀβδερχαμὰν** (σ. 267 δὶς καὶ 270) τά: **Ποατιέρη,** (σ. 268) καὶ **Πικτάβιον** (σ. 285· ἢ Ποατιὲ ἢ Πικτάβιον) μέχρι **Ἰβήρου**! Ἐκ τίνος ὀνομαστικῆς; ὅπως ἐν ταῖς περὶ Ἱσπανίας §§ τοῦ παραδείσου τοῦ κ. Μεταξᾶ τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν ἀνακτόρων τῶν Ἀράβων ἐν Γρενάδᾳ φέρεται ὅτι ἡ πόλις κατέχει «τὰ ἐρείπεια τῶν ἀνακτόρων τῶν μαύρων βασιλέων...» διότι οἱ Ἄραβες δὲν ἦσαν μαῦροι, ὁ δὲ συγγραφεὺς ἀγνοῶν τὴν σημασίαν τῆς φραγκικῆς λέξεως Maures ἐνόμισε ὅτι περὶ μαύρων (!) πρόκειται,

Ἐὰν εἴχομεν καιρὸν ἵν' ἀντιβάλλωμεν τὰ γεωγραφικὰ ταῦτα ὀνόματα πρὸς τὰ τοῦ Παραδείσου τοῦ κ. Μεταξᾶ, πόσης θυμηδίας πορίσματα

θ' ἀνευρίσκομεν! Τοιαῦτα εἶναι τὰ βιβλία, ἅτινα φέρουσι τὴν ἐπίσημον ἔγκρισιν καὶ νόμῳ ἐπιβάλλονται καὶ εἰς ἃ χορηγεῖται καὶ χρῆμα τοῦ Ἐξοχ. Μαρασλῆ.

Τί εἶναι δὲ τά: **ΚΑσοβία** (κατὰ τὸ Μοραβία ἴσως), τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἐν Κοσσυφοπεδίῳ (Κοσσόβῳ) γνωστῆς μάχης (Β΄, σ. 169). Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἐν σ. 43 καὶ τό: **Κοσσυφοπέδιον,** ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀγνοεῖ τὴν ταὐτότητα τῶν δύο λέξεων: Τί εἶναι τά: **Ρὼμ Κλὰ** (μήπως Ρουμ-Καλέ, ἢ Καλαὰ, Γ΄ σ. 193) τὸ **Ὀζνοῦν** ποῖον, ποῦ; Κύριε πρόεδρε τῆς πρὸς κρίσιν τῶν Γεωγραφιῶν ἐπιτροπείας;

Τὰ δὲ **Βιλλεχαρδουΐνος**. καὶ **Λαρόσσα** καὶ **Κλερμόνδη** (Β΄, 241, τοὐλάχιστον ἂς ἐγράφετο Κλερμόντη, ἀφ' οὗ γαλλιστὶ εἶναι Clermont) καὶ **Φρεϊδριχ,** καὶ **Μισχώτ**! ὁ Michaud (;) (Γ΄, 424) κλ. κλ.

Τί δὲ εἴπωμεν περὶ τῶν: ἐν τῷ Γ΄ τόμῳ ἡ **Σάϊδα** (γρ. Σιδὼν) Καϊναρτζῆ, ἢ Καϊναρτζῆκ» (σ. 212) περὶ τοῦ **Ἄλεπο** ἢ τοῦ **Ἀλέππον** ἢ τοῦ **Ἀλέπιον** (σ. 66, 113, 246) ἢ περὶ τοῦ **Μοζοὺλ** ἢ **Μοσοὺλ** (σ. 9, 241) ἢ τοῦ **Καραμὶτ (νῦν Διαρβεκὴρ)** ἀλλαχοῦ ἢ μόνον Διαρβεκὴρ (σ. 241) ἢ μόνον Καραμίτ· **Καραμὶτ** δὲ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ **Καρὰ-Ἀμὶδ**=Ἀμίδη.

Τί δὲ εἶναι τά: βιλαέτια **Σίβας** (σ. 245, κατὰ

τὸ **Χίβα-βας,** ἐνῷ εἶναι **Σιβὰζ,** διατί δὲ οὐχὶ Σεβαστείας;

ἢ τά: **Μαγδεμβοῦργον** ἢ ἀλλαχοῦ **Μαγδεβοῦργον** (σ. 295, 277, 288)

ἢ τὰ **Πασάου** ἢ καὶ **Πασσάου** (276, 277),

ἢ τὰ **Βρέμη** μὲν π.χ. ἐν σ. 782 **Βρέμεν** δὲ ἐν 285.

ἢ τὸ κομψὸν ἐν σ. 295 «Εἰς τὴν Σουηδίαν παρεχωρήθη ἡ **Φορπομερανία**... τὸ **Βρέμεν καὶ τὸ Βέρδεν,** δῆλα δὴ κακόζηλος μετατροπὴ τῶν ὀνομάτων ἀμέσως ἐκ τῆς γερμανικῆς, ἐν ᾗ παρατηρητέον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν προφορὰν τῆς τρίτης λέξεως, διότι οὐχὶ ὁ τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ὁ τὴν Ἱστορίαν γινώσκων τοὐλάχιστον γιγνώσκει ὅτι τὸ Verden αὐτὸ προφέρεται Φέρδεν· καὶ τὰ **Οὐτρὲχτ, τὸ,** καὶ κατωτέρω ἀμέσως (σ. 421, 423) **Οὐτρέχτη, ἡ,** καὶ τὰ **Τριὲρ** (δηλ· τὸ Trier, δι' ὃ ὅρα Λάμπρου πῶς λέγεται καὶ ποῦ κεῖται ἐν λεξικοῖς, καὶ τὸ **«Φρεϊβούργη»** μὲν 424 **Φρεϊβοῦργον** δὲ ἐν 449 καὶ τόσα ἄλλα ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός:

Παραλείπομεν ἑτέρας παραχαράξεις ὀνομάτων καὶ δὴ τῶν γνωστῶν καὶ συγχρόνων ἑταίρων **Ρέγελ** καὶ **Οὐσπένσκη,** οὓς ἐβάπτισε Βέγελ καὶ Οὐσπίνσκην καὶ τόσα ἄλλα. (Γ,225 κλ).

Ταῦτα δὲ γράφοντες **ἐπὶ λόγῳ τιμῆς** δηλοῦμεν ὅτι δὲν ἐξεζητήσαμεν αὐτὰ ἀλλ' ἐκ

συγκυρήσεως μᾶλλον συνελέξαμεν. Εἶναι δὲ τυπογραφικὰ ταῦτα τὰ λάθη; τί λέγουσιν οἱ σοφοὶ κριταί; ὁ δὲ κ. Λάμπρος καὶ ὁ κ. Λαμπρίδης;

Ἐκ προτέρων δημοσιεύσεων τοῦ ἀνδρὸς τὸν πρὸς βαθυτέρας μελέτας τῆς Ἱστορίας ὄκνον γινώσκοντες ἐγράφομεν κατὰ τὸ 1893 ἐν πραγματείᾳ ἡμῶν «περὶ τοῦ κατὰ τὸν ΙΣΓ' αἰῶνα Ἱεροῦ κλήρου καὶ ἰδίως Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου» προλογίζοντες περὶ τῆς μετὰ τὴν Ἅλωσιν Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας [1] τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἔθνους δηλονοῦν, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ κατωτέρω ἐπίτηδες πρὸς πλείονα γνῶσιν καταχωριζόμενα, καὶ παρεκαλοῦμεν τοῦ καθηγητοῦ τούτου τοῦ Ἑλληνικοῦ Πρυτανείου εὐμενῆ τὴν προσοχήν.

» Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὁδηγοὺς οὐ μόνον » χειρόγραφα «τιμιώτατα εἰς ἡμᾶς», ἀλλὰ καὶ βιβλία πολυτιμοτάτας » περιέχοντα ἐκδόσεις περὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Γένους ἡμῶν ἐν τῷ αἰῶνι » (τῷ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ'.) Τὰ βιβλία ταῦτα οὐδέποτε ἐγένοντο ὑποκείμενον » μελέτης παρ' ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων εἴτε ἐξ ἀγνοίας γλωσσῶν καὶ δὴ » τῆς Λατινίδος, εἴτε ἐξ ἀγνοίας αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Ἐνταῦθα » καθῆκον ἡγούμεθα ἐν ἐπισημειώσει νὰ παραθῶμεν τὰς ἐπιγραφὰς καὶ » τοὺς τίτλους αὐτῶν ἵνα γένηται φροντὶς παρὰ τῶν ἁρμοδίων πρὸς » διόρθωσιν τῶν πλημμελῶς εἰρημένων ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Τοῦτο ἀπεκδέχομεθα παρὰ πολλῶν, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας » καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ε. Π... κ. Κυριακοῦ».

Παρετιθέμεθα δὲ τότε ἐν σελ. 130—131 τοὺς τίτλους τῶν βιβλίων, ἐξ ὧν πολλὰ ἠδύνατο ὁ

1. Εἰκοσιπενταετηρὶς καθηγεσίας Κόντου, Ἀθῆναι 1893 σελ. 125—177.

βουλόμενος ἵνα ὠφεληθῇ, ἀλλ' ὁ κ. Κυριακοῦ οὐδ' ἔρριψε βλέμμα ἐπὶ τῶν περιεχομένων τῶν βιβλίων τούτων, πλὴν τῆς **Τουρκογραικίας**, διότι ἐὰν ἀναφέρῃ καί τινα, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τοὺς τίτλους τούτων ἢ τὰ κεφάλαια ἐξ ἀντιγραφῆς τοῦ Kurtz κατέχει. Ὁ λόγος προϊὼν δείξει ἱκανὰ καὶ μάλιστα ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ἕτοιμα τὰ ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν γεγραμμένα ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν. Ἀλλὰ μήπως ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν τὰ νεώτερα, τὰ σύγχρονα; Καλός τις βυζαντινολόγος, δύναται **ἀμέσως** ἐν τοῖς οἰκείοις μέρεσι τῆς τριτόμου Ἱστορίας τοῦ Καθηγητοῦ ἵνα διακρίνῃ ὅτι ὁ συντάκτης αὐτῆς οὔτε ἐν τοῖς περὶ Βησσαρίωνος εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν μονογραφίαν τοῦ Vast (1878), οὔτε ἐν τοῖς περὶ Ἀφρικῆς καὶ τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας τὸ σοφὸν ἔργον τοῦ κ. Diehl « L' Afrique Byzantine» (1896), ἐν ᾧ ὁλόκληρα κεφάλαια περὶ τῆς Ἐκκλησίας (Eglise) τῆς Ἀφρικῆς ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (σ. 408—449) καὶ τῆς βυζαντιακῆς διοικήσεως (503—516 κλ.) οὔτε τοῦ Mas Latrie, τὴν ἐν B. Corresp. Afric. 1886 σ. 85 καὶ ἑξῆς διατριβὴν Anciens évêchés de l' Afrique Septentrionale, οὔτε τὰ ὡραια κεφάλαια τοῦ βιβλίου τοῦ Gasquet «De l' autorité Impériale en matière religieuse ἐν Βυζαντίῳ (1879), ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ τῆς

ἀποθεώσεως τῶν ἐν Βυζαντίῳ αὐτοκρατόρων περὶ τοῦ πατριάρχου **ΚΠ**όλεως, περὶ αὐτοκράτορος νομοθετοῦντος ἐν θρησκευτικοῖς ζητήμασι, οὔτε τοῦ **αὐτοῦ** συγγραφέως τὸ ἔργον L'empire Byzantin et la monarchie Franque (1888), καὶ πόσα ἄλλα πρώτης ἀνάγκης διὰ τὸ κείμενον τοῦ Β΄ καὶ Γ΄ τόμου.

Ἐγνώριζεν ἆρά γε ὁ κ. Κ. τὴν ἔκδοσιν τῶν **Ἐπιστολῶν τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου** (1893), ὅτε ἔγραφε τὰς ὀλίγας σειρὰς τῆς 118 σελίδος τοῦ Β΄. τόμου; Ἐγνώριζεν ἆρα γε τὰς περὶ **Γεωργίου Ἀμοιρούδζη** διατριβὰς τοῦ κ. Κεραμέως ὅτε ἔγραφε τὰς ἐν σ. 122; Διατί δὲ ἐν τοῖς περὶ Ἀκομινάτου μόνον τοῦ κ. Λάμπρου ἐμνημόνευσε τῆς δ' ἐργασίας τοῦ μητροπολίτου Ἀγχιάλου, ἐργασίας μικροτέρας μὲν κατὰ τὸν ὄγκον τῶν τυπογρ. φύλλων, ἀλλ' ἐπιστημονικωτέρας κατὰ τὸ ποιὸν ἐπελάθετο; Εἰς τί δέον ἵν' ἀποδώσωμεν τὸ τοιοῦτο;

Τὰ δὲ ἔργα τοῦ Legrand καὶ ταῦτα παρεωράθησαν (Ὅρα κατωτέρω). C' est ainsi qu' on écrit l' Histoire à Athènes.

§ 33

Τὰ περὶ Ἱππολύτου Ρώμης, ἀνδρὸς ἐκκλησιαστικοῦ δοκιμωτάτου τῶν ἀρχῶν τῆς Γ΄. ἑκατονταετηρίδος λίαν ἀτελῶς ἔχουσι καὶ ἰδίως τὰ

περὶ συγγραμμάτων αὐτοῦ (Α. 181)· οὐδὲν λ.χ. λέγεται περὶ τῶν σπουδαίων ἑρμηνευτικῶν αὐτοῦ ἔργων μάλιστα δὲ τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ ἀπ' ἀρχαίων χρόνων περιπύστου καὶ ἐν πολλῇ χρήσει ὄντος. Περὶ τοῦ ὑπομνήματος δὲ τούτου, τοῦ λόγου νῦν γινομένου, ὀφείλομεν ἵνα ὑπομνήσωμεν εἰς τὸν κ. Δ. Κ. ὅτι ὤφειλε δύο τοὐλάχιστον λέξεις ἵν' ἀφιερώσῃ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ὑπὸ τοῦ νῦν μητροπολίτου Ἀγχιάλου κ. Βασιλείου τοῦ **δ**΄ αὐτοῦ λόγου, ἐκδοθέντος ἐν τῇ Β΄. περιόδῳ τῆς **Ἐκκλησ. Ἀληθείας** (ἔτ. Α΄. σ. 10—24, 49—60, 225—247 καὶ ἔτ. Β΄. 272—287) ἀπὸ τοῦ 1885—86. Καὶ τοῦτο, ἀφ' οὗ κατ' ἐπανάληψιν ἐκ τῆς **Ἐκκλ. Ἀληθείας** παραληφθεὶς ἐξεδόθη ὑπὸ Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν Θεολόγων[1]. Καὶ οἱ ξένοι ἀνεγνώρισαν τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος, ὁ δὲ κ. Κ. οὐδὲ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ἐγνώρισε.

Φρονοῦμεν ὅτι οἱ ἡμέτεροι λόγιοι οὐχὶ ἐκ φιλαυτίας ἢ μικροφιλοτιμίας ἀλλ' ἐκ καθήκοντος φιλαδελφίας ὀφείλουσι μετ' ἰδιαζούσης ἐπιμελείας καὶ στοργῆς ἵνα σημειῶσι τὰ παρὰ τῶν

1. Kihn, Encyklop. Methodologie d. Theologie ἐν Φρειβούργῃ 1892 σ. 212, ὅπου ρητῶς μνημονεύεται ἡ ὑπὸ τοῦ Bratke ἔκδοσις **κατὰ τὸ κείμενον τοῦ ἀνακαλύψαντος Β. Γεωργιάδου, 1891.**

ἡμετέρων γραφόμενα ἢ καὶ τύποις ἐκδιδόμενα, τὰ σπουδαιότερα τοὐλάχιστον αὐτῶν, Ὁ κ. Κ. καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις φωρᾶται ἀγνοῶν τὰς τῶν ἡμετέρων ἐργασίας ἢ ταύτας ἀξίας οὔσας ἀναξίας λόγου θεωρῶν. Tertium non datur. Μακρὸν δὲ καὶ ἐπίπονον θὰ ἦτο ἵνα ἐκθέσωμεν ἅπασαν τὴν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ γυμνότητα τῆς μεγάλης **Ἐκκλησ. Ἱστορίας**. ἥτις ἐν τούτῳ ἔπρεπε πρὸ πάντων ἵνα διαπρέπῃ. Οὕτω δὲ καὶ περὶ τοῦ Ὠριγένους οὐδὲν λέγει περὶ σοβαρῶν εἰς αὐτὸν ἐργασιῶν οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων ἀλλὰ καὶ τῶν Εὐρωπαίων φαίνεται δὲ στηριζόμενος εἰς τοὺς ὤμους τῶν ἀρχαιοτέρων ἐργασιῶν, ἃς ὡς βάσιν τῆς συντάξεως τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ εἶχεν. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία συντασσομένη ἀπὸ ὄψεως ὀρθοδόξου φρονήματος ἔπρεπε τὰ κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς διασημοτέρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῆς ἀνδρῶν μετὰ μείζονος καὶ ἐν μέρει πρωτοτύπου ἐπεξεργασίας ἵνα περιέχῃ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν μέγαν καὶ πολυχεύμονα **Ὠριγένην** μεθ' ὅλας τὰς τυχὸν ἀποπλανήσεις αὐτοῦ ἔπρεπεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων ἐν τῇ Δ. Εὑρώπῃ ἐργασιῶν ὁ κ. Κ. ἵνα ἐπιχειρήσῃ νέᾳ ἐπεξεργασίᾳ, τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ κ. Κ. φαίνεται τελείαν ἄγνοιαν πάσχων τῶν ἐρευνῶν τούτων, ὡς καὶ

αὐτῶν ἔτι τῶν λαμπρῶν μελετῶν περὶ Ὠριγένους τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου Ἀγχιάλου ἐν τῇ **Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ** (Περιοδ. Β', ἔτος Α', τ. Α', σ. 97—111, 145—160, 193—230, 241—255, 529—543, τ. Β', σ. 1—18, 49—62, 97—110, 163—211, 241—256). Τεμάχια δὲ ἀνέκδοτα ἐκ τῆς Ἑρμηνείας τοῦ Ὠριγένους εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον ἐπίσης ὁ αὐτὸς σοφὸς μητροπολίτης ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἐν τῇ **Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ** κατὰ χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τοῦ Μονάχου. Ἐλήφθη μήπως ὑπ' ὄψιν ἑτέρα τοῦ σεβ. τούτου μητροπολίτου σοφὴ πραγματεία περὶ τοῦ **Θεοφυλάκτου** τοῦ Βουλγαρίας, ἐν ᾗ καὶ **ἀνέκδοτα** ἐκ χειρογράφων νέων δύο μνημεῖα περὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου; ἐλέχθη τέλος καὶ ἐσημειώθη ἐν ταῖς ὀλίγαις σειραῖς ταῖς περὶ αὐτοῦ ἐν οἰκείῳ τόπῳ (Β', 108), ὅτι ὁ Θεοφύλακτος τῶν συγχρόνων λογίων (11 αἰὼν) διακρίνεται διὰ τῆς «βασιλικῆς παιδείας καὶ τῶν χαριεσσῶν καὶ ἀττικῷ ἄλατι ἠρτυμένων ἐπιστολῶν αὐτοῦ; (Ἐκκλησ. Ἀληθεια τ. Δ' σ. 110—116, 135—138 141 καὶ ἑξῆς 3 Ε'—11—14 καὶ λ.)[1].

1. Ἐν ταῖς σελ. μάλιστα τῆς 11—13 τοῦ Ε' τῆς Ἀληθείας συμπληροῦνται καὶ ἔν τισι στίχοις τὰ Κερκυραϊκὰ Ἀνέκδοτα τοῦ κ. Λάμπρου, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ τόπῳ (§ 24) ἐγένετο λόγος, ἀλλ' ὁ κ. Λ. οὐδὲ τοῦτο εἶδε ποτὲ κατὰ τὰ εἰθισμένα αὐτῷ.

§ 34

Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους βλέπομεν τὴν Ἱστορίαν τοῦ ΙΣΤ΄ καὶ ΙΖ΄ αἰῶνος ἐλλείψεις παρουσιάζουσαν οὐχὶ σμικρὰς, αὐτὴν τὴν Ἱστορίαν, ἥτις ὡς γνωστὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ Δύσει λογίων ἤρξατο ἵνα καλῇ τὴν εὐγενῆ περιέργειαν καὶ τῶν ὁμοδόξων Ρώσων τὴν εὐσεβῆ φιλομάθειαν. Καὶ μ᾽ ὅλα ταῦτα ὁ μόνος τοῦ μαθήματος τούτου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀντιπρόσωπος σιγὴν ἄγει· ὁ κ. Λάμπρος αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ ἔπρεπεν ἵνα συμβουλεύσῃ πρὸς ἐργασίαν **ἀφ᾽ οὗ ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ ἦσαν κατατεθειμέναι αἱ κατὰ χιλιάδας φράγκων δαπάναι** καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς δι᾽ ἑαυτὸν αἱ τοῦ Μαρασλῆ.

Ἐν πρώτοις τὰ περὶ Κούζα καὶ εἶναι εὐτελέστατα ἐν ὀλιγίσταις σειραῖς γεγραμμένα (σελ. 40 καὶ 73 τοῦ Γ΄) καλὸν δὲ καὶ χρήσιμον θὰ ἦτο ἐὰν ἐκτενέστερόν πως ἐξετίθεντο καὶ διεκρινοῦντο ὑπαρχόντων μάλιστα βιβλίων καταλλήλων καὶ ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς ἐξητάζοντο (πρβλ. § 16).

Ἀλλὰ μήπως ἐλήφθησαν σαφεῖς καὶ ἀξιόλογοι πληροφορίαι περὶ τοῦ μοναστηριακοῦ λεγομένου ζητήματος ἐκ τῶν ἐν τῇ **Ἐκκλησ. Ἀλήθεια** ἐν καιρῷ δημοσιευθεισῶν καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐκθέσεως ὅλων τούτων τῶν γεγονότων, ἐξ οὗ

καὶ οἱ ἕλληνες διπλωμάται αὐτοὶ ἠδύναντο ἵν᾽ ἀρυσθῶσι πολλά· διότι μετὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 30 Ἰουλίου 1858 τῆς ἐν Παρισίοις συνδιασκέψεως, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ὑ. Πύλης ἀναγνώρισιν τοῦ Κούζα ὡς ὁσποδάρου Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, τὸ ζήτημα ἐγένετο **διεθνὲς** ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν πρόνοιαν τῆς σεβ. Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ᾽ ἐάσωμεν καὶ ταῦτα, ἅπερ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁπάντων οὐδεὶς καιρὸν καὶ ἐντολὴν ἔχων ἠθέλησεν ἵνα συμμελετήσῃ.

Ἐν σελ. 37 περὶ τῶν ὀρθοδόξων λέγει·

«Κατὰ τὸ 1873 ἀπετέλεσαν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν καὶ οἱ ὀρθόδοξοι κάτοικοι τῆς Βουκοβίνης, οἵτινες εἶναι ἢ σλαῦοι Ρουθήνιοι ἢ Βλάχοι ὑπὸ τὸν μητροπολίτην τοῦ ἐν Βουκοβίνῃ Τσέρνοβιτς. Οἱ ὀρθόδοξοι οὗτοι τῆς Αὐστρίας εἶναι ἐν συνόλῳ **περὶ τὰ τρία** ἑκατομμύρια». ..

Ἐν δὲ σελ. 127 τοῦ **αὐτοῦ τόμου** ὁ αὐτὸς λέγει «Καὶ τῶν ἐν Βουκοβίνῃ ὀρθοδόξων σλάβων ρουθηνίων ἡ τύχη ὑπῆρξεν ὁμοία .... Οἱ ρουθήνιοι ἔμειναν πιστοὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ. Σήμερον ἀπολαύουσι θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καὶ προστασίας. Τῷ δὲ 1873 ἀπέκτησαν αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Τσέρνοβιτς, ὑφ᾽ ὃν τελοῦσι καὶ οἱ τῆς Δαλματίας ὀρθόδοξοι. **Οἱ ὀρθόδοξοι** Αὐστρίας **εἶναι 4 ἑκατομμύρια, οἱ οὐνῖται 2 ἑκατομμύρια».**

Ἀναγράφομεν ἐπίτηδες ὅλον τὸ ἐδάφιον ἀμφοτέρων τῶν ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ σελίδων τοῦ συγγραφέως ἵνα ἐρωτήσωμεν ὁπότερος ὁ τῶν ἐν **Αὐστρίᾳ ὀρθοδόξων** ἀριθμὸς ἀληθής. Ἡμεῖς ἐν σ. 112 τοῦ δευτέρου τόμου τῆς Μεγάλης Γεωγραφίας ἡμῶν (ἔκδοσ. 1902) διδάσκομεν· « 3.120.000 ὀρθόδοξοι ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον **Κάρλοβιτς** τελοῦντες». Ἀνεδράμομεν ὅμως εἰς ἐξέλεγξιν τοῦ πράγματος καὶ παρετηρήσαμεν ἐν μὲν τῇ μεγάλῃ Γεωγραφίᾳ τοῦ Seydlitz (ἔκδ. 1899) σ. 417 ὅτι ὁ ὑφ' ἡμῶν διδόμενος ἀριθμὸς εἶναι ὁ ἀληθής· ἐν τῇ τοῦ Ruge (Geogr. f. Handelschulen Realschüler. 1904) σ. 101 ὁμοίως «Nicht unierte Griechen 3,2 Mill. — πρβλ. καὶ σελ. 107). Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ὑπὸ Brilloff πεφιλοπονημένῃ ἀρίστῃ **Πρακτικῇ Γεωγραφίᾳ** (ἐν Δρέσδῃ, 1904 σ. 320) $3^1/_2$ Mill. nicht unierte Griechen.

Ἀλλὰ καὶ οἱ **οὐνῖται** οἱ ἐν τῇ παπικῇ δῆ λαδὴ Ἐκκλησίᾳ προσκείμενοι δὲν εἶναι **δύο** ἑκατομμύρια, ὡς διδάσκει ὁ κ. Κυριακοῦ. Πόσοι εἶναι ἐρευνησάτω αὐτὸς ἐν τοῖς ὑποδειχθεῖσι βιβλίοις καὶ ταῖς λοιπαῖς **Στατιστικαῖς** Βιέννης καὶ Βερολίνου τοῦ Hartleben, τοῦ Hübner, ὡς ἠρευνήσαμεν ἡμεῖς **μὴ πληρωνόμενοι** ὑπὸ εὐσεβῶν ἢ ἀσεβῶν κυριῶν.

β'. Ὁ κ. Κ. γράφει ὅτι αἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις

τοῦ Ἄθω πλουσιώταται βιβλιοθῆκαι κεῖνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄχρηστοι (σ. 74), Καὶ ὅμως πόσα δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἀνέκδοτα ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ **Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ** ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν μοναχῶν καὶ πόσα ὑπ' ἄλλων. Ἀλλ' ἔπρεπεν ἵνα λεχθῶσι ταῦτα ἵνα ἐξαρθῇ ὅτι ὁ κ. Λ. ὁ τοῦ ὁμίλου δῆλα δὴ τοῦ Ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ «προσήνεγκε μεγίστην ταῖς ἐν Ἄθῳ μοναῖς, (τίνι τρόπῳ;) καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ὑπηρεσίαν ἀναλαβὼν νὰ συντάξῃ πλήρη κατάλογον αὐτῶν **τῶν μοναχῶν μὴ ὑποστηριζόντων τὴν παιδείαν**. Αἰδὼς Ἀργεῖοι. Καὶ ἐν τούτοις ἡ Συμβολικὴ τοῦ κ. Μεσολωρᾶ ἐξεδόθη δαπάναις τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ τόσα ἄλλα.

γ'. Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ὁ κ. Κ. λέγει ὅτι « Ἰάνος ΤΙΣ Λάσκαρις ἐπώλησε πολλὰ βιβλία ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἐν Φλωρεντίᾳ διὰ τὴν βιβλιοθήκην τῶν Μεδίκων». Ὁ Λάσκαρις Ιανὸς, οὐχὶ Ἰάνος, δὲν εἶναι τις, δῆλα δὴ κάποιος ἀλλ' ὁ Κ]Πολίτης Λάσκαρις ἐκ τοῦ περιδόξου οἴκου τῶν Λασκάρεων, εἶναι αὐτὸς ὅστις ἀπεσταλμένος τῆς οἰκογενείας τῶν Μεδίκων (Λαυρεντίου) εἰς Κ]Πολιν ἐπανελθὼν καὶ συστατηρίοις γράμμασιν ἐφωδιασμένος ἔσχε τὴν τιμὴν καὶ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Βαγιαζὴτ (1492) ἵνα τύχῃ ἀκροάσεως εὐμενεστάτης, διότι ὁ τῶν Ὀθωμανῶν

SISMANOGLIO

ἄναξ ἦτο πεπαιδευμένος εἰς ἄκρον—καὶ χειρόγραφα ἵνα συλλέξῃ. Δὲν εἶναι **κάποιος Λάσκαρις** ἀλλ' ὁ ἀκολουθήσας Καρόλῳ τῷ Η΄, βασιλεῖ τῆς Γαλλίας, ὅτε οὗτος κατήρχετο εἰς τὴν Ἰταλίαν· δὲν εἶναι **τις Λάσκαρις**, ἀλλ' ὁ Λάσκαρις ὁ καὶ Λουδοβίκῳ τῷ ΙΒ΄ ἀκολουθήσας καὶ ὑπ' αὐτοῦ, ὑπάρχοντος γάλλου ἀντιπροσώπου ἐν Βενετίᾳ, ἐπὶ διπλωματικῇ ἀποστολῇ παρὰ τῇ Βενετικῇ αὐλῇ ἀποσταλείς· δὲν εἶναι **τις Λάσκαρις** ἀλλ' ὁ ἀπὸ τοῦ 1504 ἐπὶ ἑξαετίαν περίπου καὶ πρεσβευτὴς παρὰ τῇ Γαληνοτάτῃ Δημοκρατίᾳ τῆς Βενετίας διαπεπιστευμένος. Δὲν εἶναι **τις ὁ Λάσκαρις,** ὅστις ὀγδοηκοντούτης ἐξετέλεσεν ἐν ὀνόματι Κλήμεντος τοῦ Ζ΄ ἑτέραν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Καρόλῳ τῷ Ε΄, μετὰ τὴν μάχην τῆς Παυΐας (1525)[1] ἀποστολήν. Μελετήσατε Κύριοι.

δ΄. Τὰ περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας πρὸς τὴν τῶν Διαμαρτυρομένων ἔδει καὶ ταῦτα ἵν' ἀναπτυχθῶσιν ἐκ πηγῶν οὐχὶ μόνον γνωστῶν καὶ παντὶ προσιτῶν ἀλλὰ καὶ σπανίων καὶ δυσπροσίτων, ὧν πρώτη εἶναι τὰ

1. Περὶ τούτου Legrand Bibl. Hellén. πρώτης σειρᾶς τομ. Α, Vast, de vité et operibus Jani Lascaris Paris 1878, καὶ τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ἡμετέρας ἐν τῇ Ἱστορίᾳ 1906 σ. 49—50.

Acta-Scripta Theologorum Wirttembergensium[1] κλ. βιβλίον σπάνιον.

Ἐν τούτῳ ἀντιμετώπως εὕρηται ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν γερμανῶν θεολόγων καὶ Ἱερεμίου Β΄ τοῦ Τρανοῦ, περὶ ὧν ἄλλοτε καὶ ἡμεῖς ἐγράψαμεν καὶ ὁ κ. Ι. Μεσολωρᾶς, τότε μὲν ὑφηγητὴς νῦν δὲ καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὅστις ἐν τῇ **Μεγάλῃ** αὐτοῦ **Συμβολικῇ** (τ. Α΄.) περιέλαβε καὶ τὰς τοῦ Ἱερεμίου Ἀποκρίσεις. Αἱ σχέσεις αὗται ἔδει ἵνα σημειωθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Κυριακοῦ δυναμένου ἴν' ἀρυσθῇ τοῦτο παρὰ τῆς **Συμβολικῆς** τοῦ κ. Μεσολωρᾶ εἰς οὐδὲν μὲν κατέληξαν ἀποτέλεσμα, συνετέλεσαν ὅμως, ὡς ἐγράφομεν πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ἐν τῇ **Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ** εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐν τῇ Δύσει, Οἵ τε ἐν Τυβίγγῃ κλεινοὶ θεολόγοι καὶ δι' αὐτῶν ὅλος ὁ τῶν διαμαρτυρομένων σεμνὸς κόσμος ἐνόησεν ὅτι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὅπερ δὴ μέγιστον, τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἔτι ἰσχύουσι τῇ ὑμῶν (τοῦ πατριάρχου δῆλα δὴ) σπουδῇ ἐπιμελῶς τηρούμενα. Αὐτὸ σημαίνει καλὸς καὶ ἀγαθὸς πατριάρχης Κ)Πόλεως. Ταῦτα δὲ ἐγράφομεν ἡμεῖς, οὐχὶ ὁ κ. Λ. ἤ τις τοῦ κλεινοῦ ὁμίλου τῶν ἐν τῷ

1. Witebergae, 1584, μέγα σχῆμα, δίστηλον.

Πρυτανείῳ πρὸς ζημίαν τῆς καθόλου Ἐπιστήμης καὶ τῶν φοιτητῶν, δημοσιεύσαντες ἅμα καὶ ἀνάλυσιν τῶν Acta τούτων ἐν τῷ ΙΔ΄ τ. τῆς **Ἐκκλησ. Ἀληθείας**. Ἐκκλησιαστικῆς ὅμως Ἀληθείας σειρὰν ἡμεῖς τοὐλάχιστον οὔτ' ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ οὔτε ἐν τῇ τῆς Βουλῆς ζητήσαντες εὕρομεν, οὔτε ὁ κ. Κ. εἶδε ποτε σειρὰν, διότι ἐὰν ἔβλεπε καὶ διεξήρχετο μόνον τὰ περιεχόμενα δὲν θὰ ὑπέπιπτεν εἰς τοσαῦτα λάθη, ὡς τὰ ἄνω, λάθη οὐχὶ ἀνεπαίσχυντα.

ε΄. Ἀλλὰ μήπως ἔλαβεν ὁ κ. Κ. τὰ ἐνταῦθα ὑπ' ἄλλων τε καὶ ὑφ' ὑμῶν δημοσιευθέντα ἐν τῇ **Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ** περὶ Ἱερεμίου τοῦ Τρανοῦ ἀπὸ τοῦ 1890, ἢ τὰ περὶ Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου, ἢ ἔγραψέ τι καινὸν περὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ἢ περὶ Μαλαξοῦ; Οὐδὲν· παραπέμπει εἰς σεβαστὰ συγγράμματα ἀλλὰ παλαιὰ τοῦ Οἰκονόμου περὶτῶν Ο΄. καὶ ἀρκεῖται ὁ ἐρίτιμος συγγραφεὺς εἰς τὰς ὑποδείξεις ταύτας (Ὅρα σελ. 136—137),

Οὕτω πως ἐργάζονται οἱ ἐν Ἀθήναις λόγιοι καὶ δὴ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, κύριε Λ. τούτους δὲ καὶ σὲ αὐτὸν ὑπ' ὄψιν ἔχων δὲν ἔπρεπεν ἵνα **ἐλέγξῃς** (φράσις τοῦ **Ἀγῶνος** τῆς 26 Ὀκτωβρίου); ὡσεὶ εἴχατε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλέγχειν καὶ ἡμᾶς ὑμεῖς οἱ μὴ δυνάμενοι οὐδὲ τὰ ὑμέτερα ἵνα ἐξοικονομήσητε καὶ διορθώσητε. Διδάξατε ἑαυτοὺς πρῶτον.

στ΄. Τὰ περὶ **Ἐκκλησ. τῆς Ρωσίας** ἔχρηζον ἰδίας φροντίδος, διότι ὅσα λέγονται ἐν σελ. 167 ἢ 174—180 τοῦ Β΄. τ. εἶναι στυγνὰ, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἕλληνος μητροπολίτου Κιέβου Γεωργίου, ὃν εὑρίσκομεν καὶ τῷ 1073 ἐν Κπόλει μέχρι τῆς μεταθέσεως τῆς ἕδρας εἰς Μόσχαν (1328) καὶ ἐξῆς μένουσιν ἄνευ παρατηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως ἐν ὀλίγαις σειραῖς.

Ὁ κ. Κ. εἰδήσεις τινὰς ἠδύνατο ἵν' ἀρυσθῇ καὶ ἐκ τῆς θύραθεν Ἱστορίας τῆς ἐπὶ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν, ἐξ ἐγγράφων δὲ ἐκκλησιαστικῶν σῳζομένων ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Miklosich καὶ Müller καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων Ρώσων καὶ Βυζαντίνων, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐργασία ἀπαιτεῖ χρόνον, ἀπαιτεῖ κόπον· ὁ συγγραφεὺς δὲ δεκαπενταδος βιβλίων πρὸς χρηματισμὸν καιρὸν βεβαίως πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, δὲν εὑρίσκει[1].

ζ΄. Ἐπίσης καὶ τὰ ἐν τῇ § 203 τοῦ Γ΄. τόμου περὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας χρήζουσιν ἄλλης ἀναπτύξεως ἰδίως τὰ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι τοῦ 1589, ὅτε ἐν τῷ μεταξὺ συμπίπτει ἡ πρόσκλησις Μαξίμου τοῦ Ἁγιορείτου εἰς Ρωσίαν,

---

1. Αἱ ἐν τῇ Ε. Βουλῇ συζητήσεις κατὰ τὸν λήξαντα Φεβρουάριον πιστοῦσι τὰ πρὸ μηνῶν ὑφ' ἡμῶν γραφόμενα περὶ τῶν ἐν Πανεπιστημίῳ **σοφοτήτων.**

περὶ ἧς οὐδὲν ἀναφέρει. Πρβλ. σελ. 136 καὶ 219 τοῦ Γ΄ τόμου καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ἐδαφίων τούτων ἡμετέρας ἐν οἰκείῳ τόπῳ παρατηρήσεις. Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα ἵνα σιγῇ τιμήσωμεν τὰς πρὸς στερέωσιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ρωσίᾳ ἐνεργείας τῶν ἡμετέρων ἐν Ἀνατολῇ πατριαρχείων, ὧν ἐζητεῖτο αὐτὴ ἡ ἠθικὴ προστασία καὶ ἠθικὴ συνδρομὴ παρ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων τοῦ ὁμοδόξου κράτους. Ἀξία μνήμης καὶ καταχωρίσεως ἐν τῇ Ἱστορίᾳ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Τσάρον Θεόδωρον (τὸν Φεδὼροτοῦ κ. Κ.), ἐν ᾗ ὁ ἐπιφανέστατος Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἔγραφε «Κατάστησον παρά Σοι, βασιλεῦ, Φροντιστήριον μαθημάτων ἑλληνικῶν, ζώπυρον τῆς σοφίας τῆς ἱερᾶς, ὅτι παρ' ἡμῖν ἐκ βάθρων κινδυνεύει ἀφανισθῆναι ἡ τῆς σοφίας πηγή». Ταῦτα εἶνε γνωστὰ ἀπὸ τοῦ 1867, ἤτοι τριάκοντα ἔτη **πρὸ τῆς** ἐκδόσεως, τῆς ἐλέῳ εὐσεβοῦς πηγῆς ἐκδοθείσης Ἐκκλησ. Ἱστορίας διὰ τοῦ **Σχεδιάσματος** τοῦ γηραιοῦ κ. Παρανίκα (σ. 178—180) καὶ τῶν **Βυζαντινορωσικῶν Ἀναλέκτων** τοῦ ὀνομαστοῦ ρώσου κ. von Regel ἀπὸ τοῦ 1891. Ἀλλὰ καὶ αἱ παρὰ τοῖς Πολωνοῖς ἐνέργειαι καὶ ἀντενέργειαι! Σιγῶμεν, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν θραύομεν ἐδῶ τὸν κάλαμον. (Ὅρα ἐν Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως).....

ιη΄. Ἀλλὰ μήπως τὰ περὶ τοῦ Χίου **Παϊσίου**

τοῦ Λιγαρίδου εἶναι ἐν τάξει ἱστορικῇ καὶ πρὸς τὰς νεωτέρας ἐρεύνας σύμφωνα (σ. 140); Ἔρευναι ὅμως καὶ ζητήσεις δὲν ἀνάγονται εἰς τὸν κύκλον τοῦ κ. Κυριακοῦ. Ὑπὸ τίνος πατριάρχου ἐστάλη εἰς Ρωσίαν καὶ πότε; Οὐδὲν λέγεται, οὐδὲ τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὰς ἔριδας τὰς ἐπὶ Πατριάρχου Μόσχας Νίκωνος ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ ἢ ἐν τῇ 215ῃ καὶ ἀλλαχοῦ γίνονται λόγου ἰδίου ὑποκειμένου. Ἐὰν ὁ κ. Κ. ἐλάμβανε τὸν κόπον καὶ ἀνεγίνωσκε τὰ ἐν σελ. 268—275 τῶν **Ἀναλέκτων** τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας τοῦ καθηγ. κ. Παπαδοπ. Κεραμέως πολλὰ θὰ ἐμάνθανεν ἐκ πρώτης αὐθεντικῆς πηγῆς **ἑτοῖμα,** χρήσιμα καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἔγραφε καὶ περὶ τῆς συνόδου τοῦ 1666 καὶ περὶ τοῦ Νίκωνος καὶ περὶ τοῦ ρωσικοῦ πατριαρχείου κλπ. Ταῦτα ἐτυπώθησαν **ἑπτὰ ἔτη** (1891) **πρὸ** τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίας, ὅτε ὁ συγγραφεὺς ἀγρὸν ἠγόραζεν ἐν Ἀθήναις, ὁ κ. Κεραμεὺς ἐν Πετρουπόλει παρέδιδεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὰ χρησιμώτατα **Ἀνάλεκτα**, ἡμεῖς δ' ἐκ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἀργαίου ἐπεστέλλομεν μετὰ θρησκευτικοῦ τινὸς δέους εἰς τὸ Ἄστυ τῆς Παλλάδος τὰς περὶ βιβλίων σημειώσεις, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν.

θ΄. Οὐδὲ σειρὰν μίαν εὕρομεν περὶ τῶν **Ζυγομαλάδων** τοῦ τε Ἰωάννου καὶ τοῦ Θεοδοσίου, ἐν

τοῖς οἰκείοις κεφαλαίοις περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας πρὸς τὴν τῶν διαμαρτυρομένων, ἴσως διότι περὶ αὐτῶν δὲν ἐλέγετό τι ἐν τῷ **Ἐγχειριδίῳ** τοῦ Kurtz. Ἐν κεφαλαίῳ, ἐνῷ περιμένετο ἡ τοῦ συγγραφέως δύναμις καὶ πεῖρα, ἐν περιόδῳ ἀκριβῶς, ἐν ᾗ παρ' αὐτοῦ οἱ ὁμότιμοι ξένοι ἔπρεπεν ἵν' ἀρυσθῶσιν εἰδήσεις καὶ διασαφήσεις, ὁ συγγραφεὺς σιγᾷ ἢ ἀντιγράφει παλαιὰ καίτοι ἦτο δυνατὸν ἵνα διδασκόμενος ἐν ἐρεύναις προϋπαρχούσαις καὶ πολλὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς πολλοὺς ἀναγνώστας καὶ τοὺς ξένους· διότι ὑπάρχουσι πολυτίμητα βοηθήματα τῷ θέλοντι καὶ ἔχοντι καιρὸν ἵνα ἐρευνήσῃ. Ἀλλ' ὁ κ. Κ. καιρὸν μὲν εἶχε, θέλησιν δὲ οὔ.

Ὁ μὲν **Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς**, ὁ τοῦ Θεοδοσίου πατὴρ τετιμημένος καὶ τῷ τοῦ μεγάλου ῥήτορος ὀφφικίῳ καὶ τῷ τοῦ μεγάλου τῶν ἁγίων Γραφῶν ἑρμηνευτοῦ ἐδίδασκε καὶ ἀπ' ἄμβωνος ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ, καὶ ἀπὸ ἕδρας ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημείᾳ, τῇ Μ. δηλονοῦν τοῦ Γ. Σχολῇ, λίαν καρποφόρως, ὡς γράφει ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος (πρβλ. Turcogr.) ὁ πολλὰς ἀνταλλάξας ἐπιστολὰς μετὰ Μαρτίνου τοῦ Κρουσίου, τοῦ λαμπροτάτου καὶ φιλοπονωτάτου ἐν Τυβίγγῃ καθηγητοῦ, περὶ οὗ καὶ ἡμεῖς ἔτι οὐκ ὀλίγα ἐγράψαμεν δεκαετίαν **πρὸ** τῆς ἐκδόσεως

τῆς τριτόμου Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, πρὸ ἡμῶν δὲ ἐν γένει οἱ ἑλλόγιμοι κ.κ. Παρανίκας καὶ Γεδεὼν καὶ τέλος ὁ μακαρίτης Legrand.

Ὁ Legrand ἐξέδωκε τῷ 1889 πραγματείαν ἐκ 200 σελίδων περὶ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν μετριόφρονα τίτλον «Notice Biographique sur Jean et Theodose Zygomalas, γέμουσαν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ἐξ ὧν οὐδεμίαν ἠξίωσε **ἵν' ἀρυσθῇ ὁ ἕλλην ἱστορικὸς εἴδησιν**. Ἐν τῷ βιογραφικῷ τούτῳ **Σχεδιάσματι** εὑρίσκει ὁ κ. Κ. ἐν μεταφράσει καὶ τὰ συσταθέντα ὑφ' ἡμῶν ἄλλοτε τοῦ Tagebuch τοῦ Γερλαχίου μέρη περὶ τῶν ἐντεύξεων αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεοδόσιον. Στέφανος δὲ ὁ Γερλάχιος ἦτο, ὡς γνωστὸν, ὁ ἐφημέριος τῆς Γερμανικῆς πρεσβείας ὅστις ἀπὸ τῆς 6 Αὐγούστου 1573 μέχρι τῆς 4 Ἰουνίου 1578 διέτριψεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ πολλῶν νόον ἔγνω, ὡς ἄλλοτε ἐγράψαμεν (πρβλ. Tagebuch σ. 20 καὶ 505), ἡμετέρων τε καὶ μή.

ι'. Ὁ κ. Κυριακοῦ περὶ **Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου** γράφει ἐν μὲν τῇ σ. 98 «Ὁ Μάξιμος οὗτος ὑπῆρξε μαθητὴς Κ. τοῦ Λουκάρεως ζῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἡ δὲ μετάφρασίς

---

1. Ἐν τῇ **Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ** 1890, ἐν Revue des Etudes Grecques 1897, καὶ σημειώσεις ἐν τῇ **Ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων** τοῦ κ. Δ. Γ. Καμπούρογλου (τ. Α').

του τῆς Καινῆς Διαθήκης ἦτο ἡ πρώτη ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ» ἐν σελ. δὲ 138· «Μαθητὴς τοῦ Λουκάρεως ὑπῆρξε καὶ Μ. ὁ Καλλιπολίτης (1637) ὁ πρῶτος εἰς ἁπλῆν ἑλληνικὴν μεταφράσας τὴν Κ. Διαθήκην» Περὶ τῆς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μεταφράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης γράφει μὲν ὁ κ. Δ. Κ. ἐν σ. 99 ἀλλ' οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς πρώτης ταύτης τοῦ Καλλιπολίτου, οὐδὲν δὲ καὶ περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς χρησίμου ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις· δὲν λέγει ὅτι ἡ μετάφρασις ἐγένετο τῇ **συναινέσει** Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, τῇ **προτροπῇ** δὲ τοῦ Ἄγα, ὅστις ἦτο «ἀποκρισάρης τῶν ὑψηλοτάτων καὶ ἐνδοξοτάτων αὐθεντῶν τῆς Βελγικῆς» κλ. ὡς ἐξάγομεν ἐξ αὐτῆς τῆς προτασσομένης τῇ ἐκδόσει ἐπιστολῆς τοῦ Λουκάρεως **πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους** ἀναγνώστας προβλέποντος ὠφέλειαν προσγενησομένην ἐκ τῆς μεταγλωττίσεως. Ὁ κ. Κυριακοῦ ἐπὶ τὰ ἑτοῖμα τρεπόμενος οὐδὲ περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως λέγει τι, ἀγνοεῖ δὲ, ὡς καὶ πάντες οἱ ὁμότροποι αὐτοῦ, ὅτι αὕτη ἐξεδόθη ἐν Γενεύῃ καὶ τῷ 1638. Ἐὰν δὲ ἐλάμβανε τὸν κόπον ἵνα παρατηρήσῃ τὰς σελ. 38—49 τοῦ Καταλόγου des manuscrits grecs des Bibl. de Suisse τοῦ κ. Omont, τοῦ πρὸ 20 ἐτῶν ἐκδοθέντος θὰ εὗρισκε τὸν χρόνον τοῦ θανάτου καὶ τὸν τόπον τοῦ

πολλοῦ μεταφράστου. Ὁ Μάξιμος **ἀπεβίωσε τῷ 1633 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου ἐν Χάλκῃ.**

ια'. Ὁ κ. Κ. περὶ **Μαξίμου τοῦ Ἁγιορείτου** ἐν σ. 136 λέγει «Μ. ὁ Α. περὶ τὸ 1518 ἀκμάσας, ἐγένετο διδάσκαλος τῶν Ρώσσων ἐπὶ Βασ. τοῦ Ἰβάνοβιτς, συνέγραψε δὲ κατὰ λατίνων, λουθηρανῶν» ἐν δὲ σελ. 219 «ἐν Κιέβῳ πλουτίσας τὴν θεολογικὴν φιλολογίαν διὰ πολλῶν μεταφράσεων ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ πρωτοτύπων συγγραφῶν». Μὰ τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν δὲν ἐννοοῦμεν τί παθὼν ὁ συγγραφεὺς ἀντιπαρέρχεται ἐν σιγῇ τὰ περὶ τοῦ Μαξίμου τούτου, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ἐδικαιοῦτο ἵνα ἐξάρῃ κάλλιστα τὸν κρῖκον τῆς στοργῆς, ἣν ἡ ἐν ΚΠόλει Μ. Ἐκκλησία δὲν ἔπαυσεν ἐπιδεικνυομένη πρὸς τὰς τύχας τοῦ εὐσεβοῦς ρωσικοῦ λαοῦ. Μάξιμος ὁ Γραικὸς (ἢ Ἕλλην), ὡς γνωρίζεται, ὁ Βατοπαιδινὸς, συμπληρώσας ἐν Παρισίοις, Βενετίᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς αὐτοῦ σπουδὰς καὶ εἰς Μόσχαν κληθεὶς ἔσωσε τὴν Ρωσίαν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ἐξουδετερῶν τὰς ἐναντίον τῆς ἐν Ρωσίᾳ ὀρθοδοξίας πλεκτάνας τῶν ἐκ Ρώμης. Ὁ Μάξιμος εἰργάσθη ἐν Κιέβῳ καὶ πνευματικῶς ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τῆς Ρωσικῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας

καὶ τῆς θεολογικῆς πρὸ πάντων διὰ τῆς μεταφράσεως καὶ διορθώσεως πολλῶν ἔργων ὡς π. χ. Ὡρολογίου, Μηνιαίων σχὼν βοηθὸν ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸν τὸν ἄλλοτε πρεσβευτὴν τῆς Ρωσίας παρὰ Καρόλῳ τῷ Ε', τὸν Βασίλειον.

Τὰ κατὰ τὸν Μάξιμον τοῦτον ἄξια ἰδίας μελέτης συνιστῶμεν τῷ κ. Κυριακοῦ ἰδιαιτέρως, ἵνα μεταφρασθῶσιν ἐκ τῆς ρωσικῆς καὶ γερμανικῆς, διότι αὐτοὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φιλάρετος π. χ. λαμπρῶς ἐστηλογράφησε τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἐν Ρωσίᾳ σκληρῶς δοκιμασθέντα ἄνδρα (+1556). Ἀγνοοῦμεν ἂν καὶ ὁ μακαρίτης Βαζάρωφ, ὅστις ἔγραψεν ἐν Στουτγάρδῃ καὶ ἐδημοσίευσε γερμανιστὶ τὴν Ρωσικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῷ 1873 διελαβέ τι περὶ τοῦ Μαξίμου τούτου, οὐδὲ θέλομεν ἵνα ἐρευνήσωμεν. (Πρβλ. ἀνωτέρω).

ιϐ'. Μήπως τὰ **περὶ Λουκάρεως** ἐν διαφόροις (σ. 85 καὶ 135) χωρίοις γεγραμμένα εἶναι ἀνάλογα τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς θέσεως καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου; Ποσάκις ἔλαβε τὸν πατρ. θρόνον ΚΠόλεως δὲν διακρίνεται· διότι ὁ κ. Κ. λέγει «τέλος πατριαρχεύει καὶ τὸ πέμπτον τῷ 1637» οὔτε τὰ περὶ τῆς εἰς Πολωνίαν ἀποστολῆς αὐτοῦ κατὰ τὸ 1596—97, ὅτε ἐκινδύνευον

ἐν ταύτῃ ἡ ὀρθοδοξία, διευκρινοῦνται, καίτοι ὑπῆρχε προδεδημοσιευμένη ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν Πολωνίᾳ καταστάσεως τῶν ὀρθοδόξων ὑπὸ τοῦ Legrand, B. Hellén, (Δ'. σ. 221—228), ἐκ χειρογράφων τοῦ ἐνταῦθα Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Καὶ τί δὲν ἦτο δυνατὸν ἵν' ἀρυσθῇ ὁ κ. Κ. ἐκ τοῦ Δ' τόμου τῆς **Ἑλλην. Βιβλιογραφίας** τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος τοῦ Legrand περὶ ὅλων τῶν σχέσεων τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου, οὗ καὶ αὐτὰ τὰ ὀρθόδοξα διημφισβητήθησαν φρονήματα; Δὲν ποιούμεθα λόγον περὶ τῶν δημοσιεύσεων τῶν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἱστορίας τοῦ κ. Κυριακοῦ, αἵτινες δὲν εἶναι μὲν πολλαὶ ἀλλ' ἐν τῇ ὀλιγότητι αὐτῶν εἶναι πλούσιαι εἰς συμπεράσματα, ἀναφέρομεν δὲ μόνον τὴν τοῦ σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ ἀρχιμ. Χρ. Παπαδοπούλου. Διὰ τῆς εὑρέσεως τῆς ἐγγράφου **Ἀπολογίας** τοῦ Λουκάρεως ἐλύθη τὸ Λουκάρειον ζήτημα, δι' ὃ ἦσαν διηρημένοι καὶ οἱ ἡμέτεροι. Ὅρα, κ. Κ. καὶ Revue Intern. de Théologie 1906 σ. 10—20 ἄρθρον τοῦ Michaud.— Ἐργασία ἄνευ κόπου, ἄνευ ἐξόδοτ, ἄνευ ζητήσεως, συνερραμμένη ἐκ τῶν ἑτοίμων ξένων, σπανιώτατα δ' ἡμετέρων.

ιγ'. Τὰ ἐν σ. 139 περὶ **Πέτρου Μογίλα** χρήζουσιν ἀνασυντάξεως. Ὁ κ. Κ. διδάσκει ὅτι «ὁ μητροπολίτης Κιέβου (1619) μολδαυὸς ἐγένετο

γνωστὸς διὰ τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας αὐτοῦ τῆς φερούσης τὸ ὄνομα αὐτοῦ κλ.» Ἐὰν ὁ κ. Κ. εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν Δ΄ τόμον τῆς Bibl: Hellénique τοῦ Legrand ἐκδεδομένον **δύο ἔτη πρὸ τῆς** ἐκδόσεως τοῦ τόμου τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ, δὲν θὰ ἔγραφεν, ὅσα ἔγραψεν. Ἀνὴρ ἔχων ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰ πάντα οὐδόλως δικαιοῦται ἵνα προτείνῃ δικαιολογίαν τινά. Ἔπρεπεν ἐκ τῆς μοναδικῆς ταύτης τοῦ μακαρίτου Legrand περὶ τοῦ Μογίλα διατριβῆς (σ. 106—161) ἵνα μεταδώσῃ τοῖς ἕλλησιν ἀναγνώσταις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, **οἷς ὑποχρεωτικὴ ἦτο ἡ ἀγορὰ τῶν βιβλίων**, τὰς ἀναγκαίας σημειώσεις περὶ τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ οἴκου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Ἐνταῦθα μόνον ἀναφέρομεν ὅτι ὁ ἡμέτερος Μογίλας (καὶ Μοβίλας), υἱὸς Συμεὼν Μοβίλα, παχαρνίκου, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαβίας (1606—1607) ἐγεννήθη τῷ 1596 στρατιώτης δὲ κατ' ἀρχὰς ἦτο λαϊκὸς ἀκόμη τῷ 1619, οὐχὶ δὲ μητροπολίτης ἐκάρη μοναχὸς τῷ 1627, ἐγένετο δὲ μητροπολίτης Κιέβου μόλις τῷ 1633 καὶ ἀπεβίωσε τῇ 24 Δ]βρίου τοῦ 1646. Ταῦτα χαρίζονται τοῖς ἀναγνώσταις τῆς **Ἐκκλ. Ἀληθείας**, οἵτινες θὰ πιστεύσωσι βεβαίως ἡμῖν διαβεβαιοῦσιν ὅτι τὰ ἄνω ἐν τῇ 139 σ. τῆς Ἱστορίας ἀναγραφόμενα **αὐτῇ λέξει** φέρονται καὶ ἐν τῷ **Δοκιμίῳ τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας** τοῦ

αὐτοῦ καθηγητοῦ, τῷ κατὰ τὸ 1872 ἐκδοθέντι[1], ὡς καὶ τὰ **περὶ Συρίγου** καὶ τὰ **περὶ Κορυδαλλέως** καὶ καθεξῆς **ὅλον τὸ κεφάλαιον** καὶ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον μεθ' ὅλων τῶν σφαλμάτων αὐτοῦ τυπογραφικῶν τε καὶ μή. Οἷα ἐν ταῖς ἐρεύναις πρόοδος καὶ ταῖς μελέταις κατὰ τὴν διαρρεύσασαν τριακονταετῆ περίοδον παρ' ἀνδρὶ, ὅστις αὐτὸν ἔταξεν ἐν τῇ θείᾳ ὑπηρεσίᾳ τοῦ κλάδου τούτου τῆς Ἐπιστήμης!

ιδ΄. Ἀλλὰ μήπως τὰ περὶ **Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλη** ἢ τὰ περὶ **Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου** ἔχουσι καλῶς; Ὁ κ. Κ. περιορίζεται ἐν ἑνὶ χωρίῳ (σελ. 140) λέγων περὶ τοῦ Μαυροκορδάτου τάδε: «καὶ ὁ Ἀλ. Μ. ἀνὴρ λόγιος καὶ πολύγλωττος, εἰς μεγάλα πολιτικὰ ἀξιώματα ἐν Τουρκίᾳ ἀνελθὼν, συγγράψας δὲ τὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ ἐκ τῆς Π. Δ. καὶ τὰ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ συμβάντα» (1719, διόρθου εἰς 1709,) ἀλλαχοῦ δὲ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Κάρλοβιτς οὐδὲ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μνημονεύει. Δὲν ἔχομεν σκοπὸν ἵνα ἐλέγχοντες τὰ γεγραμμένα καὶ ἀποκαθαίροντες αὐτὰ τῶν φοβερῶν σφαλμάτων, δαπανώμεθα καὶ εἰς ὑγείαν καὶ εἰς χρόνον καὶ εἰς χρῆμα, χρήσιμα τῇ οἰκογενείᾳ ἡμῶν. —Δίδομεν μόνον νύξιν ἕτοιμοι ὄντες πολλὰ ἵνα

1. Ὅρα σελ. 303 καὶ 323.

προσθέσωμεν, ἐὰν προκληθῶμεν, τότε δὲ θ' **ἀποκαλύψωμεν τὴν γυμνότητα καὶ ἄλλων ἔτι, οἵτινες σιτίζονται ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρυτανείῳ τῶν γραμμάτων.** Τὰ περὶ Μαυροκορδάτων λοιπὸν διὰ μιᾶς λέξεως! ἄνευ παραπομπῆς τινὸς τοὐλάχιστον εἰς τὰς οἰκείας πηγὰς καὶ δὴ εἰς αὐτὴν τὴν κυριωτέραν πηγὴν τὴν Généalogie des Maurocordato de C/ple, ἥτις ἐδημοσιεύθη τῷ 1886. Ἐν σιγῇ τὰ περὶ τοῦ **ἐξ Ἀπορρήτων** καὶ τὰ περὶ τοῦ **Νικοσίου**, τοῦ διαπρέψαντος κατὰ τὸ 1639 καὶ ἐπὶ τῶν Κιοπρουλίδωνἐν γένει; Δὲν ἔπρεπεν ἵνα ἐν δέοντι ἐξαρθῶσιν αἱ πρὸς τὸ ἔθνος ἄληστοι ὑπηρεσίαι τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπιφανεστάτας ὑπουργίας παρὰ τῇ κραταιᾷ κυβερνήσει κατέχοντες ἐτίμησαν αὐτὰς τιμήσαντες καὶ τὸ ἔθνος, εἰς ὃ ἀνῆκον καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, ἧς παρὰ τοῖς ἄρχουσι ἀπέλαυον; Δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ κ. Κ. τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων ἵνα σταχυολογήσῃ ἐκ τοῦ ἐν Τεργέστῃ ἐκδεδομένου τῷ 1879, ἤτοι 20 ἔτη **πρὸ** τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὑπὸ Θ. Λιβαδᾶ σπουδαίου ἔργου «Ἀλ. Μ. τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων ἐπιστολαὶ Ρ'.»; Καὶ τί δὲν ὤφειλεν ἵνα γράψῃ. Ἡ Ἱστορία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ τὴν ἔμφυτον εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς, τὴν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτῆς σύνεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν λελογισμένην αὐτοῦ ἐμμονὴν

εἰς τὸ ἐνεργεῖν ἐν πάσῃ δεδομένῃ ὥρᾳ ὑπὲρ αὐτῆς, ὑπὲρ τῆς συστάσεως σχολείων, ὑπὲρ διαδόσεως τῆς παιδείας διὰ βιβλίων σπουδαίων, ἀφοῦ μάλιστα ἐχρημάτισε καὶ διευθυντὴς τῆς πατριαρχικῆς Μεγάλης Σχολῆς, τῆς Σχολῆς, ἧς πάλιν **μαθητὴς καὶ διδάσκαλος** ἐπέπρωτο ἵνα τὴν ὑπὸ τοῦ ἀθηναίου ἱστορικοῦ προσγενομένην τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, τῇ Σχολῇ καὶ τῇ Ἱστορίᾳ ἀδικίαν ἀναστηλώσῃ, ἔστω καὶ δι' ὀλιγίστων λέξεων, εὐεργετηθεὶς ἄλλως καὶ τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν δύο τελευταίων γόνων τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ τε Νικολάου καὶ τοῦ Γεωργίου, ὧν εἴη ἀγήρως ἡ μνήμη καὶ κούφη ἡ γῆ.

Ἀλλὰ μήπως τὰ περὶ τοῦ **Μελετίου** τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἔχουσι καλῶς; Ἐν σελ. 142 ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνεται τὸ κομψότατον τοῦτο «ὅτι ὁ **Νικόλαος Ἀδαμίδης** ἐπεχείρησεν ἵνα διορθώσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου καὶ ἐξέδωκε τὸν Α' τόμον οὕτω διορθωθέντα» Πῶς δὲν διεμαρτυρήθη μέχρι τοῦδε ὁ σεβ. ἅγιος Ἐφέσου κ. Ἰωακεὶμ, ὁ υἱὸς τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Εὐθυβούλου, ὅστις εἶναι ὁ διορθώσας καὶ διασκευάσας τὸν τόμον τοῦτον, ἐκδότης δὲ ὁ Ἀδαμίδης; Ὁ κ. Κ. φανερώτατα φωρᾶται ὅτι δὲν εἶδε τὸ βιβλίον, περὶ οὗ γράφει, διότι ἄλλως δὲν θὰ ὑπέπιπτεν εἰς τὸ ἀσυγχώρητον λάθος, ἵνα ἐπαναλαμβάνῃ **δὶς** τὸ αὐτό. (Πρβλ.

σ. 20 τοῦ Α΄ τόμου καὶ σ. 142 τοῦ Γ΄ τόμου) τὸν ἐκδότην δῆλα δὴ ἐξονομάζων ὡς συγγραφέα ἢ διασκευαστήν, τὸ κύριον δ' ὄνομα τοῦ συγγραφέως διασκευαστοῦ ἀποσιωπῶν.

ιε΄. Αἱ περὶ **Εὐγενίου Βουλγάρεως** γεγραμμέναι σελίδες, αἱ πολλῷ καλλίτερον πλείστων ἄλλων συντεταγμέναι καὶ αὐταὶ χρήζουσι πολλῶν διορθώσεων καὶ προσθηκῶν. Δὲν ἐπιχειροῦμεν τῷ ἔργῳ τούτῳ· ὁ κ. Κυριακοῦ ἠδύνατο περὶ Βουλγάρεως γράφων πολλὰ ἵνα γράψῃ, καίτοι πρόχειρα διὰ τὸν πολυμαθέστατον τοῦτον τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἄνδρα τὸν καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατριαρχ. τοῦ Γ. Σχολῇ διδάξαντα πλὴν τοῦ Κοτζιᾶ καὶ Θερειανοῦ καὶ ἡ κρίσις τοῦ Κοραῆ καὶ ἡ τοῦ μακαρίτου Τανταλίδου καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γεδεὼν ἐν τοῖς **Χρονικοῖς** τῆς Πατριαρχ. Ἀκαδσμίας σ. 161—174. Ἀποδεχόμεθα δὲ ὅτι τὸ διδόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Κ. ὡς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ μακαρίτου διδασκάλου ἔτος 1800 εἶναι λάθος τυπογραφικόν, ἀντὶ 1806.

ις΄. Ἀλλὰ τί πρῶτον, τί δ' ὕστερον ἐνταῦθα καταριθμήσωμεν; Οὕτως ἔοικε πάντη χαλεπὸν εἶναι καὶ δυσθήρατον Ἱστορίᾳ τἀληθές. Ἀλλ' ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἵνα καὶ ἐν ἀταξίᾳ τινὶ ὑποτάξωμεν καὶ τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις.

Τὰ περὶ **Ἰησουιτῶν** ἔχουσι καλῶς; Οὐχί· τὰ περὶ **Δρούσων**, περὶ **Μαρωνιτῶν**, **Ἰακωβιτῶν**,

Γιεζιτῶν, καίτοι ὑπάρχουσι περὶ αὐτῶν κατ' ἰδίαν καὶ ἐργασίαι ἐν τῇ J. Asiatique μένουσιν ἔτι ἐλλιπέστατα, καὶ τὰ περὶ Ἀρμενίων ἐπίσης, περὶ ὧν μάλιστα ἐνθυμούμεθα ὅτι τῷ 1892 ἐν τῇ **ΚΠόλει** ἐφημερίδι, ὁ σεβ. μητροπολίτης Κολωνίας κ. Πολύκαρπος, τότε ἀρχιμανδρίτης, δημοσιεύων πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία» ὑπέδεικνυεν ἀντιφάσεις τοῦ κ. Κυριακοῦ· ἔγραφε δὲ τὴν διατριβὴν ἐκείνην ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς σ. 197 τοῦ Α΄ τόμου καὶ τὰς σ. 142 καὶ 397 τοῦ Β΄ (ἔκδ. β΄), καθ' ἃς ὁ κ. Κυριακοῦ ἀφ' ἑνὸς θεωρεῖ τοὺς Ἀρμενίους ὡς τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν Μονοφυσιτῶν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀποφαίνεται γνώμην, καθ' ἣν «ἡ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων ἕνωσις αὐτῶν θὰ ἦτο εὔκολος, διότι τὰ διαχωρίζοντα εἶναι **ἀσήμαντα**» «Πῶς, ἠρώτα τότε ὁ ἅγιος Κολωνείας, ἀφ' οὗ οἱ Ἀρμένιοι εἶναι οἱ ἐπισημότεροι τῶν Μονοφυσιτῶν, τὰ διαχωρίζοντα εἶναι ἀσήμαντα· ἡμεῖς τοὐλάχιστον φρονοῦμεν τοὐναντίον· διότι, ἵνα κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον εἴπωμεν, μόνη ἡ δογματικὴ διαφορὰ ἀποσχίζειν ἰσχύει. Δυοῖν θάτερον, ἔγραφεν ἡ Α. Σ., ἢ οἱ Ἀρμένιοι δὲν εἶναι Μονοφυσῖται καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξωτερικοί τινες τύποι καὶ ἔθιμα χωρίζουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ὀρθοδ. Ἐκκλησίας, ἡ δ' ἕνωσις εὐχερὴς, ἢ εἶναι καθαροὶ καὶ ἀληθεῖς καὶ ἐπίσημοι

Μονοφυσῖται καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν διαχωριζόντων στοιχείων ὄντων σημαντικῶν, ἡ ἕνωσις θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἐὰν . . . . »

ιζ΄. Ἐν τοῖς περὶ Φωτίου ὁ κ. Κ. ἀορίστως ἐν μιᾷ σειρᾷ ἀναφέρει ὅτι ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ **Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ** καί τινες **Ὁμιλίαι** τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδότου, ἐξοχ. Ἄρχ. Μ. Λογοθέτου ἀποσιωπᾷ (σ. 104), ὡς ἀποσιωπᾷ καὶ τὰ περὶ τοῦ Σχίσματος γραφέντα ἐν τῇ **Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ** ἐν μακρᾷ καὶ πεφωτισμένῃ πραγματείᾳ ὑπὸ τοῦ σεβ. ἁγίου Ἀγχιάλου.

Ἀλλὰ καὶ περὶ **Ξιφιλίνου** ἀφιεροῖ **δύο** σειρὰς, (σ. 106) μόνον, καίτοι ἀνεμένομεν πολλὰ περισσότερα, ὑπαρχούσης ἀρίστης διατριβῆς φίλου γερμανοῦ.—Τὰ περὶ **Μανουὴλ Καλέκα** (σ. 115) **ἄξεστα,** τὰ δὲ περὶ **Νικηφόρου Γρηγορᾶ, ἀνάλατα**, ἀφ' οὗ μάλιστα δὲν ἀναφέρεται ἡ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἡμερολογίου ἐργασία τοῦ Πολυΐστορος τούτου τῆς τῶν Παλαιολόγων ἐποχῆς (σ. 16 καὶ 115) ἀνδρός.

Τὰ περὶ **Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου** ἀρκεῖται ὁ κ. Κ. διὰ τῆς μνείας μόνον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἵνα ἀντιπαρέλθῃ (σ. 114) καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὁ Μετοχίτης ἐπικαλεῖται ὑπὸ τοῦ Γρηγορᾶ «βιβλιοθήκη ἔμψυχος καὶ τῶν ζητουμένων πρόχειρος εὐπορία».

Τί λέγει πρὸς ταῦτα ὁ πάνσοφος κ. Λάμπρος;

Ἐπίσης τὰ αὐτόθι ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι περὶ Γρηγορίου Παλαμᾶ (+1360)[1] ἐχρηζον πλειόνων διασαφήσεων. Ἔκ τε τοῦ τρόπου τῆς ἐκφράσεως καὶ ἐν γένει τῶν συμφραζομένων οὐδόλως εἶναι δυνατὸν ἵνα νοηθῇ ὅτι τὸ τίμιον λείψανον τοῦ ἀρχιεπισκόπου **ἐν Θεσσαλονίκῃ** σώζεται· διότι λέγεται. «Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ αὐτὸν ὡς ἅγιον, τῆς μνήμης αὐτοῦ τελουμένης τῇ Β΄ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν. Τὸ δὲ λείψανον αὐτοῦ σώζεται μέχρι τῆς σήμερον» Ποῦ; ἐρωτητέον.

ιη΄. Μήπως ἀνεγνώσθησαν τὰ ἐν τῇ **Ἐκκλσ. Ἀληθείᾳ** (1895) μακρὰ καὶ καλὰ δημοσιεύματα περὶ τῆς ἐν ἁγίᾳ Σοφίᾳ Συνόδου τοῦ 1450 καὶ ἐξητάσθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Κυριακοῦ τὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς Συνόδου ταύτης ἀξίαν; οὐχί· ἂς ἴδῃ ὁ βουλόμενος περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἡμῖν λεγομένων τὰ ἐν σ. 53 τοῦ Β΄ τόμου ὀλίγιστα καὶ τὰ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος διατριβῇ πολλὰ καὶ καλά. Ἀλλὰ Constantinopolitana sunt, non leguntur.

Εἶτα δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα ἔχουσι καὶ τὸ στόμα αὐτοὶ οἱ ἔνιοι τῶν Ἀθηναίων σοφῶν! ἀνοικτὸν ἵνα ἀπὸ ἕδρας περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος

---

1. γράφε τόρα 1357]58 κατὰ τὸν κ. Ν. Βέην εὑρόντα σημείωμα ἐν κώδικι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου.

λογίων ἀποφαίνωνται γνώμην, δοξόσοφοι αὐτοὶ καὶ τὴν ἐπιστήμην καπηλευόμενοι.

Μήπως ἐγνώσθησαν ἐν Ἀθήναις τὰ ἐν τῇ **Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ** τοῦ 1884 νέα παῦρα μὲν ἀλλὰ σοφὰ δημοσιεύματα τοῦ σεβ. γέροντος ἁγίου Νικομηδείας, καθ' ἃ ἀμέσως διεγνώσθη ἡ σύγχυσις τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα; Ὁ ἐκδοὺς ἐξέδωκε τὰ δύο ἡμιτελῆ κείμενα ὄντα συνεσταχωμένα ὡς ἓν ἀποτελοῦντα βιβλίον ἀναγνοὺς ταῦτα **ἐν ἀμέσῳ συνεχείᾳ** καὶ ὑπολαβὼν τὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα, ὡς ἀνήκοντα τῇ τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου. Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἐν Ἀθήναις τῶν σοφῶν ὅμιλος **δὲν** ἠδυνήθη ἵνα διακρίνῃ τὸ πρᾶγμα. Οὕτως ἔχουσι, σοφοὶ κριταί, τὰ παρ' ἡμῖν καὶ τὰ παρ' Ὑμῖν.

§ 35

Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἦτο δυνατὸν ἵνα γνωσθῶσιν, ἀφ' οὗ ἡ **Ἐκκλησ. Ἀλήθεια**, τὸ ἐπίσημον τοῦ Οἰκουμεν. Πατριαρχείου ὄργανον, ἐλλείπει μὲν ἐκ τῶν δημοσίων Βιβλιοθηκῶν καὶ Ἀναγνωστηρίων, μετρεῖ δὲ ἐν μέσαις Ἀθήναις μόνον **τρεῖς** συνδρομητὰς, ὧν ὁ εἷς εἶναι ὁ μητροπολίτης, ὁ κατὰ τὸ Λεξικὸν Βὰρτ ἀρχιεπίσκοπος (ὅρα σ. 47 ἢ § 15). Δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ

ἑκατομμυριοῦχοι κ. κ. Λάμπρος καὶ Κυριακοῦ, ἡ σοφὴ ξυνωρὶς τῶν ἱστορικῶν τῶν δύο Σχολῶν τοῦ Ἑ. Π. ἵνα διαθέσωσι καὶ ὀλίγα φράγκα διὰ τὴν συνδρομὴν τῆς **Ἐκκλησ. Ἀληθείας**; Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ, τίνα τῶν δύο τούτων εὕρομεν κατειλεγμένον ἐν τοῖς συνδρομηταῖς βιβλίων ἡμετέρων; (ὅρα σ. 6) Ἡμεῖς μὲν οὐδέποτε, εἰ δ' ἄλλως τις εἰπάτω.

Οὕτως ἔχουσι τὰ παρ' ἡμῖν καὶ τὰ παρ' ὑμῖν, ἀγαθοὶ καὶ ἀξιοκατάκριτοι κριταί. Τὰ κατὰ τὸν οἶκον ὑμῶν διορθώσατε καὶ ἔπειτα φροντίσατε περὶ τῶν γειτόνων.

§ 36

Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐν Ἀθήναις ἐκδίδοται δαπάναις τοῦ ἐξοχ. κ. Μαρασλῆ ἡ καὶ κατ' αὐτὸν ὀνομαζομένη **Βιβλιοθήκη**. Ὁ κόσμος ὅλος, ὁ λόγιος πρὸ πάντων, κατηυφράνθη ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἐφ' ᾧ ἡ χορηγία τοῦ εὐγενοῦς χορηγοῦ ὡρίζετο, διότι ἐτίθετό πως καὶ τέρμα εἰς ἀτέρμονα συζήτησιν περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς **Ζωγραφείου** Βιβλιοθήκης, τῆς διὰ τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου ἐκδιδομένης. Ὁ ἐλλόγιμος κ. Ἰ. Βαλαβάνης ἐν τῷ Νεολόγῳ τῆς 29 Αὐγούστου 1889 ἐν πρακτικῷ πνεύματι ὀρθῶς ὑπελόγισε τὰ περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ἥτις κατ' ἀναλογίαν τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδεδομένων οὐδ' εἰς 400

ἔτη συμπληρωθήσεται, οὐδ' ὑλικῶς τοὺς λογίους ὠφελήσει, διότι κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν τιμὴν τῶν ἐκδοθέντων τόμων ἡ μὲν τοῦ Σοφοκλέους ἔκδοσις τιμηθήσεται ἀντὶ 100 φρ. ἡ τοῦ Εὐριπίδου τοὐλάχιστον ἀντὶ 280, ποσοῦ δυσαναλόγου πρὸς διδασκαλικὸν βαλλάντιον. Ὁ κ. Βαλαβάνης ἱστορῶν τὰ κατὰ τὴν Ζωγράφειον, διαζωγραφεῖ τὴν πρακτικότητα τῆς **Ζαππείου** Βιβλιοθήκης καὶ τὴν εὐθηνίαν αὐτῆς προστίθησι δέ:

«Ἐννοῶ, λέγει, καὶ ἐκτιμῶ τὴν χορηγίαν τῶν ἀοιδίμων Ζωσιμάδων, διότι δωρεὰν ἢ ἀντὶ ἐλαχίστου ποσοῦ ἠδύνατο ὁ φιλομαθὴς νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἀδραῖς δαπάναις αὐτῶν ἐκδοθέντα ἔργα τοῦ Κοραῆ, τοῦ Βουλγάρεως, τοῦ Θεοτόκη κλπ. Ἐννοῶ καὶ ἐκτιμῶ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ζαππείου Βιβλιοθήκης, τῆς δαπάνῃ τοῦ κ. Κ. Ζάππα ἐκδιδομένης, διότι οἱ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντες τόμοι πωλοῦνται ἀντὶ μηδαμινῶν ποσῶν».

Ἀλλ' εἰς τί χρησιμεύσει ἡ Ζωγράφειος γενικώτερον ἢ εἰδικώτερον, ἀφ' οὗ διὰ μίαν τάξιν ἀνθρώπων προώρισται; ὑπὸ τίνων δὲ ἀγορασθήσεται ἢ ἀναγνωσθήσεται καθ' οἱονδήποτε οἱ μέχρι τοῦδε τόμοι ἐξεδόθησαν; Πρὸς τί λοιπὸν ἡ χορηγία;

Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἡ ἔκδοσις τῆς **Μαρασλείου** Βιβλιοθήκης, ἥτις ἔμελλεν ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ προχείρους καὶ ἐπειγούσας ἀνάγκας λογίων καὶ φοιτητῶν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἦτο γενικώτερος καὶ ἐθνωφελέστερος, ὡς ὅμως ἐξ ὑστέρων ἀπεδείχθη καὶ αὕτη καὶ

σκοπὸν καὶ χαρακτῆρα μετέτρεψεν μετὰ τὴν δημοσίευσιν πρώτων τινῶν καλῶν καὶ χρησίμων ἐκ μεταφράσεως ἔργων.

Οἱ μοναδικοὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἔμπειροι εἰς τὸ καταπνίγειν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν πάντα πόρον ὀπαδοὶ τοῦ ἀμοιβαίου θαυμασμοῦ ἰδίαν σχηματίσαντες ἐπιτροπείαν ὑπὸ τὴν ἐπιμελητείαν τοῦ Λυσάνδρου Χ" Κώστα διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια τῆς Ἱματιοθήκης ταύτης οὐδένα καλέσαντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς συνεργασίαν ἢ εἰς ἑτοιμασίαν πρὸς συνεργασίαν, ἔμπειροι οἱ ἄνδρες, κατὰ τέχνην πορευόμενοι οὐχὶ δὲ κατὰ τύχην καὶ διὰ τοῦτο θαυμαστοί. Αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς διέκριναν τοὺς μόνους καταλλήλους εἰς μεταφράσεις, οἱ δὲ κ. Λάμπρος καὶ Πολίτης καί τινες τῶν ἀφανῶν ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ ὀπαδῶν αὐτῶν ἐφάνησαν μόνοι δυνάμενοι ἵνα παρακαθήσωσιν ἐν τῇ μαρασλείῳ τραπέζῃ, ἕτεροι δὲ, ὡς ὁ Μαργ. Εὐαγγελίδης καὶ ἄλλοι, μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἑταιρείαν τῆς admiration mutuelle περὶ πᾶσαν δὲ μαγγανείαν ἀνεπιτήδειοι, τοῖς ὁποίοις, φαίνεται, μήτε θεοὶ πατρῷοι εἶναι, μήτε ἄλλο καλὸν ὅσα περ τοῖς ἄλλοις Ἀθηναίοις, μάτην ἀνέμενον τὴν ἔλευσιν τοῦ νυμφίου, οἱ δὲ κ. κ. Χαδζιδάκις καὶ Βάσης καὶ ἄλλοι τινές μόλις ἐπρόφθασαν ὀλίγα τινὰ τεύχη ἵνα δημοσιεύσωσι χρήσιμα καὶ τοῖς φοιτηταῖς.

Τῆς ὅλης ταύτης καταστάσεως κατὰ **γνωσθεῖσαν** ἀλληλογραφίαν (πρβλ. τὸν εἰς τὴν Ἱστ. τῆς Φιλοσοφίας Πρόλογον Μ. Εὐαγγελίδου) καὶ μὴ τοιαύτην δὲν ἦτο ἀμέτοχος ὁ μακαρίτης Χ″ Κώνστας. Ἡ ψυχρὰ τοῦ τύμβου πέτρα καλύπτει βεβαίως πολλά. Τὴν εὐθύνην τῆς καταστάσεως τῆς Μαρασλείου Βιβλιοθήκης, ὑπέχει ἐνώπιον τοῦ χορηγοῦ αὐτὸς ὁ μακαρίτης Χ″ Κ. Ὁ κ. Βαλαβάνης ἀποροῦμεν. διατὶ προτρέχων ἔγραφεν τῇ 17 Ἀπριλίου 1899 ἐν τῷ **Ταχυδρόμῳ** περὶ τῆς Μαρασλείου, ὅτι αὕτη «ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ ἐπιμελητὴν ἄνδρα ἄξιον κατὰ πάντα, ἐπιστήμονα διακεκριμένον, (ἐπὶ τίσι λόγοις ἡ συγγραφαῖς!) καὶ χειριστὴν τοῦ καλάμου εὐδόκιμον (τί ἔγραψεν ὁ μακαρίτης μέγα καὶ δεινὸν;), τὸν διδάκτορα ἑλλ. κ. Λ. Χ. Κώνσταν, ὅστις ἀρίστην ἐκλογὴν τῶν μεταφραστέων πονημάτων ἐποιήσατο καὶ εἰς ἄνδρας καταλλήλους ταύτην ἀνέθετο . . . . »

Ὅλοι κατάλληλοι εἶναι κ. Βαλαβάνη; ἢ ὅλα τὰ μεταφρασθέντα χρήσιμα, ἢ χρήσιμα μόνον ἵνα βάλλωσι τὸ βαλλάντιόν τινων;

Καὶ ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις ἐργασίαν γενομένην καὶ χάριν τῶν φοιτητῶν τῶν κ.κ. Χαδζιδάκη καὶ Βάση, τοῦ Καρολίδου τοῦ Σβορώνου, τοῦ Γερμανοῦ, καὶ εἴ τινος ἄλλου, μὰ τὴν ἀλήθειαν πολὺ θὰ σκεφθῇ τί πρέπει ἵνα εἴπῃ περὶ τῶν ἄλλων

ἐκδόσεων, τῶν μυθιστορημάτων, τῶν δραμάτων κλ. κλ. καὶ τῶν Διηγημάτων τοῦ Α ἢ τοῦ Β καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν· ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου παραλείπονται Ἱστορίαι Ἀνατολ. Ἐθνῶν καὶ Ἱστορίαι Φιλοσοφίας καὶ Γεωγραφίαι, τοὐναντίον δ' ἐκτυποῦνται ἕτερα βιβλία **ἀμφιβόλου προελεύσεως καὶ ἀξίας**, ὡς λέγει **καὶ** ὁ κ. Εὐαγγελίδης ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἱστ. τῆς Φιλοσοφίας, ὑποστηρίζεται δὲ ὁ ἐν ἁμαρτίαις Ἄτλας τοῦ κ. Μεταξᾶ καὶ Σας; Ὥστε δὲν ἀνεδείχθη ἐπιμελὴς καὶ σοφὸς ἐπιμελητὴς ὁ Χ″ Κώστας, ὁ μὴ δυνηθεὶς ἵν' ἀναστείλῃ τὴν ἄπληστον προθυμίαν τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ τὴν ἐγωϊστικὴν τάσιν αὐτῶν, ὁ μὴ θελήσας ἵνα ἐννοήσῃ ὅτι τὸ μονοπώλιον καὶ τῆς μεταφραστικῆς δεινότητος — οἵας μάλιστα παραδείγματα ἔχομεν — δὲν κατέχουσιν αὐτοὶ μόνοι. Διότι, ὡς ἐγράφομεν τῇ 7 καὶ 8 Δεκεμβρίου π. ἔ. ἐν τῇ **Νέᾳ Ἐφημερίδι** καὶ τῇ **ΚΠόλει** «ἄξιον πολλῆς σημειώσεως καὶ πολλῆς προσοχῆς καὶ τοῦτο ὅτι οὐδεὶς ὑπεδείχθη τῶν ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου συναδέλφων ἔχων τοὐλάχιστον τὴν ἱκανότητα τοῦ μεταφράσαι βιβλίον τι ἐκ τῆς γαλλικῆς ἢ γερμανικῆς, τοὐναντίον δὲ τρανῶς ἐδείχθη ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε συμπεριφορᾶς αὐτῶν ὅτι πρὸς τῷ μονοπωλίῳ τῆς σοφίας καὶ τὸ μονοπώλιον τῆς μεταφραστικῆς δεινότητος αὐτοὶ, καὶ μόνοι

αὐτοὶ κατέχουσιν. Οἷος ἐγωϊσμός. Ἐὰν δὲ ὑπεισέδυσεν ὁ κ. Παχτίκος, ἢ κ. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεὺς ἢ ὁ σεβ. ἅγιος Ἀγχιάλου κ. Βασίλειος διὰ τὴν δημοσίευσιν ἑνὸς καὶ μόνου τεύχους εἴμεθα εἰς θέσιν ἵν' ἀποδείξωμεν ὅτι «ἡ **ἐπιείκεια**! αὕτη προῆλθεν οὐχὶ ἐξ Ἀθηνῶν ἀλλ' ἐξ ἄλλης ὁδοῦ». Ἐρωτηθήτωσαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Αὐτοῖς δὲ ὁμολογοῦσι τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται ἀπιστεῖν.

§ 37

Τελευταῖον δὲ παρετηρήθη κατὰ τὰς ἐξ Ἀθηνῶν εἰδήσεις σπουδαίων ἀνδρῶν καὶ ἡ τάσις ἐνίων εἰσαχθέντων εἰς τὴν Μαράσλειον Τράπεζαν, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν περαιτέρω ἄπονον ἐν ταύτῃ σίτισιν διὰ τῆς δημοσιεύσεως, παρὰ τὴν δῆθεν τεταγμένην σειρὰν, ἑνὸς ἢ δύο τευχῶν, ἐπ' ὠφελείᾳ οὐχὶ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις δὲν θὰ ἐζημιοῦτο διὰ τῆς μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη ἐκδόσεως τῶν σοφῶν! ἐργασιῶν ἀλλὰ πρὸς ζημίαν αὐτῆς· ἔπρεπεν ἵνα εἰς πέρας ἀχθῇ ἡ ἔκδοσις τόσων ἔργων καὶ εἶτα μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἄρξηται ἡ τῶν ἄλλων· φοβούμενοι ὅμως οἱ ἐπιτήδειοι μὴ περὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτῶν σφαλῶσιν, ἐξησφάλισαν διὰ τῆς ἐκ τῶν προτέρων δημοσιεύσεως ἑνὸς ἢ δύο τευχῶν τὴν περαιτέρω δημοσίευσιν μεγάλων ἔργων. Ἄλλοι δὲ πέμποντες

πάλιν τὰ χειρόγραφα τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἀναμένουσι τὴν ἔναρξιν τῆς στοιχειοθεσίας ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα, ἐκτὸς ἐὰν ἐκβιασθῇ ὁ μέγας entrepreneur κ. Σακελλάριος, ἢ ἐὰν ὁ μεταφράστης φιλίᾳ ἀρρήκτῳ μετ' αὐτοῦ συνδέεται. — Δὲν ἐπιθυμοῦμεν ἵνα προσθέσωμεν ὅτι ἐνίοτε καὶ τεχνικὰ προβάλλονται ἐμπόδια πρὸς ἀπόρριψιν ἢ ἀναβολὴν ἐκδόσεως μὴ συμφερούσης τῇ γνωστῇ Ἑταιρείᾳ.

Ἐκτὸς ὅμως τοιούτων μικροπονηριῶν, αἵτινες ἔδει ἵνα προλαμβάνωνται καὶ τὸ ζήτημα τῆς τιμῆς τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν. Ὁ κ. Βαλαβάνης, ὁ περὶ τὰς τοιαύτας κρίσεις δυνατὸς, ἄπορον, διατί δὲν ἐπανέλαβε περὶ τῆς **Μαρασλείου** Βιβλ. ὅσα ἀκριβῶς δεκαετίαν πρότερον ἔγραψε περὶ τῆς **Ζωγραφείου**. Καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι αὐστηρὰ σύγκρισις ἐπὶ τῷ ὄγκῳ τῆς τιμῆς δὲν δύναται ἵνα προβληθῇ ἀλλ' οὐχ ἧττον δύναται· διότι τί κερδαίνει τις ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῆς μεταφράσεως τῆς Βυζαντινῆς π.χ. Λογοτεχνίας τοῦ κ. Κρουμβάχερ, τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηριάδου γενομένης ἀπὸ τῆς τοῦ πρωτοτύπου μάλιστα παλαιοπωλικῶς; Βεβαίως ἢ οὐδὲν ἢ τὸ πολὺ 10—20% καὶ ἵνα σαφέστερον ἐξηγηθῶμεν ἡ μετάφρασις τιμᾶται 21 φράγκων τὸ δὲ πρωτότυπον 25. Οὕτω καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

Ἐὰν δὲ, ἔμειναν τόμοι ἀπώλητοι πολλοὶ ἢ

ὀλίγοι, τοῦτο ἀποδοτέον καθ' ἡμᾶς εἰς τὸ ὕψος τῆς τιμῆς· ἀγνοοῦμεν τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς οἱ συγγραφεῖς ἐργάζονται, ἀγνοοῦμεν τίνες εὐκολίαι αὐτοῖς παρέχονται, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ πτωχοὶ φοιτηταὶ δὲν δύνανται ἵνα προσπελάσωσιν εἰς ὅλας τὰς πρὸς ὄφελος αὐτῶν ἐκδεδομένας ἐργασίας, ὡς π.χ. εἰς τὴν τοῦ κ. Κρουμβάχερ ἢ ὁμοίας. Δὲν ἀποζημιοῦνται οἱ συγγραφεῖς; Διατί δὲν γίνονται αἱ ἐκδόσεις μᾶλλον προσιταί, ἐὰν αἱ δαπάναι τῆς ἐκτυπώσεως δὲν ἐπιβαρύνωσι τὸν συγγραφέα; Διατί ἡ Βιβλιοθήκη τῶν **Ὠφελίμων βιβλίων** προχωρεῖ κατ' ἄμφω; διὰ τὸ εὔωνον. Συνέστη λοιπὸν ἡ Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ οὐχὶ πρὸς διάδοσιν γνώσεων παρὰ τοῖς πολλοῖς;

Ὁ δὲ ἡμέτερος λόγος: ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ παρεωράθημεν οἱ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἐὰν μὲν τούτου αἰτία ἡ διὰ τὴν ἐπιστήμην ὠφελία, οὐδεὶς ἀντιλέγει, ἀλλ' ἀπεδείχθη, νομίζομεν, ὅτι τούτου αἰτία εἶναι ὁ ἐγωϊσμὸς ὁ ἀκατανόητος, καὶ ἡ περιφιλαυτία ἡ ἀντεθνικὴ ἐνίων κυρίων καὶ ὁμοφώνων αὐτοῖς γνωστῶν· διότι κατ' οὐδὲν ὑπολειπόμεθα αὐτῶν, οὔτε κατὰ τὴν πεῖραν, οὔτε κατὰ τὰ γράμματα, οὔτε κατὰ τὴν μεταφραστικὴν δύναμιν.

Τί λέγουσι πρὸς ταῦτα ὁ μετριόφρων κ. Αὐθεντόπουλος, καὶ ὁ τὰ πάντα εἰδὼς κ. Ζαμαρίας;

§ 38

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ λόγου γενόμενοι παρατιθέμεθα ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων, οἵτινες κατὰ τὴν τελευταίαν που τριακονταετίαν ἐδημοσίευσαν ἔργα σοβαρὰ ἢ εἰς βιβλία πολυσέλιδα ἢ εἰς τεύχη ὀλιγοσέλιδα μὲν ἀλλ' ἐπάλληλα, δι' ὧν ἐκαλλιεργήθη ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἡμῶν. Τὰ ὀνόματα ταῦτα κοσμοῦσι τὴν τῶν ΚΠολιτῶν ἐπιμέλειαν καὶ προβάλλουσιν αὐτὴν εἰς μίμησιν. Παραλείπομεν τὴν ἀναγραφὴν λογίων συγγραψάντων ἐν Τραπεζοῦντι, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σμύρνῃ, ἐν Μυτιλήνῃ, ἐν Χίῳ καὶ Σάμῳ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἄλλων μερῶν τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας, εἰ καὶ ἔχομεν γνῶσιν σαφῆ καὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως ταύτης, οὐχὶ δὲ ὡς ὁ κ. Λ. καὶ ὁ λοιπὸς τῶν περὶ αὐτὸν ἐσμὸς, ὁ μόλις τὰ πρὸ τῆς ρινὸς αὐτοῦ γινώσκων. Τὰ ὀνόματα ταῦτα οἱονεὶ ἐξ ὑπογυίου ὑπετάξαμεν τῇ ἐργασίᾳ ἡμῶν, ἵνα διανοιχθῶσιν οἱ καμμύοντες ὀφθαλμοὶ τῶν διεπόντων τὰ τοῦ Ε. Πανεπιστημίου περὶ τῆς ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου κινήσεως καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἐν ἐλαχίστοις(!) συναδέλφων αὐτῶν, οἵτινες ἔχοντες τὴν ἐκείνων ἄνεσιν μεγαλείτερα εἶναι εἰς θέσιν ἐργάζεσθαι.

Ἐν πρώτοις: Οἱ **τεσσαράκοντα** μεγάλοι τόμοι τοῦ Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου μετὰ τῶν

πολυειδῶν παραρτημάτων αὐτῶν δὲν εἶναι μνημεῖον τιμῶν τοὺς ἐν ΚΠόλει;

τὰ **Λεξικὰ** (9 τόμοι ὀγκωδέστατοι) τοῦ Βουτυρᾶ,—Καρύδου, τὰ τοῦ Ἐλευθεριάδου, τοῦ Μαλιάκα, τοῦ Φωτιάδου, τοῦ Μηλιοπούλου καὶ τοῦ Χλωροῦ δὲν δεικνύουσιν ἱανότητας οὐχὶ συχνὰς ἐν Ἀθήναις;

οἱ 25 τόμοι τοῦ **Ἀνατολ. Ἀστέρος** καὶ οἱ 4 ὀγκώδεις τόμοι τῶν **Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ἐκπαιδευτικῶν** (1867—1884) Καλλίφρονος;

οἱ 27 τόμοι τῆς **Ἐκκλησ. Ἀληθείας**, ἥτις οὐδέποτε ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν ἱστορικῶν καὶ θεολόγων τῶν ἐν Ἀθήναις.

ἡ σειρὰ τῆς **Σαββατιαίας Ἐπιθεωρήσεως** τοῦ **Νεολόγου**. ὁ **Κόσμος**, ὁ **Κῆρυξ**, ἡ **Χλωρὶς**, οἱ τόμοι τοῦ Ἡμερολογίου **Ἀνατολῆς**, οἱ τοῦ **Βυζαντινοῦ**, οἱ τοῦ **Βρετοῦ** καὶ τόσων ἄλλων ὁμοίων, οἱ τῶν Ἐθν. Φιλανθ. Καταστημάτων, αἱ **Ἀκτῖνες** κλ.

Ἀλλ' εἶτα καὶ ἔργα, ἅτινα παρεσκεύασαν ὁ Νικομηδείας **Φιλόθεος**, ὁ Ἀμασείας **Ἄνθιμος**, ὁ Πελαγωνείας **Ἰωακεὶμ**, ὁ Βερροίας **Ἀπόστολος**, ὁ Δράμας **Χρυσόστομος**, καὶ ὁ † Δράμας **Γερμανὸς**, ὁ Σμύρνης **Βασίλειος**, ὁ Διδυμοτείχου **Φιλάρετος**, ὁ Ἀγχιάλου **Βασίλειος**, καὶ ὁ πρώην Ἀγχιάλου (πρώην πατριάρχης **Ἄνθιμος** ὁ Ζ') † ὁ Ἰμβρου **Νικηφόρος**, † ὁ

Κορυτσᾶς **Δωρόθεος**, ὁ Καστορίας **Γερμανὸς**, ὁ πρώην Δρυϊνουπόλεως **Γρηγόριος**, ὁ Παμφίλου **Μελισσηνὸς**, οἱ ἀρχιμανδρῖται Ἀφθονίδης, Παλαμᾶς, Δηλικάνης κλ, δὲν τιμῶσι τὴν ὁμογενῆ ἐπιστήμην;

Δὲν συνέγραψαν οἱ **ἰατροὶ** Ἀλεξανδρίδης, Ἀποστολίδης, Γαβριηλίδης, Ζαμβακὸς πασσᾶς, † Κολλιβούρσης, Κοκκολᾶτος, Κοστομύρης, † Μαυρογένης πασσᾶς, Τσακίρης, Τράντας, Φλωρᾶς, Φωτιάδης, Χαρμαντᾶς, Χρηστίδης Ἀναστ. Τὰ δ' ἐν **Βιολογικῇ Ἐπιτροπῇ** τοῦ Ε. Φ. Συλλόγου πρακτικὰ καὶ τὰ ἐν τῇ ἐφημερίδι Medico-pharmaceutique καὶ ἐν τῇ Gazette Médical d' Orient;

Δὲν συνέγραψαν οἱ **νομομαθεῖς** Βαγιάννης, Βιθυνὸς, Ἐγγονόπουλος, Ἐλευθεριάδης, Εὐστρατιάδης, Θεοτοκᾶς, Καραβοκυρὸς, † Σερούιος, Ταπεινὸς, Τσελεπίδης, Τσελλέντης, Χρηστίδης κλ;

Αἱ δ' ἐργασίαι τῶν κ.κ. Ἀριστάρχου βέη, Μεγάλου Λογοθέτου, Βαλσαμάκη κ, Βούρου κ, Γεδεὼν, Δημητριάδου μηχανικοῦ, Ζαχαριάδου κ, Ἡλιοὺ κ, Καμπανάκη ἀρχιτέκτονος, τῶν Καραθεοδωρῆ, τῶν Καρολιδῶν, κ, Κακάβα, Κιλδζανίδου Προυσαέως, Κοπάση, Λεσίου κ, Μακρίδου κ, Μακρίδου βέη, Μεταξᾶ Βοτανικοῦ, Μοστράτου κ, Μουσούρου πασσᾶ, Μυστακίδου κ, Νοννόττη κ, Οἰκονομίδου κ, Παπαδοπούλου Γ. (Ἐκκλησιαστ.

Μουσικὴ) Παπαδοπούλου Φ. κ, Παπακωνσταντίνου Π. κ, Παρανίκα κ, Πασπάτη ἰατροῦ, Ράλλη, κ, Ραπτάρχου κ, Σάββα πασσᾶ, Σαμαρτσίδου κ, Σαραντίδου, Σιδερίδου, Σπαθάρη κ, Χαδζῆ Δανιὴλ κ, Χαμουδοπούλου Μηνᾶ, Χαδζῆ Χρήστου καὶ εἴ τινος ἄλλου;

Δὲν ἀναφέρομεν βεβαίως ἄνδρας τῶν γνώσεων τοῦ κ. Α. Ζαμαρίου, ὅστις πήξας τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐν τῷ Ζωγραφείῳ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν Ἀθήναις συναδέλφων αὐτοῦ συνέγραψε καὶ παιδαγωγικά, καὶ ψυχολογικά, καὶ ἱερὰ καὶ μαθηματικὰ τεύχη οὐχὶ πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων γνώσεων καὶ πρακτικῆς μορφώσεως παρὰ τῇ διψώσῃ τοιαύτης νεολαίᾳ, ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐν τῇ Κ. Π. Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπῇ παρεδρίας πολλὰς ὠφελίας τῇ παιδεύσει παρέσχεν. Ὁ κ. Ζ. ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ διατελῶν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων δὲν πρέπει ἵν' ἀποφαίνηται γνώμην περὶ ἐργασιῶν, οἵαι εἶναι αἱ τοῦ κ. Λάμπρου, αἱ τῶν κ. Γεδεών, κ. Κεραμέως καὶ αἱ ἡμέτεραι κλ. διότι καὶ πρὸς τοῦτο κατηρτισμένος δὲν εἶναι· ἐνῷ ἡμεῖς τοὐλάχιστον δυνάμεθα ἵνα κρίνωμεν Ψυχολογίας καὶ Λογικὰς κατωχυρωμένοι ὄντες δι' ἀσφαλῶν ἐχεγγύων τῆς ἱκανότητος ταύτης.

1. τὸ μετὰ τὸ ὄνομα κ καθηγητής.

§ 39

Ἐὰν δὲ κατὰ τὴν φιλολογικὴν κίνησιν ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐξελήφθησαν, ὡς ἔλεγεν ὁ μακαρίτης Θρειανὸς ἐν ταῖς **Φιλ. Ὑποτυπώσεσιν** (σ. 131), οἱ μὲν πάσσαλοι ὡς περιφανῆ στηλώματα ἀνυποκρίτου εὐσεβείας, διὰ δὲ τῆς εἰσφορᾶς καινῶν γραφογνωστικῶν δαιμονίων ἡρμηνεύθησαν λίαν παραδόξως αἱ μυθικαὶ συνταγαὶ φαντασιώδους βυζαντινοῦ ἰατροῦ, προσθέτομεν δὲ **καὶ** ἡμεῖς, **ἐὰν** ἡ ἀμίμητος **Μιμὼ** μετέβαλε φύσιν καὶ ἡρμηνεύθη ὡς ῥῆμα, ἢ **ἐὰν** οἱ «Ἐπιμερισμοὶ» τοῦ Ἡρῳδιανοῦ ἐγένοντο **Ἐπίμετρον**, ἐπίμετρον ἀληθῶς τῆς σοφίας τοῦ εἰπόντος καὶ ἐκ τοῦ λατινικοῦ Epim. μεταλαβόντος, ἢ **ἐὰν** ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐνδέκατον προσέλαβε βιβλίον ἐκ ξένης παραπομπῆς πλημμελῶς ἐννοηθείσης (Plat. Pol. II) ἢ **ἐὰν** ὁ **Ἀδούσιος**, ἀνὴρ Πέρσης, ἐγένετο **αἰδοῦς υἱός**, **ἐὰν** ὁ κ. Λαμπρίδης διετάθη ἐν τῷ **Ἀγῶνι** (12 Ἰανουαρίου 1906) ὅτι «οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀπαίδευτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι λόγιοι» ταῦτα πάντα οὐδαμῶς ἀναχαιτίζουσι τὴν ἐν παντὶ πρόοδον τῶν ἐν Ἀθήναις, ἐξ ἴσου ὅμως καὶ τῶν ἐν ΚΠόλει, χωρὶς οἱ τελευταῖοι ἵνα ἔχωσιν ἀνάγκην ἐπιβλέψεως **ἔξ**! **Σπαρτιατῶν ἐφόρων** (μετάφρασις ἐκ τοῦ Falke τῆς Ἑλλάδος σ. 15), ὡς οἱ Ἀθηναῖοι συνάδελφοι ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἀρκοῦντα τὰ εἰρημένα θεωροῦντες, ἅτινα μόνοι ἐν μέσῳ ποικίλων ἀσχολιῶν καὶ φροντίδων ἐξ ἰδίων σημειωμάτων καὶ βιβλίων κατηρτίσαμεν, τὸν τῆς Λήθης ποταμὸν ἐπὶ τούτοις διαβησόμεθα μὴ τὴν ψυχὴν βεβαρημένοι, διότι ἐννοοῦμεν ἵνα φίλοι ὦμεν, ἐὰν οἱ ἐκτὸς τοῦ κράτους ἡμῶν σωφρονῶσι καὶ τὰ ἡμέτερα ἀναγνωρίσωσι δίκαια καὶ ἀποδίδωσι τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Καὶ ἀνεγνώρισαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ κκ. Λάμπρος καὶ Πολίτης ἐπιζητήσαντες ἵνα ἐπιτελέσωσιν ὡς ὁμογενεῖς τοὐλάχιστον τὰ πρὸς τὸν Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογον καθήκοντα αὐτῶν, ἀφ' οὗ ὅμως ἀνέγνωσαν τὰς οἰκείας ἡμῶν παρατηρήσεις. Τοῦτο καὶ τιμᾷ αὐτούς.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Νέον **θαυμάσιον εὕρημα** τοῦ κ. Λάμπρου ἐπισφραγῖζον ὅ,τι εἴπομεν καὶ ἀνεπιτηδεύτως ὑπεστηρίξαμεν εἶναι καὶ τοῦτο: ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ π. Ἑ. τοῦ **Ἑλληνομνήμονος** ὁ κ.Λ.πάλιν δημοσιεύει ὡς ineditum μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Πατεράκην πλειστάκις δημοσιευθέντα πάλιν ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου Κεραμέως καὶ ἑρμηνευθέντα κάλλιστα ὑπὸ τοῦ ἴσα τῷ Κερδῴῳ καὶ τῷ Λογίῳ Ἑρμῇ δουλεύοντος κ. Σιδερίδου. Καὶ πάλιν τὰ περὶ **Μανουὴλ** τοῦ **Κορινθίου** (;) ἐν σελ. 480 κ. ἑ. τοῦ Ἑλληνομνήμονος, περὶ οὗ ἔχει ὁ κ. Κεραμεὺς ἀλλαχοῦ πρότερον γεγραμμένα, ἐλησμονήθησαν καὶ πόσα ἄλλα. **Ἕκαστον** τεῦχος τοῦ **Ἑλληνομνήμονος** μαρτυρεῖ τοῦ κ. Λ. τὴν σοφίαν.

Εἰς σελ. 81. **Μεσαρίτου Θεοδώρου** εἴδομεν ἄλλοτε παρ' ὁμογενεῖ ἐνταῦθα καὶ μολυβδόβουλον, ἐφ' οὗ ὁ ἅγιος Θεόδωρος ἐφ' ἵππου βαίνων, ἐν τῷ προσθίῳ μέρει, ἐν δὲ τῷ ὀπισθίῳ τὸ ἰαμβεῖον, ἐν ᾧ τὸ ὄνομα.

Εἰς σελ. 99. Ἀντὶ τοῦ κ. Χρηστίδου λαβόντος μερίδα μόνον τῆς ὑλικῆς ἀμοιβῆς, προὐτάθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ κ.Λάμπρου, ὁ ἰατρὸς Λάμπρος βοηθὸς τοῦ μακαρίτου Ἀρεταίου, γράψας περὶ **μυξοιδήματος**, ἐκ μιᾶς μόνης περιπτώσεως

(Ὅρα **Χρηστίδου** Γυναικολογ. ἐν Προλόγῳ) Ὥστε πάλιν Λάμπρος καὶ Λάμπρος.

μετὰ τὴν 11 σειρὰν τῆς σ. 119 ἐξέπεσε τό:

Κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον τὸ παρὰ Kiepert (Χάρτης, 1892) Khios (Χίος) ἀναγνωστέον **Κίος** ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει νέα σύγχυσις γεωγραφικὴ ἡ νῆσος **Χίος** θὰ γίνῃ ἡ **Κίος**, ἡ τῆς Προύσης.

σελ.		
15	ἀνάγνωθι	**ἔπεισεν**
19	»	διὰ παραδειγμάτων,
35	»	μεσαιωνοδίφου
42	»	ἐν ᾧ
52	στιχ. 1	ἐξέπεσεν ἢ λ: **μυήσωσι**
64	» 14	ἀνάγνωθι «ἐν τῇ μέθῃ τῶν προσφωνήσεων..... καὶ τῶν δοχῶν ἠδίκησεν ἡμᾶς . . .»
88	τοῦ αὐτοῦ παραπαίῃ=τοῦ ὀρθοῦ.	
92	περὶ ἄλλου μέλλει, γράφε,	**μέλει**
94	**Ἰνδοί(κτου)**	ἀνάγνωθι **Ἰνδ(ίκτου)**
101	**ἠξίωσεν ἵν' ἀποκρίνηται**	διόρθου: δὲν ἀπεκρίνατο:
134	ὑφ' ὑμῶν διορθ:	ὑφ' ἡμῶν

Δὶς δὲ ἢ τρὶς ἁπαντᾷ. Tertio non datur: διορθούσθω: Tertium . . . . .

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

(Οἱ ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὰς σελίδας)

Ἄβυδος 15
Ἀγεωγραφ. Ἑλλήνων 9
Ἅγιον Ὄρος 78, 97, 131
Ἀγχιάλου **Βασίλειος** 8, 125 κ. ἑ. 150,158
Ἀδαμίδης 114
Ἄδανα-Ἄδεν 7.8
Ἀδεμάρος 117
Ἀδριανούπολις, 16

Ἀκομινᾶτος 1,74,97,124
Ἀλώνη 50
Ἀμιδα 120
Ἀμοιρούτζης 124
Αὐθεντόπουλος 110
Ἀφυσία 50
Ἀχελῷος 10
Ἄψος, Ἀῶος . . . 12

Βαγιαζὴτ 151
Βαρνάβας 152
Βέρροια 14
Βησσαρίων 107,123
Βικέλας 107
Βοντίτζης **Ἱερόθεος** 61
Βουκοβίνης Ὀρθόδοξοι 129
Βούλγαρις Εὐγ. 148
Βουτυρᾶς 46,88,112
Benndorf 44
Boissonade 34
Buchon 36

Γεδεὼν 35,46,66,71,130
Γερλάχιος 139
Γεωγραφικὴ Φιλολ. 43
Γεωγραφία Μεταξᾶ, 9,119, Σαρρῆ, 15,49 καὶ Γεωγραφικῶν ὀνομάτων ἐξάρθρωσις 119 κ. ἑ.

Δαρδανέλλια 15
Δήμιτσας 103 καὶ ἑ.
Διαμαντοπούλου Ἱστορία 97
Διγενῆς Ἀκρίτας 86
Διδυμοτείχου **Φιλάρετος** 114
Δράμα 14
Dareste 8
Diehl Ch. 71,123

Ἐγκυκλοπαιδεῖαι, Λαϊκὴ 31, Λεξικὸν 50,101
Εἰρήνη Ἀθηναία ἁγία 96
Ἑλλ. Φ. Σύλλ. ἴδε Φιλολογ.
Ἑλλάδος Ἐκκλησία 47. σιδηρόδρομοι 49
Ἐναλλαγὴ β καὶ κ 79
Ἐσκὶ σεχὴρ 7

Εὐαγγελίδης Μ. 22,73, 155
Εὐγένιος Βούλγ; 148
Εὐελπίδης (Κοριτσᾶς) 40
Εὔηνος 11
Εὐθυβούλης 147
Εὐρυμέδων 50
Ἐφέσου σκαφαὶ, Ἐπιγραφὴ 93 κ. ἑ.

Ζαμαρίας 164
Ζαμπέλιος 53.
Ζάππειος Βιβλ: 154
Ζεϊρὲκ ὄζαμισὶ 96

Ζητουνίου Ἱερόθεος 61
Ζινζίδερε 7
Ζυγομαλᾶς Θ. καὶ Ι, 137.
Ζωγράφειος Βιβλ: 153 κ. ἑ.

Ἡρῴδης ὁ Ἀττικὸς 85

Ἡρῳδιανὸς 165

Θεόδωρος Δαφνοπάτης 89
Θεοφύλακτος Βουλγαρίας 127
Θερειανὸς 148,165

Θεσσαλονίκη 13, 151
Θεωνᾶς χρονογράφος 89

Ἴμβρος 12
Ἰσίδωρος Πηλουσ. 40

Ἱππόλυτος 124
Ἰωακεὶμ Γ' πατρ. 28

Καισάρεια 7
Καλλίπολις 116
Καλύκαδνος 17
Καρὰ Χισσὰρ (ἀφιόν) 52
Καρολίδης 25,26
Καρυοφύλλης 145

Κορυδαλλεὺς 145
Κόσσοβον 129
Κοσσυφοπέδιον 120
Κούζας 51,128
Κουρούτσεσμε 155
Κύδνος 17

Κεραμεὺς 79,89,158
Κερκύρας Ἀρσένιος 97
Κολωνείας Πολύκαρπος 149
Κιέβου Γεώργιος 135
Κλύζω, σύνθετα 80
Κοζάνη 13
Κόντος 71,72,80,86,122
Κορακῆς 72,79

Κυδωνίαι 15
Κυριακοῦ Δ. Α. 17,47,51 καὶ 111—141
Κύριλλος Λούκαρις 140,142
Κων)πολις 46
Krumbacher 64, 65 καὶ ἀλλαχοῦ
Kurtz 138

Λάγινα 50
Λαμπάκης 36
Λαμπρίδης 17,53,56,60,92, 100 καὶ 122
Λάμπρος πολλαχοῦ ἢ πανταχοῦ, παλαιογραφικὴ αὐτοῦ δεινότης 74
μετριοφροσύνη 11
ἐπιτηδειότης30,31,92,128
Λάμψακος 15
Λάσκαρις Ἰανὸς 131 κ. ἑ.

Λαχοβάρης 57,60.
Λέξεις-Ἴδε Λεξικόν.
Λεξικὸν Σακελλαρίου 101-103
Λῆμνος 12
Λιουτπράνδος 115
Λίτιτσα 50
Λόγιοι ΚΠόλεως δὲν ἐργάζονται, 3,7,17 καὶ ἑ. 28,31
Λούθηρος 116
Λούκαρις ἰδὲ Κύριλλος
Legrand πολλαχοῦ 124,139

Μαλέα 10
Μαρασλῆς 78, 153 καὶ ἑ.
Μάξιμος Ἁγιορείτης 135,141
Μάξιμος Καλλιπολίτης 131
Μάξιμος Μαργούνιος 134
Μαρία βασίλισσα 89 καὶ ἑξ.
Μαυρογένης Νικ. 61

Μοναὶ Διονυσίου 38,81
» Θεοτ. Χάλκης 40,141
» Καισαριανῆς 36
» Μετεώρων 69
» Παμμακαρίστου 37,54
» Παντελεήμονος 67
» Παντοκράτορος 96

Μαυροκορδᾶτος ὁ ἐξ Α. 116
146, Γεώργιος-Νικόλαος 147
Μελένικον 14
Μελέτιος Πηγᾶς 136
Μεσαρίτης Νικ: 83
» Θεόδωρος 167
Μεσολωρᾶς 133
Μηλιαράκης 43 κ. ἑ.
Μητσόπουλος Κ. 7,9,12,50
Μογίλας Πέτρος 143
Μολδαβία, 144

Νικόπολις 56
Νικόσιος 146

Ξάνθη 14

Οὐνῆται 129
Οὐσπένσκη 63,65,18,121

Παΐσιος Λιγαρίδης 137
Παλαιολόγος Μανουὴλ 124
Πανεπιστήμιον 19,22,35, 112,122,128,167,168
Παπαγεωργίου Δ. 81
Παπαγεωργίου Π. 30,66,69, 74,77
Παπαδόπουλος Χρυσ. 143
Παπαρρηγόπουλος 33, 42,52 112

Μοναστηρ. ζήτημα 128 κ.ἑ.
Μόρνος 11
Μουσοῦρος πασσᾶς 50
Μουσταφᾶ πασσᾶ 13
Μπουρνιᾶς 46
Μυστακίδου πέτρα 20
Michaud 121,143
Miller 36
Müller 37

Νικομηδείας **Φιλόθεος** 97, 113,152
Νίκων πατριάρχης 137

Ξιφιλῖνος 150

Οὐτρέχτ-η, **τό, ἡ** 121
Omont 140

Παροναξίας **Ἄνθιμος** 56– **Νεόφυτος** 56 κ. ἑ.
Παρανίκας 136
Πελαγονίας **Ἰωακεὶμ** 96
Πολίτης Ν. 166
Πολύκαρπος ἅγιος, 152
Πράβιον 14
Πριγκιπόννησοι 31
Πύραμος 8

Ρουμανία, — Ρωμουνία 51

Σάθας 36,60
Σακελλάριος Ἴδε Λεξικόν
Σέρραι 14
Σιδερίδης 37,84,165

Ταίναρον 10

Φειδαρις 11
Φιλολογ.-Σύλλογος 31,45,161

Χαδιαρᾶς 88
Χάλκη, 13,40,141
Χαλκοκονδύλης 85

Ὡριγένης 126 καὶ ἑ.

Ρωσίας Ἐκκλησία 135

Στρυγκόφσκης 64
Σωτηριάδης 98
Schlumberger 63
Seignobos 34

Τσοτύλειον 13

Φώτιος πατρ. 150
Foncin 10

Χαριτωνίδης Χ. 72
Χίος (πληθυσμὸς) 32
Χρηστίδης, ἰατρὸς 31,99,167

Ὠφελ: Βιβλίων Βιβλ. 160